

วิทยานิพนธ์

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน
โบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

THE ROLE OF BUDDHIST MONKS ON ENVIRONMENTAL
CONSERVATION OF ANCIENT MONUMENT AND RELIC
IN CHANGWAT NAKHON SI THAMMARAT

นางสาวสาตี แก้วตาทิพย์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2550

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม)

ปริญญา

วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม

วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ
ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

The Role of Buddhist Monks on Environmental Conservation of
Ancient Monument and Relic in Changwat Nakhon Si Thammarat

นามผู้วิจัย นางสาวสาลี แก้วตาทิพย์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์, Ph.D.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์อิทธิพล ราศรีเกรียงไกร, ค.ม.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สุเชาวน์ พลอยชุม, M.A.)

ประธานสาขาวิชา

(ศาสตราจารย์เกษม จันทรแก้ว, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์วินัย อาจคงหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ
ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

The Role of Buddhist Monks on Environment Conservation of Ancient Monument and Relic
in Changwat Nakhon Si Thammarat

โดย

นางสาวสาลี แก้วตาทิพย์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาศาสตรสิ่งแวดล้อม)

พ.ศ. 2550

สาลี แก้วตาทิพย์ 2550: บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน
โบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาศาสตร์
สิ่งแวดล้อม) สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม ประชานกรรมการ
ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์, Ph.D. 160 หน้า

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทาง
โบราณสถาน โบราณวัตถุของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและศึกษาบทบาทของ
พระสงฆ์ที่สัมพันธ์กับการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุของ
พระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ประชากรที่ศึกษา คือ พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน
โบราณวัตถุต่อกรมศิลปากร ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 111 รูป เก็บรวบรวมข้อมูลโดย
ใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์
สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และค่าไคสแควร์
ในการทดสอบสมมติฐานได้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน
โบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีบทบาทในการอนุรักษ์อันได้แก่ การดูแลบำรุงรักษา
ป้องกันปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซม โบราณสถาน โบราณวัตถุ การรณรงค์สนับสนุน โครงการเผยแพร่
ความรู้และจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า
บทบาทของพระสงฆ์สัมพันธ์กับประสบการณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่นๆ อายุพรรษา
การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ สภาพปัญหาต่อการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญคือ การขาดงบประมาณ การดำเนินการ
อนุรักษ์ล่าช้า การขาดความร่วมมือระหว่างวัดกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะที่สำคัญของ
กลุ่มตัวอย่าง คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ ควรเป็นหน้าที่ความ
รับผิดชอบของทุกฝ่ายทุกคน ทั้งพระสงฆ์ ประชาชนทั่วไป ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ที่
เกี่ยวข้องโดยตรง คือ กรมศิลปากร

Salee Kaewtathip 2007: The Role of Buddhist Monks on Environmental Conservation of Ancient Monument and Relic in Changwat Nakhon Si Thammarat. Master of Science (Environment Science), Major Field: Environmental Science, College of Environment. Thesis Advisor: Associate Professor Saovakon Sudsawasd, Ph.D. 160 pages.

The objectives of this thesis were to study the roles of Buddhist Monks on Environmental Conservation of Ancient Monument and Relic in Nakhon Si Thammarat Province, and to study the roles of Buddhist Monks related to the Ancient Monument and Relic in Nakhon Si Thammarat Province

The study sample were 111 monks from population of Buddhist monks in 19 ancient temples registered as ancient remains of the Fine Arts Department by using questionnaires as data collecting tool. Analyzed data by SPSS (Statistic Program for Social Science; social science research computer program). Statistics were percentage, mean, Pearson's coefficient, Chi-square and hypothesis were tested at 0.05 statistically significant level.

The results found that roles of Buddhist Monks on Environmental Conservation of Ancient Monument and Relic in Nakhon Si Thammarat Province were as follows; monks plays roles in conversation such as maintenance, restoration, rehabilitation to the ancient remains, antiques, create campaign to contribute the conservation projects in order to divulgate knowledge and consciousness to conserve ancient remains and antiques. Hypothesis testing results found that roles of Nakhon Si Thammarat Buddhist Monks related to their experiences on the other environment conservation, year of ordain, communication with the officers and other persons and information received from media.

The most important problem affecting Environmental Conservation of Ancient Monument and Relic was the lacking of budget followed by slow Conservation Management and lacking of Cooperation between temples and the related organizations. The important proposal of samples group are as follows; the Fine Arts Department should provide budget for conservation management. Conservation of Ancient remains and antiques was responsibility of all sections including Buddhist monks, people, other governmental organizations and especially the Fine Arts Department.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

____ / ____ / ____

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้โดยได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์หลายๆ ท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อ รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์ ประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์อิทธิพล ราศรีเกรียงไกร กรรมการวิชาเอก รองศาสตราจารย์สุเชาว์ พลอยชุม กรรมการวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สังเวียน จันทร์ทองแก้ว ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย และผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำและคำปรึกษา ตลอดจนชี้แนะข้อบกพร่องในด้านต่างๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อย

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อ ศาสตราจารย์ ดร.จันทก อติวัฒนสิทธิ ที่ช่วยเหลือและให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยเสมอมา รวมทั้งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดนครราชสีมา ที่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล อันเป็นส่วนสำคัญในการวิจัยครั้งนี้

กราบขอบพระคุณบุคคลที่สำคัญที่สุดของผู้วิจัยคือ พ่อและแม่ที่เป็นแรงบันดาลใจและเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยเสมอมาทำให้ผู้วิจัยได้รู้ว่าการรัก ความเข้าใจ ของพ่อแม่สามารถสร้างพลังและภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตสามารถข้ามผ่านปัญหาต่างๆ ได้ รวมถึงพี่สาวคนเดียวของผู้วิจัยที่คอยดูแลและห่วงใย ขอขอบคุณเพื่อนๆ และญาติๆ โดยเฉพาะ คุณจิตินันท์ มณีวงศ์ คุณกิตติธ เฉลิมทรัพย์ คุณพิจิวรรณ กนกการนนท์ คุณสุมาลี ธรรมนพรัตน์ คุณสุบรรณ จุลสัตย์ คุณเอกพันธ์ วงศ์กำแหง และบุคคลผู้มีพระคุณทุกๆ คน ที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดมาจนสำเร็จการศึกษาได้

สาตี แก้วตาทิพย์

ตุลาคม 2550

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตการวิจัย	3
นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	6
แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	13
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
ตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัย	32
สมมติฐานในการวิจัย	32
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	34
อุปกรณ์และวิธีการ	34
หน่วยในการวิเคราะห์	34
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	34
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	35
การทดสอบเครื่องมือ	35
การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
การวิเคราะห์ข้อมูล	36

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	38
ผลการวิจัย	38
ข้อวิจารณ์	67
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	74
สรุปผลการวิจัย	74
ข้อเสนอแนะ	77
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	83
ภาคผนวก	86
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล	87
ภาคผนวก ข รายชื่อวัดกลุ่มตัวอย่าง	89
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	91
ภาคผนวก ง ข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในวัดที่ขึ้นทะเบียนต่อกรมศิลปากร	103
ภาคผนวก จ ตารางกำหนดกลุ่มตัวอย่าง	158

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์ จำแนกตามอายุ อายุพรรษา ตำแหน่งการศึกษาทางสงฆ์ ภูมิลำเนาเดิม	39
2	ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	42
3	จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์จำแนกตามความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	46
4	ประสบการณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	47
5	จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์จำแนกตามประสบการณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	49
6	การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และบุคคลภายนอก	49
7	เรื่องที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และบุคคลภายนอก	51
8	จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์จำแนกตามการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และบุคคลภายนอก	52
9	การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ	52
10	สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ	54
11	จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์จำแนกตามการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ	55

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
12	บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	56
13	จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์จำแนกตามบทบาทในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	59
14	ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทาง โบราณสถาน โบราณวัตถุกับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทาง โบราณสถาน โบราณวัตถุ	60
15	ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในการอนุรักษ์ด้านอื่นๆ กับบทบาท ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	60
16	ความสัมพันธ์ระหว่างอายุของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	61
17	ความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษาของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	61
18	ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกของ พระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	62
19	ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	62

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
20	ความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	63
21	ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาของพระสงฆ์ กับบทบาทในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	63
22	ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญา ของพระสงฆ์กับบทบาทใน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	64
23	ผลการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	64
ตารางผนวกที่		
จ1	กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครือข่ายและมอร์แกน	159

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

32

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

นครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์สืบเนื่องต่อมายาวนานหลายร้อยปี มีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นจำนวนมากที่เป็นผลงานทางศิลปกรรม ซึ่งพบเห็นได้จากงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมที่ถ่ายทอดไว้ที่โบราณสถาน โบราณวัตถุทั้งในอดีตและปัจจุบัน จังหวัดนครศรีธรรมราชได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองพุทธศาสนา เพราะประชาชนของจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธสืบเนื่องต่อมาหลายชั่วอายุคนและมีการสร้างสรรค์ศิลปกรรมหลายอย่างไว้เป็นพุทธบูชา เช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์ กุฏิ โถ้ะ ตู้ พระพุทธรูป ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย อย่างไรก็ตาม โบราณสถาน โบราณวัตถุเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สามารถเสื่อมโทรม และสูญพังได้ตามกาลเวลาและตามธรรมชาติ รวมถึงการทำลายของมนุษย์ที่ค่านิยมเปลี่ยนไปจนขาดความศรัทธาในการดูแลทำนุบำรุงรักษารวมถึงการกระทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์และขาดความรู้ทางวิชาการ ปัจจุบันมีวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน จำนวน 19 วัด และจังหวัดนครศรีธรรมราชได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว การขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์อาจจะทำให้ โบราณวัตถุ โบราณสถานชำรุดเสียหายจากการพัฒนาได้จึงควรที่จะให้ความสำคัญในเรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวเพื่อให้โบราณสถาน โบราณวัตถุ อยู่คู่กับจังหวัดนครศรีธรรมราชต่อไป

ศิลปะโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทั้งที่อยู่ในวัดและนอกวัดปัจจุบันได้ถูกรวบรวมและขึ้นทะเบียนบัญชีโบราณสถานโบราณวัตถุ ตาม พรบ. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2540 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 กำหนดให้กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานดูแลซ่อมแซมบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ อย่างไรก็ตาม โบราณสถาน โบราณวัตถุส่วนใหญ่อยู่ในวัด พระสงฆ์จึงมีส่วนในการใช้ดูแลโบราณสถานโบราณวัตถุไปด้วยกัน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ จึงขึ้นอยู่กับบทบาทของพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ภายในวัดที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุด้วย

พระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากบทบาททางศาสนาแล้วยังมีบทบาทในการส่งเสริมทางวัฒนธรรม กิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมหลากหลาย แต่ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุต้องคำนึงถึงวิธีการและกระบวนการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการด้วย มิฉะนั้นความตั้งใจและความพยายามอนุรักษ์จะกลายเป็นทำลาย โบราณสถานโบราณวัตถุเพิ่มขึ้นหากพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับโบราณสถานโบราณวัตถุไม่ให้ความสำคัญและไม่เข้าใจในการอนุรักษ์อาจทำให้โบราณสถานโบราณวัตถุที่มีความสำคัญเสื่อมสภาพเร็วขึ้น แต่ถ้าหากพระสงฆ์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญก็จะช่วยให้โบราณสถานโบราณวัตถุอยู่คู่กับสังคมไทยไปอีกรุ่น

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อที่จะทราบถึงบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์นอกเหนือจากบทบาททางศาสนา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่สัมพันธ์กับการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงพัฒนาแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชต่อไป

2. ทราบถึงปัญหาในการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ เพื่อเป็นข้อมูลในการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุในระดับกว้างต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช สัมภาษณ์พระสงฆ์โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานและมีโบราณวัตถุ ต่อกรมศิลปากร ในจังหวัดนครศรีธรรมราชทุกวัดที่ไม่เป็นวัดร้าง จำนวน 19 วัด จำนวนพระสงฆ์ 111 รูป

นิยามศัพท์

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้มีการใช้คำศัพท์เฉพาะ เพื่อแทนชื่อตัวแปรในการศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อการวัดตัวแปร ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของตัวแปรที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ในลักษณะความหมายเชิงปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานต่อกรมศิลปากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช

โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ สังหาริมทรัพย์ที่เป็นสิ่งก่อสร้างเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ และมีความสำคัญเกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี รวมทั้งศิลปวัตถุที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะที่อยู่ในบริเวณวัดต่าง ๆ ที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานต่อกรมศิลปากร ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ หมายถึง การใช้ การเก็บกัก การรักษา/ซ่อมแซม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวน การแบ่งเขต มีขั้นตอนในการอนุรักษ์ 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย การป้องกันการเสื่อมสภาพ การรักษาสภาพ การเสริมความแข็งแรง การบูรณะ การจำลองแบบ การสร้างขึ้นใหม่ การประยุกต์การใช้สอย

บทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถาน หมายถึง การกระทำกิจกรรมใด ๆ ของพระสงฆ์
ที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่มีศิลปโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานต่อกรมศิลปากรในจังหวัด
นครศรีธรรมราช ที่มีต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน อันได้แก่ การดูแล บำรุงรักษา ป้องกัน
ปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมโบราณสถาน การรณรงค์สนับสนุนโครงการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ
การอนุรักษ์โบราณสถาน ในปี พ.ศ. 2549

อายุ หมายถึง อายุเต็มของพระสงฆ์นับตั้งแต่วันเกิดจนถึงปี พ.ศ. 2549

อายุพรรษา หมายถึง จำนวนปีที่บวช นับตั้งแต่บวชเป็นพระภิกษุจนถึงปี พ.ศ. 2549

ตำแหน่ง หมายถึง ตำแหน่งหน้าที่ทางการบริหารคณะสงฆ์ ได้แก่ เจ้าอาวาส หรือ
ผู้ที่ได้รับมอบหมาย

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาทางปริยัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษา
อยู่ในวัดที่มีศิลปโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานต่อกรมศิลปากรในจังหวัด
นครศรีธรรมราช

ภูมิลาเนา หมายถึง จังหวัดที่พระภิกษุสงฆ์ถือกำเนิด หรือมีระยะเวลาอาศัยอยู่ในจังหวัด
นั้น ๆ สืบปีขึ้นไป

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก หมายถึง จำนวนครั้งที่พระภิกษุสงฆ์ได้
พบปะพูดคุยหรือสนทนาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับเจ้าหน้าที่และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ
การดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ หมายถึง จำนวนครั้งที่พระสงฆ์รับรู้ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับ
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุจากสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ

ประสบการณ์ คือ จำนวนครั้งที่พระภิกษุสงฆ์ได้เคยกระทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุและอื่น ๆ สืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน
อันได้แก่ การบำรุงรักษา ปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมโบราณสถาน การออกกระเป๋ยมาตรการ วิธีการ

ป้องกันความเสียหายที่จะเกิดกับโบราณสถาน การเข้าพบเพื่อปรึกษาหาความรู้ด้านการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุจากพระเถรานุเถระชั้นผู้ใหญ่

ความรู้ความเข้าใจ คือ คะแนนที่ได้จากแบบสอบถามความรู้ความเข้าใจของพระภิกษุสงฆ์
ที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอหลักการ แนวคิด และทฤษฎีทางการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
 - 1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย
 - 1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 - 1.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ
 - 1.3 โบราณสถานที่สำคัญในจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

คำว่าบทบาทได้มีนักสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ให้ความหมายไว้หลายประการพอกล่าวได้ดังนี้

Broom and Selznick (1997) อธิบายว่า บางครั้งเรียกว่าบทบาททางสังคม เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งเฉพาะทางสังคม เช่น การเป็นพ่อ เป็นครู เป็นต้น ความหมายของบทบาทเป็นการกล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ที่ขึ้นอยู่กับตำแหน่งทางสังคม ซึ่งบอกให้รู้ว่าแต่ละคนควรจะทำอะไรบ้างในการเป็นพ่อหรือเป็นครูและเป็นหน้าที่ของเขาคือต้องแสดงพฤติกรรมตามบทบาทนั้น ๆ และเขาก็สามารถเรียกร้องหรืออ้างสิทธิอันนี้ได้

Levinson (1964) ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ พอสรุปได้ดังนี้

1. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน ความมุ่งหมาย ข้อห้าม ความรับผิดชอบและอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดไว้ บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปถึงการชี้บ่งถึงหน้าที่อันควรกระทำ
2. บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คาดคะเนและกระทำเพื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ
3. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นนั่นเอง

Yung and Mack (1959) ได้ให้ความหมายว่าบทบาทคือ หน้าที่ของฐานะตำแหน่งเมื่อบุคคลหนึ่งได้ดำรงตำแหน่งใด สิ่งที่ตามมาติดมากับตำแหน่งนั้น ก็คือสิ่งที่เขาจะต้องมีการปะทะสังสรรค์กับตำแหน่งอื่น ๆ ทั้งที่สูงกว่าและต่ำกว่าภายในกลุ่ม สิ่งที่มาติดกับตำแหน่งอันเป็นเครื่องกำหนดสำหรับการดำรงฐานะตำแหน่งนั้น ๆ เรียกว่าบทบาท

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2538) แสดงความคิดเห็นต่อทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ว่า ทฤษฎีบทบาทจะกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะของปัจเจกชน ตัวเชื่อมระหว่างสังคมมนุษย์นั้นก็คือนิยามบทบาท ทฤษฎีบทบาทมอง สังคมมนุษย์เป็นโครงข่าย (Network) ของตำแหน่งทางสังคม (Position) หรือสถานภาพ (Statuses) โดยมีปัจเจกชนเป็นผู้แสดงบทบาททั้งนี้ไม่ว่าตำแหน่งแต่ละตำแหน่งหรือกลุ่มสังคมอันประกอบด้วยตำแหน่งทางสังคมจำนวนหนึ่งล้วนแต่ จะมีความคาดหวัง (จากสังคม) เป็นกรอบให้ผู้ดำรงตำแหน่งต้องแสดง ดังนั้นสังคมมนุษย์จึงประกอบด้วยโครงข่ายสถานภาพและความคาดหวังจำนวนมากนั่นเอง โครงข่ายสถานภาพอาจแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้มากมาย นับตั้งแต่กลุ่มสังคม (Social Group) ขนาดเล็กไปจนถึงองค์การสังคมขนาดใหญ่ (Collective Organization) ซึ่งอาจพิจารณาว่าเป็นตัวสังคมมนุษย์นั่นเอง หรืออาจคิดว่า สังคมมนุษย์ประกอบด้วยโครงข่ายสถานภาพต่าง ๆ เหล่านี้ โดยมีกลุ่มของ

ความคาดหวังของแต่ละสถานภาพเป็นกรอบปฏิบัติของผู้ดำรงสถานภาพอีกชั้นหนึ่ง โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความคาดหวัง “บท” (“Script”) ความคาดหวังประเภทแรกนี้เป็นเสมือนบทละครที่กำกับตัวแสดงในเวทีละครสำหรับโลกของความเป็นจริง “บท” ก็คือ บรรทัดฐานทางสังคม (Norms) นั่นเอง ซึ่งสังคมทุกสังคมจะกำหนดเอาไว้กว้าง ๆ ว่า ผู้ดำรงตำแหน่งใดจะต้องแสดงหรือทำอะไร อย่างไร เช่น ในสังคมไทยพ่อแม่จะต้องดูแล อบรมลูก นักเรียนจะต้องเรียนหนังสือและเชื่อฟังครู ครูจะต้องหาความรู้ให้มากและสอนหนังสือ พ่อแม่ต้องขายของ ทหารต้องป้องกันประเทศ เป็นต้น เมื่อความคาดหวังประเภทนี้กำหนดไว้กว้าง ๆ บุคคลก็อาจประพฤติปฏิบัติแตกต่างกันไปบ้างตามเหตุการณ์สถานที่ หรือความต้องการของบุคคลนั้น ๆ แต่อย่างไรเสียก็ต้องอยู่ภายในขอบเขตของบรรทัดฐานของสังคม

2. ความคาดหวังจาก “ผู้แสดง” อื่น (“Players”) นอกจากบทละครแล้ว นักทฤษฎีบทบาทยังอาศัยส่วนอื่นของละครต่อไปอีก คราวนี้อาศัยผู้แสดงอื่นในเวทีแสดง เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเพื่อนผู้แสดงด้วยกัน ในสังคมมนุษย์ก็เช่นเดียวกันตามความคิดของนักทฤษฎีสถานีที่มนุษย์คนอื่นในสังคม ก็มีผลสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกัน

3. ความคาดหวัง “ผู้ชม” (“Audience”) ประเภทสุดท้ายของความคาดหวังตามความคิดของทฤษฎีบทบาทมาจากผู้ชมละคร กล่าวคือ ผู้แสดงจะต้องดูว่า ผู้ชมชอบ อย่างไร ไม่ชอบอย่างไร แล้วแสดงบทบาทตามความต้องการของผู้ชม ผู้ชมมีความสำคัญต่อผู้แสดงละครเพราะละครจะดำรงอยู่ได้หรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ชมเป็นผู้ตัดสินใจ ในสังคมมนุษย์ก็มีบุคคล หรือจริง ๆ แล้ว เป็นกลุ่มบุคคลทำนองนี้เช่นเดียวกัน ตามความคิดของทฤษฎีบทบาท กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะมีอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม หากมีคนที่เชื่อว่ามีอยู่จริงก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในทางที่เขาจะทำตามทำให้เหมือนกับ “ผู้ชม” ทำ หรือต้องการ

สมเดช สิทธิพงษ์พิทยา (2533) วิเคราะห์บทบาททางพฤติกรรมว่า มีการใช้บทบาท 3 ทางด้วยกัน คือ

1. บทบาทที่กำหนดไว้ (Role Prescription) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นควรจะต้องทำอะไรบ้าง

2. บทบาทที่กระทำจริง (Role Description) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริง ๆ เมื่ออยู่ในบทบาทนั้น

3. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectation) เป็นบทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นควรทำอะไรบ้าง

สงวนศรี วิรัชชัย (2527) อธิบายในเรื่องบทบาทว่า ถ้าพิจารณาลักษณะของบทบาทที่ปรากฏในสังคมให้ลึกซึ้งแล้ว จะพบบทบาทอยู่ในหลายรูปแบบหลายลักษณะ สรุปได้ดังนี้

1. บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Role) หมายถึง บทบาทที่สังคมกลุ่มหรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ เช่น ข้อกำหนดที่ว่าราชการต้องการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งการโดยชอบ เป็นต้น

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Role) หมายถึง บทบาทหรือแบบของพฤติกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวัง ผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ บทบาทที่ถูกคาดหวังนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด แต่ในบางครั้งบทบาทที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังอาจจะไม่ตรงกับบทบาทที่กำหนดไว้ก็ได้ เพราะคนบางคนอาจมีความคาดหวังมากกว่า หรือกว่าข้อกำหนดที่ตนได้รับทราบ

3. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Role) หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่ง คิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่นั้น บทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง อาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด และก็จะอาจจะตรงหรือไม่ตรงกับบทบาทที่ถูกคาดหวังก็ได้

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Role) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาท ตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง แต่ก็อาจมีกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมการคาดหวังต่อผู้อื่นทั้ง ๆ ที่บทบาทนั้นไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดเห็นของตนก็ได้

5. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ (Perceived Role) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับการปฏิบัติบทบาทของผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งโดยชอบธรรม การรับรู้ที่คนอื่นจะรับรู้และอาจมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์และสถานการณ์หลาย ๆ อย่าง ดังนั้นเมื่อผู้อยู่ในตำแหน่งปฏิบัติบทบาทโดยแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ผู้ที่ได้พบเห็นอาจรับรู้พฤติกรรม หรือบทบาทนั้นในทางที่แตกต่างกันไป และอาจแตกต่างไปจากบทบาทตามความคิดของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งด้วย

ประภาส ศิลปรัศมี (2529) สรุปความหมายของคำว่า บทบาทว่า หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งดำรงอยู่ในสังคมโดยแบบแผนดังกล่าวจะสืบเนื่องและเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานของชนบทรอบนิยามประเพณีทางสังคมอย่างแนบแน่น ดังนั้นแบบแผนของพฤติกรรมของมนุษย์จึงเกี่ยวเนื่องกับสิทธิและหน้าที่ตามตำแหน่งทางสังคมที่สังคมคาดหวังหรือกำหนดไว้ ดังนั้น บทบาทจึงความหมายทั้งเชิงการคาดหวังเกี่ยวกับพฤติกรรม (Behavioral Expectation) ซึ่งเป็นความคาดหวังตามปทัสฐานที่มีอยู่ (Normative Expectation) และในเชิงการกระทำพฤติกรรมจริง ซึ่งเรียกว่า การกระทำบทบาท (Role Performance) หรือพฤติกรรมบทบาท (Role Behavior) ความหมายอาจจะเรียกว่า บทบาทที่ปรากฏจริง (Actual Role)

บทบาทตามอุดมคติหรือบทบาทตามการคาดหวังก็คือ บทบาทที่อยู่ในระดับของความคิดส่วนบุคคลเท่านั้น คือคิดว่าจะกระทำหรือแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างไร แต่ยังไม่ได้กระทำจริง ๆ ส่วนบทบาทที่ปรากฏจริงหรือพฤติกรรมบทบาทนั้น เป็นบทบาทที่อยู่ในระดับของการกระทำจริง ไม่ใช่เพียงระดับความคิดเท่านั้น

ดังนั้นบทบาทจึงเป็นการแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำรวมทั้งความคิดเห็นและทัศนคติของแต่ละบุคคล แต่จะต้องอยู่ในอำนาจหน้าที่และสิทธิตามสถานภาพของคนที่ครองอยู่ ดังนั้นในการแสดงบทบาทจึงต้องพิจารณาถึงปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน เช่น ตำแหน่งทางสังคม ลักษณะสถานภาพ อุปนิสัย ความรู้ ความคิด ความสามารถ ฯลฯ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นจะเป็นบทบาทที่คอยบ่งบอกถึงลักษณะของการกระทำต่อกิจกรรมนั้น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย

จ้านงศ์ อติวัฒนสิทธิ (2525) เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ และวัดในสังคมไทยปัจจุบันว่า พระสงฆ์และวัดมีบทบาทมากพระสงฆ์กับวัดต้องอยู่ข้างเคียงกันขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ดังนั้นเมื่อเอ่ยถึงวัดก็หมายถึงพระสงฆ์ด้วย วัดเป็นศูนย์กลางสำคัญในชีวิตพระสงฆ์ในฐานะผู้อาศัยและปกป้องรักษา วัดก็ย่อมจะมีบทบาทที่สำคัญมากในชุมชนโดยอัตโนมัติ บทบาทตามประเพณีของพระสงฆ์ประกอบด้วยการสอนธรรม เป็นพิธีกรในการประกอบพิธีกรรม ช่วยส่งเสริมความสามัคคีของชาวบ้าน ปลอดภัยประชาชนในยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเป็นทุกข์ และช่วยตัดสินปัญหาข้อพิพาทระหว่างสมาชิกในหมู่บ้าน พระสงฆ์มีการติดต่อกับชาวบ้านทุกวัน และพัวพันกับปัญหาทางโลกของชาวบ้าน บทบาททางสังคมของพระสงฆ์ จึงเป็นการสนองตอบต่อช่องว่างที่รัฐบาลไม่อาจช่วยเหลือประชาชนได้

ประยูร ปรุฑโต (2527) กล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ควรกระทำต่อสังคมว่าหน้าที่ทางสังคมของสงฆ์ คือ ช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์โดยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรม พระสงฆ์จึงมีบทบาทที่เกี่ยวกับตนเองและสังคมดังต่อไปนี้

1. บทบาทต่อตนเองและสังคม คือ มีหน้าที่ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมให้ถูกต้อง เพื่อความบริสุทธิ์ของตนเองและสถาบันสงฆ์

2. บทบาทต่อสังคมคฤหัสถ์ คือ หน้าที่ ดังนี้

2.1 ให้การศึกษา หมายถึง อบรมสั่งสอน แนะนำผู้อื่นให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี โดยอาศัยความรู้ทางโลกและทางธรรม

2.2 เผยแพร่ หมายถึง การช่วยเหลือให้มีการประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นประโยชน์แผ่ออกไปในสังคมอย่างกว้างขวาง

2.3 สงเคราะห์ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือแก่ปวงประชาชน โดยบริสุทธิ์ใจ พร้อมกับปฏิบัติหน้าที่ทางสมณเพศของตน รักษาเกียรติและความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ไว้

ประยุทธ์ ปยุตโต (2523) ได้สรุปบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของสังคมไว้ดังนี้

1. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้าน ส่งบุตรหลานมารับใช้พระรับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น
2. เป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีวิต
3. เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนสมัยนั้น
4. เป็นที่พักคนเดินทาง
5. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
6. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาล และมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด
7. เป็นที่ไถ่ถอนซื้อขายพิพาทเป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัว และความทุกข์ต่าง ๆ
8. เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ ตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์
9. เป็นคลังวัสดุ สำหรับเก็บของเครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัด หรือยืมไปใช้เมื่อตอนมีงาน
10. เป็นศูนย์กลางการบริการหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้าน มาประชุมกัน บอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ (ในยามสงคราม อาจใช้เป็นชุมชุมทหาร)
11. เป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือใช้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคน ในระยะเวลาต่าง ๆ ของชีวิต

บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทยอาจกล่าวได้ว่าวัดและพระสงฆ์ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ เนื่องจากจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปไม่ได้ ดังนั้นบทบาทของวัดต่อชุมชนจึงจำเป็นต้องอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้กระทำการกิจกรรมต่อสังคม ทั้งทางด้านจิตใจและวัตถุโดยการเทศนา อบรมสั่งสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งได้นำเอาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นนั้น ตลอดจนได้รับวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อม มีความรุนแรงมากขึ้น อันมีหลายสาเหตุ เช่น การนำทรัพยากรมาใช้มากขึ้นเป็นผลให้เกิดมลพิษมากมาย ร่วมกับปริมาณการเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้แนวโน้มสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อมนุษย์มากขึ้นจึงต้องมีการจัดการแก้ไขและป้องกันอย่างรวดเร็วในเรื่องของอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากการตรวจสอบเอกสารได้มีแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น

เกษม จันทรแก้ว (2545) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพและสังคมที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมนุษย์ได้ทำขึ้น รวมถึงได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมว่า หมายถึง สิ่งที่เกิดตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่เห็นได้ด้วยตาและที่ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา สิ่งที่เป็นทั้งคุณและโทษและได้จำแนกสิ่งแวดล้อมออกเป็น 4 มิติ คือ

1. มิติทรัพยากร (Resources Dimension) หมายถึง ทรัพยากรทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น มีบทบาทต่อมนุษย์ในการเอื้อให้ปัจจัยด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อันได้แก่ ทรัพยากรกายภาพ ทรัพยากรชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ (Human Use Values) และคุณค่าคุณภาพชีวิต (Life Quality Values)

2. มิติเทคโนโลยี (Technology Dimension) โดยมีบทบาทและความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรอย่างมาก โดยมนุษย์นำเทคโนโลยีหลายรูปแบบทั้งด้านการนำทรัพยากรมาเพิ่มมูลค่า สร้างผลผลิตและด้านการป้องกัน บำบัดมลพิษซึ่งทั้งนี้ก็เพื่อสนองความต้องการของตนเอง

3. มิติของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อม (Waste and Pollution Dimension) คือ เมื่อมีการใช้ทรัพยากรด้วยเทคโนโลยีใดก็ตาม ย่อมมีของเสียและมลพิษเกิดขึ้นเสมอ มิติทางของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อมเป็นมิติที่แสดงให้เห็นผลของการใช้ทรัพยากร

4. มิติมนุษย์ (Human Dimension) หรือเศรษฐสังคมเกี่ยวข้องกับมนุษย์ได้สร้างพฤติกรรมของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม ทั้งระบบสิ่งแวดล้อมย่อย หรือระบบสิ่งแวดล้อม ซึ่งมิติมนุษย์ประกอบด้วย ประชากร การศึกษา อนามัย และสาธารณสุข เศรษฐกิจ โบราณสถาน ความปลอดภัย การเมืองและการปกครอง การนันทนาการ

ประเภทของสิ่งแวดล้อม

เกษม จันทรแก้ว (2545) ได้จำแนกประเภทของสิ่งแวดล้อม ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (Natural Environment) หมายถึง สิ่งใดก็ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ แร่ ป่าไม้ สัตว์ มนุษย์ และสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 สิ่งมีชีวิต (Biotic Environment) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ มีลักษณะและสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งมีชีวิตตามชนิดและกรรมพันธุ์ของสิ่งเหล่านั้น เช่น พืช สัตว์ และมนุษย์ เป็นต้น

1.2 สิ่งที่ไม่มีชีวิต (Abiotic Environment) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติที่ไม่มีชีวิต อาจเห็นอยู่ในรูปของการรวมกลุ่มของตัวมันเองหรือกระจายอยู่กับสิ่งแวดล้อมอื่นก็ได้ เช่น ดิน น้ำ แก๊ส อากาศ เสียง เป็นต้น

2. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man-Made Environment) อาจเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น โดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เช่น เมือง บ้าน ถนน สะพาน เครื่องบิน วัตถุมีพิษ เป็นต้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

2.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) เป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นที่สามารถมองเห็นได้โดยที่สิ่งที่ถูกสร้างนั้นไม่มีโอกาสกำหนดสถานที่อยู่ของตน ได้อีกทั้งเป็นสิ่งที่ยากที่จะทำตนเองให้อยู่ในภาวะแวดล้อมตามที่ต้องการได้ เช่น บ้านเรือน ถนน สะพาน รถยนต์ เครื่องบิน เป็นต้น

2.2 สิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือนามธรรมสิ่งแวดล้อม (Social Environment) หรือ (Abstract Environment) เป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ หรือเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น วัฒนธรรม ประเพณี กฎหมาย ศาสนา ระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เกษม จันทรแก้ว (2545) กล่าวว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความคิดรวบยอดคล้าย ๆ กับ หลักการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและมีหลักการ โดยสังเขปดังนี้

1. ในการที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะใช้ต่อมนุษย์ทุกแห่งทุกมุมกล่าวคือต้องมีความรู้เกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อม และจะให้ประโยชน์และโทษต่อมนุษย์ ซึ่งอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ อย่างน้อยที่สุดต้องคำนึงถึงการสูญเสียเปล่าอันอาจเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

2. รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นและหายากด้วยความระมัดระวัง พร้อมทั้งประโยชน์ และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูน ทั้งด้านกายภาพและเศรษฐกิจเท่าที่จะทำได้ รวมทั้งที่จะต้องตระหนักเสมอว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไปจะไม่เป็นการปลอดภัยต่อภาวะแวดล้อม

3. ต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้นั้น โดยให้มีอัตราผลิต (เพิ่มพูน) เท่ากับอัตราใช้หรืออัตราเกิดเท่ากับอัตราตายเป็นอย่างน้อย

4. ประชากรเป็นปัจจัยอันสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประมาณอัตราเกิดและการเปลี่ยนแปลงของพลเมืองตลอดเวลาโดยพิจารณาจากความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ

5. หาทางปรับปรุงวิธีการใหม่ๆ ในการที่จะผลิตและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งพยายามค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้ประชากรได้มีใช้อย่างพอเพียง

6. ให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อเข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาความสมดุลตามธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลต่อการทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี การให้การศึกษาอาจเป็นทั้งในและนอกโรงเรียน ทั้งนี้และทั้งนั้นต้องอยู่ในสภาวะที่เหมาะสมในการให้การศึกษาแก่บุคคลเฉพาะถิ่นวัย และคุณวุฒิ เพื่อจะให้ประชาชนเข้าใจในหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ และผลการศึกษานี้จะเป็นหนทางนำไปสู่ความหวังในอนาคตว่า สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่จะสวยสดและน่าอยู่ในอนาคต

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ

กรมศิลปากร (2537) ได้ให้ความหมายของคำว่า โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ว่า

โบราณสถาน คือ อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

โบราณวัตถุ คือ สัมหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของ สัมหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

ศิลปวัตถุ คือ สิ่งที่ทำขึ้นด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ

ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528

เนื่องด้วยกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุม ดูแล โบราณสถานอันเป็นสมบัติ และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติ ดังนั้นเพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นไปด้วยความถูกต้องทั้งทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี รวมทั้งให้มีความสัมพันธ์กับสภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม จึงออกระเบียบไว้ดังนี้ (กองโบราณคดี, 2533)

1. ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานใด ๆ ต้องปฏิบัติดังนี้

1.1 ทำการสำรวจสภาพเดิม และสภาพปัจจุบันของโบราณสถานทั้งด้านประวัติ การก่อสร้าง และการอนุรักษ์ซึ่งรวมถึงรูปทรงสถาปัตยกรรม การใช้วัสดุ และสภาพความเสียหาย ที่ปรากฏอยู่โดยการทำเป็นเอกสาร บันทึกภาพ และทำแผนผังเขียนรูปแบบไว้โดยละเอียด เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับนำมาประกอบการพิจารณาทำโครงการอนุรักษ์ และเป็นเอกสารสำคัญทาง ประวัติศาสตร์

1.2 ทำโครงการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยพิจารณาว่าโบราณสถานนั้นมีคุณค่า และลักษณะความเด่นในด้านใดบ้าง อาทิเช่น ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรม ฯลฯ เป็นต้น แล้ววางแผนรักษาคุณค่า และความสำคัญ ที่เด่นที่สุดเป็นหลักไว้ แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงคุณค่าและความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วย

1.3 พิจารณาก่อนว่าโบราณสถานนั้น ๆ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้วหรือไม่เพียงใด หากได้ถูกแก้ไขและส่วนแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้นทำให้คุณค่าของเดิมเสียไป ควรพิจารณาว่าสิ่งที่แก้ไขเพิ่มเติมออก และบูรณะให้เหมือนเดิม

2. การอนุรักษ์โบราณสถานใด ๆ จะต้องคำนึงถึงภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ โบราณสถานนั้นด้วย สิ่งใดที่จะทำให้ลายคุณค่าของโบราณสถานนั้น ๆ ให้ดำเนินการปรับปรุงให้เหมาะสมด้วย

3. โบราณสถานที่มีการอนุรักษ์โดยมีการเปลี่ยนแก้ไขมาก่อนแล้ว จะต้องพิจารณาศึกษาให้ละเอียดว่าได้บูรณะแก้ไขมาแล้วกี่ครั้ง ผิดถูกอย่างไร ระยะเวลาานเท่าใด การอนุรักษ์ใหม่ที่จะทำนี้ไม่จำเป็นจะต้องใช้แบบใดแบบหนึ่งเสมอไป แต่ให้พิจารณาเลือกแบบที่เหมาะสมที่สุดเป็นหลักในการอนุรักษ์ เพื่อให้โบราณสถานนั้นมีคุณค่าและความสำคัญมากที่สุด ทั้งนี้จะต้องทำเป็นหลักฐานแสดงให้ปรากฏถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไขด้วยวิธีการบันทึกเป็นเอกสารเขียนแบบไว้ทำหุ่นจำลอง หรือโดยวิธีการอนุรักษ์ก็ได้

4. โบราณสถานที่มีคุณค่าสำคัญเยี่ยมยอด ควรทำแต่เพียงเพิ่มความมั่นคงแข็งแรง หรือสงวนรักษาไว้เท่านั้น

5. การนำวิธีการและเทคนิคฉบับใหม่มาใช้งานในงานอนุรักษ์ เพื่อความมั่นคงแข็งแรง จะต้องมีการศึกษาและทดลองจนได้ผลเป็นที่พอใจแล้ว จึงจะนำมาใช้ได้ โดยไม่ทำให้โบราณสถานนั้นเสื่อมคุณค่าไป

6. การต่อเพื่อความมั่นคงแข็งแรงของโบราณสถาน ควรทำเท่าที่จำเป็นให้ดูเรียบง่าย และมีลักษณะกลมกลืนกับของเดิม

7. ในกรณีที่จำเป็นจะต้องทำขึ้นส่วนของโบราณสถานที่ขาดหายไปขึ้นใหม่ เพื่อรักษาคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และให้การอนุรักษ์โบราณสถานนั้นสามารถดำเนินการได้ต่อไป การทำขึ้นส่วนขึ้นใหม่นั้นอาจทำได้โดยวิธีการออกแบบที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นการทำขึ้นใหม่ด้วยวิธีการใช้วัสดุต่างกัน การใช้สีต่างกัน หรือการทำพื้นผิวให้ต่างกับของเดิมก็ได้แต่ต้องเป็นไปในลักษณะที่มีความผสมกลมกลืนกับของเดิม

8. การอนุรักษ์ชิ้นส่วนที่มีคุณค่าเยี่ยมยอดทางจิตรกรรม ประติมากรรม และโบราณวัตถุ ซึ่งติดหรืออยู่ประจำโบราณสถานนั้น ๆ ทำได้แก่เพียงการสงวนรักษา หรือเพิ่มความมั่นคงแข็งแรงขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อคุณค่าของเดิมให้ปรากฏเด่นชัดมากที่สุด ยกเว้นปูชนียวัตถุที่มีการเคารพบูชา สืบเนื่องมาโดยตลอด และได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการแล้ว

9. ซากโบราณสถานควรอนุรักษ์โดยการรวบรวมชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่มีผู้มาขึ้นไว้ให้เหมือนเดิม หรืออาจจะเป็นการรวบรวมชิ้นส่วนต่าง ๆ มาประกอบขึ้นไว้เป็นบางส่วนสำหรับชิ้นส่วนที่ขาดหายไปซึ่งจำเป็นในการสงวนรักษานั้นก็อาจทำเพิ่มขึ้นใหม่ได้

10. การอนุรักษ์ซากโบราณสถาน ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีนั้นทำได้โดยการรักษาไว้ตามสภาพเดิมหลังการขุดแต่ง แต่ต้องป้องกันมิให้เสียหายต่อไปด้วยวิธีที่ไม่ทำให้โบราณสถานเสียคุณค่า

11. โบราณสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพบูชา ซึ่งเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีของประชาชนโดยทั่วไปจะต้องบูรณะไว้โดยไม่มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ลักษณะสี และทรวดทรง ซึ่งจะทำให้โบราณสถานนั้นหมดคุณค่า หรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป

12. เพื่อป้องกันมิให้ชิ้นส่วนของโบราณสถานที่มีคุณค่าทางศิลปะ ซึ่งรวมถึง ประติมากรรม จิตรกรรม และศิลปกรรม เกิดการชำรุดเสียหาย หรือถูกโจรกรรม จะต้องนำชิ้นส่วนนั้นมาเก็บรักษาไว้ในสถานที่อันปลอดภัยและถูกต้องตามกฎหมาย พร้อมทั้งทำแบบจำลองให้เหมือนเดิมไปประกอบไว้ในที่โบราณสถานนั้นแทน ซึ่งวิธีการนี้จะปฏิบัติได้ก็เมื่อไม่สามารถรักษาได้โดยวิธีอื่นแล้ว

13. โบราณสถานใดที่ยังมีประโยชน์ใช้สอยอยู่จะกระทำการอนุรักษ์โดยการเสริมสร้าง หรือต่อเติมสิ่งที่เป็นขึ้นใหม่ก็ได้เพื่อความเหมาะสม ทั้งนี้ไม่จำเป็นจะต้องทำให้เหมือนของเดิมทีเดียว แต่สิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้นจะต้องมีลักษณะกลมกลืนและไม่ทำลายคุณค่าของโบราณสถานนั้น ๆ

14. โบราณสถานต่าง ๆ ทั้งที่ขึ้นทะเบียนแล้ว และยังไม่ขึ้นทะเบียนจะต้องมีมาตรการในการบำรุงรักษาไว้ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรง สบายงามอยู่เสมอ

15. กรณีที่โบราณสถานใดมีสภาพชำรุดทรุดโทรม อาจจะเป็นอันตราย การดำเนินการในเบื้องต้นควรใช้มาตรการอันเหมาะสมทำการเสริมความมั่นคงแข็งแรงไว้ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์ เพื่อป้องกันมิให้เสียหายต่อไป

16. ในบางกรณีจะต้องดำเนินการติดต่อขอความร่วมมือกับหน่วยราชการอื่น หรือสถาบันเอกชนซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบ หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมของชาติ

17. งานทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์หรือการขุดค้นจะต้องทำรายงานในรูปของการวิเคราะห์และวิจัย โดยมีภาพประกอบซึ่งเป็นภาพถ่ายเส้นและภาพถ่าย และต้องรายงานสิ่งที่ได้ปฏิบัติทุกขั้นตอนโดยละเอียด เช่น งานแผ้วถาง การจัดบริเวณ งานเสริมความมั่นคง ชิ้นส่วนต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น และการบันทึกรายงานนี้จะต้องเก็บรักษาไว้ ณ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

การสร้างแนวความคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ

การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ จำเป็นต้องมีการพิจารณาในเชิงแนวคิดเพราะความคิดจะเป็นแกนนำไปสู่การปฏิบัติเทคนิควิธีที่เหมาะสม ดังนั้นการจะอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุไว้นั้น จำต้องมีแนวคิดร่วมกันโดยเกิดขึ้นจากการพิจารณาด้านคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ดังนี้ อนุวิทย์ เจริญสุกกุล (2530)

1. อนุรักษ์ในฐานะที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์อารยธรรม
2. อนุรักษ์ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ผลทางการสร้างสรรค์
3. อนุรักษ์ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบการดำรงชีวิตของชุมชน – สังคมการอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์อารยธรรม

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ข้อมูลที่สำคัญที่สุดในงานประวัติศาสตร์นั้นก็คือ สิ่งที่บ้านทักไว้ด้วยตัวอักษรอย่างมีระเบียบ สิ่งที่บ้านทักไว้อย่างมีระบบนี้เอง จะมีคุณค่าในลักษณะที่เรียกกันทั่วไปว่าเอกสาร การศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมโดยทั่วไปแล้วสิ่งที่มีคุณค่าประโยชน์ในฐานะ

เอกสารก็คือบรรดาโบราณสถานที่ยืนยงคงสภาพมาจนถึงปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมในช่วงสมัยประวัติศาสตร์มักจะใช้เอกสารทั้งที่เป็นวัตถุโบราณสถานประกอบไปกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่ในกรณีเช่นยุคต้นประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมีการบันทึกเอกสารทางตัวอักษรน้อยมากหรือเกือบไม่มีเอกสาร โบราณสถานโบราณวัตถุจึงเป็นหลักฐานที่สำคัญที่ช่วยบันทึกส่วนหนึ่งปรากฏเป็นข้อเท็จจริงในยุคสมัยนั้น ดังนั้นการรักษาอนุรักษ์สภาพใด ๆ ที่ผิดแตกต่างไปจากสภาพจริงก็คือการทำลาย ยิ่งจิตใจเปลี่ยนไปมากเท่าไรก็ยิ่งทำให้เอกสารไร้ประโยชน์หมดสภาพไป

การอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความสัมฤทธิ์ผลทางการสร้างสรรค์

ตามความเป็นจริง โบราณสถานเกือบทั้งหมด มักจะมีรูปแบบที่เป็นงานสถาปัตยกรรม ดังนั้นในสภาพการณ์เช่นนี้จึงต้องผ่านการออกแบบ และสร้างทำขึ้นตามกระบวนการช่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงพื้นเพการกินอยู่หรือวัฒนธรรมของชุมชนในขณะนั้น ในขณะเดียวกัน การสร้างทำของช่างหรือวงการช่างก็ย่อมจะมีพัฒนาการไม่ว่าโดยประสบการณ์ในกลุ่มช่างเอง หรือได้รับอิทธิพลจากภายนอก ซึ่งแสดงถึงศิลปกรรมอันเกิดจากความจรโลงใจในยุคสมัย ความสำเร็จผลทั้งในการออกแบบและการสร้างสรรค์ จะเป็นข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงความเจริญทางปัญญาและเทคนิควิธีการอย่างมากมาย ฉะนั้นสถานะของเมืองทั้งเมือง ผัง อาคาร ตัวอาคารขนาดต่าง ๆ ตลอดจนลวดลายที่ประดับอาคารชิ้นเล็ก ๆ ก็ล้วนแต่มีค่าในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความสัมฤทธิ์ผลทางการสร้างสรรค์ทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพโบราณสถานตั้งแต่ขนาดเล็ก อาทิเช่น ทูบทำลายปูนปั้นเดิมออก การเสริมแต่งอาคารให้เต็มรูปโดยพลการก็ล้วนแต่เป็นการทำลายทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าช่างในปัจจุบันอาจจะมีฝีมือไม่แพ้ช่างสมัยโบราณก็ตามแต่โดยที่ต่างยุคต่างสมัยจิตวิญญาณในการแสดงออก ก็ย่อมแตกต่างกันเป็นธรรมดา

การอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบการดำรงชีพของสังคม – ชุมชน

โบราณสถานนั้น นอกจากจะมีประโยชน์ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว สิ่งที่มีจะเล็งผลเลิศในอีกลักษณะหนึ่งก็คือ ประโยชน์หน้าที่ที่มีต่อสังคมปัจจุบันและนักวางแผนก็มักจะเพ่งเล็งในแง่ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อ้างอิงกันเสมอ ๆ ก็คือ ประโยชน์อันเกิดจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่ความเป็นจริงนั้นการพิจารณาในแง่ประโยชน์ดังกล่าวจะเป็นเพียงประโยชน์ส่วนเดียวเท่านั้นเพราะประโยชน์อันแท้จริงในแง่เศรษฐกิจสังคมในระดับแรกนั้น

โบราณสถานต่าง ๆ จะเป็นองค์ประกอบที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจ ที่แสดงให้เห็นว่าสังคมที่ตนดำรงอยู่มีใช้สังคมหลักลอยทางวัฒนธรรม มีการพัฒนาต่อเนื่องกันมาในระยะเวลายาวนานนับพันปี ในขณะเดียวกัน ก็จะช่วยสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นทั้งในระดับภูมิภาคและประเทศ อาทิเช่น พระธาตุพนมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประโยชน์สุขอันเกิดจากโบราณสถานเช่นนี้ ไม่สามารถสร้างทำขึ้นใหม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นทุนทรัพย์มหาศาลเพียงใดก็ตาม และในส่วนรองลงมาไปในสภาพแวดล้อมของจริงแท้จากอารยธรรมในอดีตก็มีโอกาสที่จะช่วยสร้างช่วงหรือสกุลช่างพื้นเมืองขึ้นใหม่ที่มีจิตวิญญาณของตนเองใช้รูปแบบต่อเนื่อง เช่น ในกรณีของครอบครัว นายแพง พรหมเชียง ช่างเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย หรือช่างไม้บ้านปรังคู้ ศรีสะเกษที่ช่วยซ่อมบูรณะองค์ประกอบของปราสาทปรังคู้ เหล่านี้ก็ได้ช่วยให้กำเนิดศิลปะพื้นบ้านในจิตวิญญาณใหม่ ๆ ดังนั้นประโยชน์ในทางจิตใจนั้น จะต้องมีการวางแผนทางเศรษฐกิจเข้าช่วยด้วย การท่องเที่ยวมิใช่เป็นเพียงการกระจายรายได้ช่วยสร้างงานเพิ่มมากขึ้นอย่างเดียว แต่เป็นการร่นระยะเวลาการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้รวดเร็วยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันช่างพื้นเมืองก็ยังประกอบอาชีพอยู่ได้ ดังนั้นการพิจารณาประโยชน์หน้าที่ในแง่เศรษฐกิจสังคมก็ควรจะพิจารณาองค์ประกอบทั้งสองพร้อมกันไปเสมอ และถ้ายอมรับในเงื่อนไขนี้แล้วก็ยิ่งต้องการโบราณสถานตัวจริง ปราศจากการปลอมแปลงมากขึ้นเท่านั้น

ความมุ่งหมายของการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ

ความมุ่งหมายที่จะต้องให้มีการอนุรักษ์โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมดังนี้ (ไพบูลย์ สุวะวัฒนะ, 2528)

1. การอนุรักษ์เป็นการสงวนรักษาไว้ซึ่งงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าอย่างมาก เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่จะต้องรักษาไว้ตราบนานเท่านาน ทั้งนี้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เห็นและศึกษาหาความรู้จากสิ่งเหล่านี้
2. โบราณสถาน ก็คืองานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ดี แม้จะเลียนแบบสร้างขึ้นใหม่อย่างเหมือนของเก่าทุกประการ แต่ก็ไร้ซึ่ง “วิญญาณ” ที่เคยมีอยู่ในของเก่านั้นยกตัวอย่างโบราณสถานเป็นสิ่งเก่าแก่ที่มีคุณค่า เราไม่ควรที่จะสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาแข่งขันเพื่อทดแทน เพราะถ้าสร้างขึ้นมาใหม่สิ่งนั้นก็ไม่ใช่โบราณสถาน ดังนั้นจึงต้องมีการอนุรักษ์งานของเก่าที่มีคุณค่าเอาไว้

3. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่บางชิ้น เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ก่อสร้างเอาไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งคุณงามความดีของบรรพบุรุษ เราก็จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้

4. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่บางชนิดได้กลายเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีระหว่างกลุ่มชนในชาติ เราก็จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้

5. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่บางชิ้น เป็นหลักฐานที่ดีในการศึกษาด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เราก็จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้

6. งานสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าดังได้กล่าวมาแล้วเหล่านี้ ส่วนใหญ่ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งของการพักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยว และทัศนศึกษาได้ ย่อมก่อให้เกิดผลดีทางด้านจิตใจแก่ผู้มาเยือน และผลดีทางด้านเศรษฐกิจแก่ท้องถิ่น ตลอดจนประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม เราก็จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้เช่นกัน

สาเหตุที่ทำให้โบราณสถานผุพังทลายสูญหายไปมากที่สุดมีอยู่หลายประการด้วยกันที่เป็นต้นเหตุ คือ

1. สาเหตุธรรมชาติ โบราณสถานต่างก็สร้างขึ้นด้วยวัสดุที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่จุดเสื่อมสลายตามกาลเวลา โดยมีธรรมชาติเป็นตัวกระทำ ดังนี้

1.1 สภาพดินฟ้าอากาศ หรือภูมิอากาศจะเป็นตัวเร่งให้วัสดุต่าง ๆ ถึงจุดสลายตัวได้เร็ว โดยเฉพาะประเทศที่มีอากาศร้อนชื้นอย่างประเทศไทยเราที่มีปริมาณน้ำฝนมาก อุณหภูมิที่แตกต่างกันในเวลากลางวันและกลางคืน แดดจัดความชื้นสูง

ฝน น้ำฝน ปริมาณมาก ๆ อาจจะเซาะแนวอิฐ หิน ที่เชื่อมต่อกันเป็นตัว โบราณสถานนานวันเข้าก็จะทำให้ชิ้นส่วนหลุดร่วงลงมา

ความแตกต่างของอุณหภูมิในบางพื้นที่ ซึ่งกลางวันอากาศร้อนกลางคืนอากาศเย็น ทำให้เกิดการขยายตัวและหดตัวของวัสดุเป็นเหตุให้ช่วยเร่งการเสื่อมสภาพของโบราณสถานได้

ความร้อน แสงแดด ทำให้วัสดุที่ประกอบเป็นโบราณสถานขยายตัวและเกิดการแตกร้าวได้

ความชื้น โบราณสถานที่ดูดซึมความชื้นไว้ทั้งจากอากาศและจากพื้นดิน เมื่อเกิดการระเหยขึ้นที่ผิววัสดุของโบราณสถานนั้น ๆ จะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเสื่อมสภาพอย่างรวดเร็ว

1.2 ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ย่อมทำให้โบราณสถานเสียหายได้

สาเหตุจากคันไม้ พืช จุลินทรีย์ เมื่อมีต้นไม้งอกงามเจริญเติบโตบนโบราณสถาน รากก็จะไซซอนไปตามซอกหรือรอยแตกร้าวทั่วไป เมื่อเจริญเติบโตขึ้นก็จะมีแรงดันมากขึ้น เปิดช่องแตกร้าวให้ใหญ่ขึ้น น้ำพาเอาน้ำเข้าไปทำให้วัสดุเสื่อมสภาพและอาจทำให้โบราณสถานแตกหักพังทลายไปในที่สุด จุลินทรีย์ และพืชชั้นต่ำ ประเภท เห็ด รา ไส้คน และตะไคร่ ก็ถือเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการสะสมความชื้นและทำให้วัสดุนั้น ๆ เกิดความเสียหายเช่นกัน

3. สาเหตุเกิดจากสัตว์

3.1 สัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย แพะ แกะ หากปล่อยให้ขึ้นเหยียบย่ำบนโบราณสถาน ก็จะทำให้วัสดุแตกหักเสียหาย

3.2 สัตว์เล็ก เช่น ปลวก มอด แมลงงู คูน หนู พังพอน นก สัตว์เหล่านี้จะทำลายโบราณสถาน ทั้งโดยตรงและทางอ้อม เช่น ปลวก มอด จะกัดกินวัสดุที่เป็นไม้ แมลงงูเจาะไม้ เป็นที่อยู่อาศัย คูน หนู พังพอน นก เจาะรูเพื่อทำรัง ทำให้เป็นช่องให้น้ำไหลเข้าไปได้ นกพิราบ และค้างคาวถ่ายมูลไว้ตามโบราณสถานทำให้วัสดุสกปรกชื้นเร็วขึ้น นอกจากนี้แล้วแมลงหลายชนิดยังชอบกัดกินวัสดุที่เป็นไม้ เช่นเดียวกับปลวกและมอด

4. สาเหตุจากมนุษย์

การทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุมีทั้งเกิดโดยความจงใจและไม่จงใจกระทำ
ดังนี้

4.1 เกิดจากความจงใจหรือเจตนา

การลักลอบขุดโบราณ เพื่อค้นหาโบราณวัตถุเป็นเหตุให้โบราณสถานมีสภาพเป็น
โพรงขนาดต่าง ๆ โครงสร้างความมั่นคงแข็งแรงเดิมถูกทำลายลง ฐานรากจึงทรุดโบราณสถาน
พังทลายในที่สุด การลักลอบเคลื่อนย้ายซื้อขายโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้
โบราณสถานแตกหักเปลี่ยนสภาพไปได้ง่าย

การปลูกสร้างอาคารที่อยู่อาศัยรุกล้ำโบราณสถานในเขตเมืองที่มีบ้านเรือนแออัด
มักขุดเจาะทำลายโบราณสถาน โดยเฉพาะตัวโบราณสถานที่ยังคงจมอยู่ใต้ดิน

4.2 เกิดโดยไม่ตั้งใจ หรือไม่มีเจตนา

การกระทำของมนุษย์บางครั้ง แม้จะไม่ได้ตั้งใจ แต่ก็เป็สาเหตุให้โบราณสถาน
เสื่อมสภาพและพังทลายได้ เช่น

ทำไร่ ทำนา การที่ชาวนาชาวไร่ ไถคราด พรวนดิน ในที่ประกอบอาชีพของตนนั้
บางแห่งโบราณคดีสถานเที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีเศษภาชนะดินเผาและโบราณวัตถุอื่น ๆ
การปรับปรุงพื้นที่ทำให้โบราณสถานถูกทำลายหมดค่าในการทำงานวิจัยของแหล่งนั้น บางคราว
การไถคราด การขุดปรับเนินดินอาจเป็นการทำลายโบราณสถานเที่ฝังอยู่ในเนินดินนั้นไป

การตัดถนน ขุดคลอง ทำให้โบราณสถานในหลายแห่งต้องถูกไถคราด ในถนนเที่
อยู่ใกล้โบราณสถานเกินไป อาจทำให้เกิดการสั่นสะเทือนขณะรถวิ่งไปมา เป็นเหตุให้โบราณสถานพัง
ลงได้ การขุดคูคลอง คลองส่งน้ำ อาจทำลายโบราณสถาน หรือมีผลเสียต่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์
และโบราณคดีได้

การปลูกสร้างอาคารที่อยู่อาศัยใกล้โบราณสถานอาจทำให้บดบังทัศนียภาพ
อันงดงามควรชม และถ้าบังมุมมองมาก ๆ ก็จะทำให้โบราณสถานไร้คุณค่าไปในที่สุด

การซ่อมแซมที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการโดยเอกชน สถาบันวัดหรือกลุ่มผู้มี
ศรัทธาอื่น โดยไม่ได้ผ่านการควบคุมหรือรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของกรมศิลปากร
มักจะทำให้เสียสภาพเดิม หรือทำให้ผิดไปจากรูปแบบเดิม นับเป็นการทำลายหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปะไปอย่างน่าเสียดาย

มลภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ บริเวณใกล้โรงงานอุตสาหกรรมเมืองที่มีความแออัด
ด้วยยานพาหนะ โรงงานและรถยนต์จะปล่อยควันและไอเสียออกมา ซึ่งมีผลต่อการเสื่อมสภาพของ
วัสดุก่อสร้างของโบราณสถาน ทำให้โบราณสถานสกปรกเกิดเป็นคราบดำ เสื่อมคุณค่าทางด้าน
สุนทรียภาพ

การดำเนินงานอนุรักษ์โบราณสถาน - โบราณวัตถุ

การดำเนินงานอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุอาจมีขั้นตอนแตกต่างกันไปไป
ลักษณะเชิงปฏิบัติการ ได้แบ่งเป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การป้องกันการเสื่อมสภาพ (Prevention of Deterioration)
- 2) การรักษาสภาพ (Preservation)
- 3) การเสริมความแข็งแรง (Consolidation)
- 4) การบูรณะ (Restoration)
- 5) การจำลองแบบ (Reproduction)
- 6) การสร้างขึ้นใหม่ (Reconstruction)
- 7) การประยุกต์การใช้สอย (Re-Evaluation)

การป้องกันการเสื่อมสภาพ

การป้องกันการเสื่อมสภาพ เป็นการป้องกันสมบัติวัฒนธรรม โดยการควบคุมสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันการผุพัง และความเสียหายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น นอกจากนั้นจะต้องป้องกันการละลาย หรือทอดทิ้งอีกด้วย ดังนั้นการป้องกันจึงรวมการควบคุมความชื้น อุณหภูมิ และแสงสว่าง เช่นเดียวกับการสร้างมาตรการเพื่อป้องกันไฟ การลอบวางเพลิง การโจรกรรม และการทำลาย อย่างป่าเถื่อน ในกรณีที่มีสภาพแวดล้อมแบบสังคมอุตสาหกรรมและสังคมเมือง มาตรการเหล่านี้ จะหมายรวมถึงการลดมลภาวะในบรรยากาศ แรงสั่นสะเทือนจากการจราจรและการทรุดตัวของ ชั้นดินจากสาเหตุต่าง ๆ

การรักษาสภาพ

การรักษาสภาพ เป็นการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมโดยตรง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเก็บ วัตถุนั้น ๆ ไว้ให้คงสภาพอยู่ด้วยการแก้ปัญหาและหลีกเลี่ยงตัวการที่ก่อให้เกิดความเสียหาย การดูแลรักษาความสะอาดเป็นครั้งคราว การเก็บรักษาไว้ในสภาพที่เหมาะสม การซ่อมแซมจะต้องกระทำเมื่อมีความจำเป็นเพื่อป้องกันการผุพัง และรักษาสมบัติวัฒนธรรมให้คง อยู่ในสภาพเดิมการดูแลตรวจสอบสภาพสมบัติวัฒนธรรมอยู่เสมอ นับเป็นพื้นฐานของการเก็บรักษา

การเสริมความแข็งแรง

การเสริมสร้างความแข็งแรง เป็นการอนุรักษ์โดยตรงเพื่อเป็นการเสริมทางกายภาพ หรือ เป็นการใช้วัสดุเชื่อม หรือช่วยพยุง เสริมเข้าไปในเนื้อวัตถุ เพื่อให้แน่ใจว่ามีความคงทน และมีโครงสร้างที่แข็งแรงต่อไปในกรณีของสมบัติวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ การเสริม ความแข็งแรงจะทำได้โดยการฉีดวัสดุประเภทกาวเข้าไปเชื่อมชิ้นส่วน เช่น ผิวจิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น ส่วนสมบัติวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายได้ เช่น จิตรกรรมบนผืนผ้าใบ กระจก วิธีที่ใช้ คือ การเสริมวัสดุใหม่ไว้ด้านหลังภาพ สำหรับการเสริมความแข็งแรงให้กับสถาปัตยกรรมจะต้อง รักษาวัสดุเดิมให้แข็งแรง และอาจจะต้องเสริมวัสดุใหม่เข้าไปถ้าจำเป็น แต่จะต้องเป็นไปตาม ความสอดคล้องกลมกลืนกับโครงสร้างเดิม ที่สำคัญต้องไม่เปลี่ยนรูปแบบและหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ดั้งเดิมที่มีอยู่ การทำความเข้าใจถึงระบบองค์ประกอบของโบราณสถานจะช่วยให้ การใช้เทคนิค และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมไปได้เป็นอย่างดี

การบูรณะ

วัตถุประสงค์ของการบูรณะ คือ เพื่อฟื้นฟูแนวความคิดหรือลักษณะเดิมของวัดนั้น ๆ เพื่อให้สอดคล้องประสานกับรายละเอียด และรูปร่างลักษณะเป็นสำคัญผู้บูรณะต้องคำนึงถึงวัสดุเดิม หลักฐานทางโบราณคดี และเอกสารที่แท้จริงการสร้างเสริมส่วนที่หายไปต้องกลมกลืนกับของเดิม ในขณะเดียวกันก็ต้องให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างของใหม่กับของเดิมเพื่อไม่เป็นการบิดเบือนหลักฐานดั้งเดิม

งานบูรณะในทุก ๆ สมัย จะต้องได้รับความเคารพโดยถือว่า การต่อเติมในสมัยต่อ ๆ มา ทุกครั้งต่างก็เป็น “เอกสารทางประวัติศาสตร์” มากกว่าจะเป็นเพียงการบูรณะในรุ่นก่อน ๆ เท่านั้น เมื่ออาคารหลังหนึ่งได้รวมเอางานศิลปะต่างยุคต่างสมัยไว้ด้วยกัน การรู้รูปแบบศิลปะสมัยหลังออก เพื่อให้เหลือเพียงงานศิลปะสมัยแรก จะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีการพิจารณาแล้วว่าสมควรเพราะมีคุณค่าและความน่าสนใจน้อยมากในขณะที่ส่วนดั้งเดิมสมัยแรก มีคุณค่าทางโบราณคดีอย่างยิ่ง

การจำลองแบบ

การจำลองแบบเป็นการเลียนแบบงานศิลปะที่เหลืออยู่เพื่อเป็นการต่อเติมส่วนที่เสียหายไป ส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างเสริมส่วนลวดลายประดับเพื่อให้ศิลปวัตถุยังคงคุณค่าทางความงามดั้งเดิม ในกรณีที่สมบัติวัฒนธรรมถูกรบกวนและถูกคุกคามจากสิ่งแวดล้อมอย่างมากก็อาจเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเคลื่อนย้ายไปไว้ในสภาพแวดล้อมใหม่ที่เหมาะสมกว่า และทำการจำลองแบบมาไว้แทนที่ของจริง เพื่อรักษาเอกภาพของสถานที่เดิมเอาไว้

การสร้างขึ้นใหม่

การสร้างอาคารทางประวัติศาสตร์ หรือศูนย์กลางของเมืองประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ โดยวัสดุสมัยใหม่อาจเป็นสิ่งจำเป็นในกรณีที่แหล่งนั้น ๆ ประสบกับวินาศภัย เช่น อัคคีภัย แผ่นดินไหว หรือกับสงคราม อย่างไรก็ตามแม้ว่าการสร้างใหม่จะสามารถเลียนแบบของเดิมได้ แต่สิ่งที่ไม่อาจจะสร้างขึ้นมาทดแทนที่ได้ก็คือ ฝีมือที่แสดงถึงความเก่าแก่ดั้งเดิมของวัสดุเดิม ดังนั้นการดำเนินการจะต้องตั้งอยู่บนฐานของความถูกต้อง และความเป็นจริงของหลักฐานทางประวัติศาสตร์เท่านั้น ดังกรณีตัวอย่าง พระธาตุนม ในจังหวัดนครพนม มีการสร้างขึ้นใหม่เป็นต้น

การประยุกต์การใช้สอย

วิธีการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่ดีที่สุด คือ การยังคงใช้ประโยชน์จากอาคารนั้นอยู่ วิธีนี้เป็นวิธีซึ่งอาจรวมไปถึงการดัดแปลงอาคารตามแบบสมัยใหม่ และการประยุกต์ใช้สอยตัวอาคาร เช่น อาคารเดิมสมัยกลางของเมืองเวนิสเคยใช้เป็นสำนักชี ก็เปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนและห้องปฏิบัติการทดลองสำหรับการอนุรักษ์หิน หรือการเปลี่ยนจากวังของเจ้านายไทยในยุคอดีตมาเป็นสถานที่ราชการในปัจจุบัน การประยุกต์การใช้สอยอาคารเป็นหนทางหนึ่งที่จะรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์และความงามของอาคารเหล่านั้นไว้และได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วย และยังเป็นการยกระดับอาคารโบราณสถานเหล่านี้ให้ได้มาตรฐานในปัจจุบันอีกด้วย

โบราณสถานที่สำคัญในจังหวัดนครศรีธรรมราช

แหล่งโบราณสถานที่สำคัญในจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโบราณวัตถุไว้ อาทิเช่น

1. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	ต.พระเสื้อเมือง	อ.เมือง
2. วัดหน้าพระลาน	ต.พระเสื้อเมือง	อ.เมือง
3. วัดประดู่พัฒนาราม	ต.ท่าวัง	อ.เมือง
4. วัดโมคลาน	ต.โมคลาน	อ.ท่าศาลา
5. วัดท้าวโคตร	ต.พระเสื้อเมือง	อ.เมือง
6. วัดท่าโพธิ์วรวิหาร	ต.ท่าวัง	อ.เมือง
7. วัดวังตะวันตก	ต.ท่าวัง	อ.เมือง
8. วัดควนชะลิก	ต.ควนชะลิก	อ.หัวไทร
9. วัดภูเขาหลัก	ต.ทุ่งล้ง	อ.ทุ่งใหญ่
10. วัดจันทาราม	ต.ท่าวัง	อ.เมือง
11. วัดวังไทร	ต.กำโลน	อ.ลานสกา
12. วัดเสมาเมือง	ต.ในเมือง	อ.เมือง
13. วัดเขาลำปะ	ต.เขาพระทอง	อ.ชะอวด
14. วัดเขาขุนพนม	ต.บ้านเกาะ	อ.พรหมคีรี
15. วัดสรรเสริม	ต.ขุนทะเล	อ.ลานสกา

16. วัดขายนา	ต.ในเมือง	อ.เมือง
17. วัดท่าพญา	ต.บั้งเพ็ง	อ.ปากพนัง
18. วัดพัทธสีมา	ต.ท่าซอม	อ.หัวไทร
19. วัดแจ้งวรวิหาร	ต.ท่าวัง	อ.เมือง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อความคิดและความรู้ความเข้าใจในการวิจัยบอกกล่าวได้ดังนี้

ภัททิรา นวลปลอด (2533) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ: กรณีศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนในจังหวัดปราจีนบุรี” จากการศึกษาพบว่าการได้รับข่าวสารการอนุรักษ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นด้วย การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุในระดับความสัมพันธ์กันอย่างมาก

สันติรัตน์ ทอนฮามแก้ว (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระธรรมยุตที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดสกลนคร “พบว่า พระธรรมยุตมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาก ถึงร้อยละ 33.21 และอายุพรรษา ตำแหน่ง และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้มีความสัมพันธ์ หรือมีผลต่อบทบาทพระธรรมยุตในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนอายุ ระดับการศึกษา และความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น ไม่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทพระธรรมยุตที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ นอกจากนี้พระธรรมยุตต้องการความช่วยเหลือเรื่องกล้าไม้ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ การขาดแคลนวัสดุ ภูมิ่อ เอกสาร ตลอดจนมีข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณ รวมทั้งขาดเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความรู้และข้อเสนอแนะต่าง ๆ

สุกิจ แพวิเศษ (2535) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความรู้และความคิดเห็นในการอนุรักษ์โบราณสถาน ของพระภิกษุในจังหวัดเชียงใหม่” พบว่า อายุ และการได้รับข่าวสารมีความสัมพันธ์ต่อการมีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระภิกษุ

ประสพสุข พันธุ์ประยูร (2535) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในช่วงภาคเหนือของประเทศไทย” พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทคล้ายคลึงกับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาท ได้แก่ ศรัทธา บารมี ปฏิปทา สามัคคีธรรม กิจกรรมเกื้อกูล จาริต ประเพณี กลุ่มอนุรักษ์ องค์กรต่าง ๆ หน่วยงานราชการ และวิธีการนอกแบบบทบาทของพระสงฆ์ เป็นที่ยอมรับของประชาชนและจะช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้เป็นอย่างดี

สุนิสา ฐานพรอนันต์ (2540) “ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว” พบว่าเจ้าอาวาสที่มีอายุพรรษามาก ระดับการศึกษาธรรมสูง มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ มีระยะเวลาในการอยู่วัดมาก และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากจะมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อการส่งเสริมในวัดพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงสร้างแนวคิดตัวแปรที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ อันจะนำไปสู่สมมติฐานเพื่อทำการทดสอบโดยมีเค้าโครงดังนี้

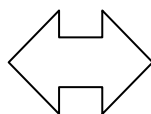
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

1. ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน
โบราณวัตถุ
2. ประสบการณ์ในด้านการอนุรักษ์อื่น ๆ
3. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และ
บุคคลภายนอก
4. การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ
5. อายุ
6. อายุพรรษา
7. ตำแหน่ง
8. ระดับการศึกษา
9. ภูมิลำเนา

ตัวแปรตาม

บทบาทของพระสงฆ์ต่อ
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทาง
โบราณสถานโบราณวัตถุ
ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. ความรู้ ความเข้าใจ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุของ
พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์
2. ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ด้านอื่น ๆ ของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาท
ในการอนุรักษ์

3. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

4. การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

5. อายุของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

6. อายุพรรษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

7. ตำแหน่งของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

8. ระดับการศึกษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

9. ภูมิลำเนาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

หน่วยในการวิเคราะห์

การวิจัยครั้งนี้มีหน่วยในการวิเคราะห์เป็นระดับบุคคล คือ พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ภายในวัดที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโบราณวัตถุต่อกรมศิลปากร ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ภายในวัดที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโบราณวัตถุต่อกรมศิลปากร ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 19 วัด พระสงฆ์ 160 รูป

2. กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการในการหากลุ่มตัวอย่างโดยเลือกจากวัดที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนต่อกรมศิลปากรในจังหวัดนครศรีธรรมราชทั้งหมด โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยใช้ตารางสำเร็จรูปสำหรับหาขนาดตัวอย่างของ Krejcie และ Morgan ได้วัดกลุ่มตัวอย่าง 19 วัด เป็นพระสงฆ์ทั้งสิ้น 113 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยสร้างแบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 สภาพข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ และการติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ส่วนที่ 3 บทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ส่วนที่ 4 ปัญหา ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

การทดสอบเครื่องมือ

แบบสอบถามที่สร้างขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำไปทดสอบหาความเที่ยงตรงดังนี้

1. การหาความเที่ยงตรงในด้านเนื้อหาของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขโดยประธานกรรมการ คณะกรรมการที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ
2. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับพระสงฆ์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 20 รูป แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา หาค่าความเชื่อมั่นในแบบสอบถามส่วนที่ 2 และ 3 โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามส่วนที่ 2 เรื่องความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ เท่ากับ .7032 ที่มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ และส่วนที่ 3 เรื่องบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ เท่ากับ .8914 ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ ส่วนข้อมูลอื่น ๆ ไม่ได้หาค่าความเชื่อมั่นเนื่องจากเป็นคำถามเรื่องข้อเท็จจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ โดยดำเนินการดังนี้

1. ทำหนังสือราชการจากวิทยาลัยสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ถึงเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พร้อมแนบรายชื่อวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
2. นำหนังสืออนุญาตให้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราชไปขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลที่วัดกลุ่มตัวอย่าง
3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการสุ่มตัวอย่างพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 113 รูปโดยสามารถสัมภาษณ์พระสงฆ์ได้ 111 รูป คิดเป็นร้อยละ 98.23

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมแบบสอบถามและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั้งหมดแล้ว นำแบบสอบถามมาลงรหัส บันทึกข้อมูล และนำไปวิเคราะห์ทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์ ได้แก่ อายุ อายุพรรษา ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา ทำการวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ
2. ข้อมูลเรื่องความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ การติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ และบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุทำการวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

วิเคราะห์ข้อมูลโดย

1. คำร้อยละ ใช้ในการรายงานผลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป
2. คำเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนแบบมาตรฐาน ใช้อธิบายค่าเฉลี่ยของข้อมูลเรื่อง ความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ การติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ และบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ
3. ค่าไคสแควร์ ใช้ในการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่าง ภูมิภาค การศึกษา และตำแหน่ง กับบทบาทของพะสงฆ์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ
4. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ใช้ในการทดสอบสมมติฐานเรื่องความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์การอนุรักษ์ด้านอื่น ๆ อายุ อายุพรรษา การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามคือบทบาทของพะสงฆ์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุของพระสงฆ์ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยได้นำเสนอเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์

ตอนที่ 2 บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐาน

ตอนที่ 4 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์

อายุ พระสงฆ์ มีอายุอยู่ในช่วงต่ำกว่า 41 ปี มีร้อยละ 54.1 รองลงมาคือ พระสงฆ์ที่มีอายุในช่วง 71 ปีขึ้นไป มีร้อยละ 15.3 และที่มีจำนวนน้อยที่สุด ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีอายุในช่วง 61 – 70 มีร้อยละ 6.3 โดยพระสงฆ์ที่มีอายุน้อยที่สุด 21 ปี อายุมากที่สุดคือ 88 ปี และอายุเฉลี่ยของพระสงฆ์เท่ากับ 44.6 ปี

อายุพรรษา พบว่า มีอายุพรรษา 1-10 พรรษา มีร้อยละ 55 รองลงมาคือพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา 11-20 พรรษา มีร้อยละ 18 ที่มีจำนวนน้อยที่สุด ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา 41 -50 พรรษา ร้อยละ 2.7 โดยพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาน้อยที่สุดที่ 1 พรรษา อายุพรรษามากที่สุดคือ 65 พรรษา และอายุพรรษาเฉลี่ยของพระสงฆ์เท่ากับ 15.51 พรรษา

ตำแหน่ง พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาสมีจำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 12.6 เป็นพระลูกวัดมีจำนวน 97 รูป คิดเป็นร้อยละ 87.4

การศึกษา พบว่า พระสงฆ์มีการศึกษาทางแผนกธรรมในระดับนักธรรมเอกจำนวน 71 รูป ร้อยละ 63.96 รองลงมาคือ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาระดับนักธรรมตรีจำนวน 14 รูป ร้อยละ 12.61 และพระสงฆ์ที่มีการศึกษาระดับนักธรรมโทจำนวน 6 รูป ร้อยละ 5.40 จบแต่ไม่ระบุมีจำนวน 3 รูป ร้อยละ 2.70 และการศึกษาทางแผนกบาลีเปรียญ 4 ประโยคมีจำนวน 8 รูป ร้อยละ 3.60 รองลงมาคือเปรียญ 3 และเปรียญ 5 ประโยคมีจำนวน 4 รูป ร้อยละ 1.80 และเปรียญ 2 เปรียญ 6 เปรียญ 8 ประโยคมีจำนวน 3 รูป ร้อยละ 0.90 และจบแต่ไม่ระบุมีจำนวน 2 รูป ร้อยละ 1.80

ภูมิลำเนา พบว่า พระสงฆ์มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 93 รูป ร้อยละ 83.8 มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอื่น ๆ นอกจากจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 18 รูป ร้อยละ 16.2 ได้แก่ จังหวัดสงขลา 8 รูป สุราษฎร์ธานี 2 รูป ตรัง 2 รูป กระบี่ 2 รูป กรุงเทพฯ 2 รูป และ จังหวัดอื่น ๆ ไม่ระบุ 1 รูป

ตารางที่ 1 จำนวนร้อยละของพระสงฆ์จำแนกตาม อายุ อายุพรรษา ตำแหน่ง การศึกษาทาง
ปฏิบัติธรรม ภูมิลำเนา

(n = 111)		
ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
<u>อายุ (ปี)</u>		
21-30	42	37.8
31-40	18	16.2
41-50	15	13.5
51-60	12	10.8
61 ปีขึ้นไป	24	21.6
อายุน้อยที่สุด 21 ปี		
อายุมากที่สุด 88 ปี		
อายุเฉลี่ย 44.66 ปี		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

(n = 111)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
<u>อายุพรรษา (พรรษา)</u>		
1-10	61	55.0
11-20	21	18.9
21-30	13	11.7
31-40	9	8.1
มากกว่า 41 พรรษา	9	8.1
อายุพรรษาน้อยที่สุด 1 พรรษา		
อายุพรรษามากที่สุด 65 พรรษา		
อายุเฉลี่ย 15.51 พรรษา		
<u>ตำแหน่ง/หน้าที่</u>		
เจ้าคณะจังหวัด	2	1.8
เจ้าคณะอำเภอ	1	0.9
เจ้าคณะตำบล	4	3.6
เจ้าอาวาส	14	12.6
รองหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส	15	13.5
พระลูกวัด	75	67.6
<u>การศึกษา</u>		
แผนกธรรม		
นักธรรมตรี	14	12.61
นักธรรมโท	6	5.41
นักธรรมเอก	71	63.97
จบแต่ไม่ระบุ	3	2.70
แผนกบาลี		
เปรียญ 1 ประโยค	0	0
เปรียญ 2 ประโยค	1	0.90

ตารางที่ 1 (ต่อ)

(n = 111)		
ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เปรียญ 3 ประโยค	2	1.80
เปรียญ 4 ประโยค	8	7.21
เปรียญ 5 ประโยค	2	1.80
เปรียญ 6 ประโยค	1	0.90
เปรียญ 7 ประโยค	0	0
เปรียญ 8 ประโยค	1	0.90
เปรียญ 9 ประโยค	0	0
จบแต่ไม่ระบุ	2	1.80
สายสามัญ		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	22	19.82
มัธยมศึกษา	34	30.63
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	14	12.61
ปริญญาตรี	31	27.93
ปริญญาโท	10	9.01
<u>ภูมิสำเนา</u>		
จังหวัดนครศรีธรรมราช	93	83.8
จังหวัดอื่น ๆ	18	16.2
รวม	111	100.0

ความรู้ความเข้าใจ

ความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุด แยกเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีความรู้ความเข้าใจมากที่สุด คือ การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลรักษา ป้องกันหรือฟื้นฟู เพื่อไม่ให้เสื่อมโทรม คิดเป็นร้อยละ 100 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.00 ข้อที่มีความรู้ความเข้าใจรองลงมาคือ โบราณสถานหมายถึงสิ่งที่ติดอยู่กับพื้นดินและมีขนาดใหญ่มีอายุมาก หรือลักษณะในการก่อสร้างให้ประโยชน์เกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี คิดเป็นร้อยละ 99.1 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.99 และข้อที่มีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุดคือ ศิลปวัตถุและสิ่งก่อสร้างทุกอย่างในวัดเรียกว่า โบราณสถานโบราณวัตถุ คิดเป็นร้อยละ 57.7 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.42

ตารางที่ 2 ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

(n=111)

ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	ใช่ (ร้อยละ)	ไม่ใช่ (ร้อยละ)		
1. สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคมที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมนุษย์ได้ทำขึ้น	108 (97.3)	3 (2.7)	1.97	.163
2. การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลรักษา ป้องกันหรือฟื้นฟู เพื่อไม่ให้เสื่อมโทรม	111 (100.0)	0 (0.0)	2.00	.134
3. โบราณสถาน หมายถึง สิ่งที่ติดอยู่กับพื้นดินและมีขนาดใหญ่ มีอายุมาก หรือลักษณะแห่งการก่อสร้างให้ประโยชน์เกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี	110 (99.1)	1 (0.9)	1.99	.163
4. โบราณวัตถุ หมายถึง สัมหาริมทรัพย์ที่เก่าแก่ มีค่า และหายาก	96 (86.5)	15 (13.5)	1.86	.343

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n=111)				
ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	ใช่	ไม่ใช่		
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)		
5. ศิลปวัตถุและสิ่งก่อสร้างทุกอย่างในวัด เรียกว่า โบราณสถาน โบราณวัตถุ*	64 (57.7)	47 (42.3)	1.42	.480
6. การดูแลรักษา บำรุง ปฎิสังขรณ์เพื่อกองไว้ ซึ่งคุณค่าตามหลักวิธีการที่ถูกต้องเป็น วิธีการอนุรักษ์	109 (98.2)	2 (1.8)	1.98	.134
7. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ทรุดโทรมผุ พัง วัดสามารถหรือเพื่อที่จะสร้างใหม่ได้*	36 (32.4)	75 (67.6)	1.68	.470
8. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียน แล้ว เมื่อจะมีการซ่อมแซมไม่ต้องแจ้งต่อ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร*	21 (18.9)	90 (81.1)	1.81	.393
9. ต้นไม้และพืชที่เจริญเติบโตบน โบราณสถาน โบราณวัตถุควรรักษาไว้ ทำให้ทัศนียภาพดูน่าสนใจขึ้น*	26 (23.4)	85 (76.6)	1.77	.425
10. โบราณวัตถุ เช่น ภาชนะต่างๆ เครื่องใช้ เก่าแก่ หากมีลึกลับจึงควรหาวิธีใหม่อยู่ เสมอ *	18 (16.2)	93 (83.8)	1.84	.370
11. การปลูกสร้างต่างๆ ภายในเขตที่มี โบราณสถาน โบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียน จะกระทำได้ต้องได้รับอนุญาตเป็น หนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากร	90 (81.1)	21 (18.9)	1.19	.393

(n=111)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	ใช่	ไม่ใช่		
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)		
12. เส้นทางจราจรทางบกที่ใกล้กับอุโบสถ เจดีย์ สถูปที่เป็นโบราณสถาน และ สิ่งของต่างๆ ที่เป็นโบราณวัตถุ ควร กำหนดน้ำหนักรถที่วิ่งผ่าน เพราะ ความสั่นสะเทือนอาจทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุชำรุดได้	104 (93.7)	7 (6.3)	1.94	.244
13. การวางผังเมือง มีส่วนทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุเสียคุณค่าและความสง่างาม	76 (68.5)	35 (31.5)	1.68	.467
14. ไม่ควรสร้างสนามบินใกล้กับพื้นที่ อนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ เพราะ เสียงเครื่องบินขึ้นลง ก่อให้เกิดความ สั่นสะเทือนทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุชำรุดได้	99 (89.2)	12 (10.8)	1.89	.312
15. การป้องกันการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ กระทำได้โดยการควบคุม อุณหภูมิ ความชื้น แสงสว่าง และความ สั่นสะเทือน	95 (85.6)	16 (14.4)	1.86	.353
16. การชำรุด และการเสื่อมสภาพของ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ส่วนใหญ่เกิด จากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติมากกว่า การกระทำโดยมนุษย์	62 (55.9)	49 (44.1)	1.55	.482

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n=111)

ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	ใช่	ไม่ใช่		
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)		
17. แหล่งน้ำที่อยู่ใกล้ติดกับสถูป เจดีย์ วิหาร เก่า สามารถก่อให้เกิดความเสียหายต่อ โบราณสถานได้ เพราะการระเหยของน้ำ ทำให้เกิดความชื้น และน้ำอาจกัดเซาะ ตลิ่งพังได้	98 (88.3)	13 (11.7)	1.88	.323
18. โบราณสถาน โบราณวัตถุที่ถูกปิดทอง บ่อยๆ จะทำให้เสื่อมสลาย หรือสีจางหรือ ได้	70 (63.1)	41 (36.9)	1.63	.485
19. การจัดงานแสดงมหรสพภายในวัดที่มี โบราณสถาน โบราณวัตถุเป็นการ เผยแพร่ชื่อเสียงของวัด*	43 (38.7)	68 (61.3)	1.61	.489
20. ประโยชน์ที่ได้จากโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการ ท่องเที่ยวเป็นหลัก*	44 (39.6)	67 (60.4)	1.60	.491
21. การเยี่ยมชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ ของนักท่องเที่ยวเป็นการสร้างรายได้ ให้กับทางวัด	77 (69.4)	34 (30.6)	1.68	.467
22. โบราณสถาน โบราณวัตถุ มีคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ โดยสามารถศึกษาประวัติ ความเป็นมาของท้องถิ่น และความ เปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้	107 (96.4)	4 (3.6)	1.96	.187

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n=111)

ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	ใช่ (ร้อยละ)	ไม่ใช่ (ร้อยละ)		
23. โบราณสถาน โบราณวัตถุที่อยู่ในวัดเป็น สิ่งยืนยันความรุ่งเรือง และความ ภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น	108 (97.3)	3 (2.7)	1.97	.163

* หมายถึง ค่าถามเชิงลบ

ค่าเฉลี่ย ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ
ในภาพรวม = 1.77

ความรู้ความเข้าใจ พบว่า พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุโดยมีค่าเฉลี่ย ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ทางโบราณสถานโบราณวัตถุในภาพรวมมากกว่า 1.00 มีร้อยละ 58.6 พระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจ
ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุมีร้อยละ 41.4 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์จำแนกตามความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ความรู้ความเข้าใจ	จำนวน	ร้อยละ
น้อย	46	41.4
มาก	65	58.6
รวม	111	100.0

ประสบการณ์

ประสบการณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุดแยกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุด คือ การเทศนา สั่งสอนแก่ศาสนิกชนเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคิดเป็นร้อยละ 66.7 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.67 ข้อที่ปฏิบัติรองลงมาคือ ให้ความร่วมมือกับทางวัดในการประสานงานกับชุมชน เพื่อการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ คิดเป็นร้อยละ 64.9 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.65 และข้อที่ปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การออกกฎ ระเบียบ มาตรการ ค้ำครองป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่นร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 19.8 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.20

ตารางที่ 4 ประสบการณ์ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่นๆ

(n=111)

ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	เคย (ร้อยละ)	ไม่เคย (ร้อยละ)		
1. เข้ารับการอบรมหรือได้รับรู้ รวมถึงการ สัมมนาในเรื่องการป้องกันผลกระทบจาก ภัยพิบัติธรรมชาติต่อสิ่งแวดล้อม	53 (47.7)	58 (52.3)	1.48	.502
2. ได้รับความรู้เรื่องการคัดแยกขยะจาก เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ชำนาญการ	45 (40.5)	66 (59.5)	1.41	.493
3. ได้รับการแนะนำถ่ายทอด ปลูกฝัง เรื่อง วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางสิ่งแวดล้อม	70 (63.1)	41 (36.9)	1.63	.485
4. ให้ความร่วมมือกับทางวัดในการ ประสานงานกับชุมชนเพื่อการปลูกป่าเฉลิม พระเกียรติ	72 (64.9)	39 (35.1)	1.65	.480
5. ร่วมก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	22 (19.8)	89 (80.2)	1.20	.400

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(n=111)

ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	เคย (ร้อยละ)	ไม่เคย (ร้อยละ)		
6. ออกกฎ ระเบียบ มาตรการ คุ่มครองป้องกัน รักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น ร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น	22 (19.8)	89 (80.2)	1.20	.400
7. ให้การสนับสนุนเจ้าหน้าที่ที่มาทำงานด้าน สิ่งแวดล้อม เช่น ให้ที่พัก ให้ใช้สถานที่ เครื่องมือ ช่วยด้านบุคลากร ด้านอาหาร ด้านการเงิน	50 (45.0)	61 (55.0)	1.45	.500
8. เข้าร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการรณรงค์ ป้องกันและลดมลพิษทางอากาศ เสี่ยง ขยะ และน้ำเสีย	24 (21.6)	86 (77.5)	1.22	.415
9. เป็นวิทยากรให้ความรู้ ความเข้าใจ แก่กลุ่ม ผู้สนใจงานด้านสิ่งแวดล้อม	26 (23.4)	85 (76.6)	1.23	.425
10. ได้มีการเทศนาสั่งสอนแก่ศาสนิกชนเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	74 (66.7)	37 (33.3)	1.67	.474

ค่าเฉลี่ยประสบการณ์ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่นๆ ในภาพรวม= 1.41

ด้านประสบการณ์ พบว่า พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยประสบการณ์ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในภาพรวมมากกว่า 1.00 มีร้อยละ 83.8 พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์น้อยมีร้อยละ 16.2 ซึ่งสัมพันธ์กับหลักกฎหมาย วรรค 2 ที่ระบุว่า พระสงฆ์ห้ามทำลายต้นไม้ ห้ามปล่อยเตี้ย ตัง ฟูก ของสงฆ์ไว้กลางแจ้ง ห้ามนั่งหรือนอนทับเตี้ย ตัง ฟูก ที่มีชาติจริงไว้ไม่แน่นซึ่งวางไว้ในกุฏิสงฆ์ ห้ามโบกปูนฉาบกุฏิสงฆ์ ด้วยดินหรือปูนเกินสามชั้น ห้ามเอน้ำที่รู้ว่ามีสัตว์รบกวนหรือดิน ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ทั้งสิ้น ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์จำแนกตามประสบการณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
อื่นๆ

ประสบการณ์	จำนวน	ร้อยละ
น้อย	18	16.2
มาก	93	83.3
รวม	111	100.0

การติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก

การติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก ที่พระสงฆ์ติดต่อมากที่สุดแยกเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่พระสงฆ์ติดต่อมากที่สุด คือ บุคลากรในสถาบันการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 72.1 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.72 ข้อที่ติดต่อรองลงมาคือ ผู้อาวุโสในท้องถิ่นคิดเป็นร้อยละ 59.5 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.59 ข้อที่ติดต่อน้อยที่สุด คือ เจ้าหน้าที่โบราณคดีเขต คิดเป็นร้อยละ 19.8 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.20 ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก

(n=111)				
ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	เคย (ร้อยละ)	ไม่เคย (ร้อยละ)		
1. องค์กรเอกชน	29 (26.1)	82 (73.9)	1.26	.441
2. นักวิชาการ	41 (36.9)	70 (63.1)	1.37	.485
3. เจ้าหน้าที่โบราณคดีเขต	22 (19.8)	89 (80.2)	1.20	.400

ตารางที่ 6 (ต่อ)

(n=111)

ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	เคย (ร้อยละ)	ไม่เคย (ร้อยละ)		
4. เจ้าหน้าที่ กรมศิลปากร	44 (39.6)	67 (60.4)	1.40	.491
5. ผู้อาวุโสในท้องถิ่น	66 (59.5)	45 (40.5)	1.59	.493
6. กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	54 (48.6)	57 (51.4)	1.49	.502
7. บุคลากรในสถาบันการศึกษา	80 (72.1)	31 (27.9)	1.72	.451
8. สื่อมวลชน	35 (31.5)	76 (68.5)	1.32	.476

ค่าเฉลี่ย การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน
โบราณวัตถุในภาพรวม = 1.41

เรื่องที่ติดต่อกันมากที่สุดคือ การพัฒนาพื้นที่รอบบริเวณโบราณสถานโบราณวัตถุ คิดเป็นร้อยละ 70.3 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.70 ส่วนเรื่องที่ติดต่อรองลงมา คือ ประสานงานในการซ่อมแซมกรณีที่พบว่าโบราณสถานโบราณวัตถุชำรุดคิดเป็นร้อยละ 52.3 โดยมีค่าเฉลี่ย 1.52 ส่วนเรื่องที่ติดต่อน้อยที่สุดคือ จัดทำทะเบียนโบราณสถานโบราณวัตถุคิดเป็นร้อยละ 23.4 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.23 ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 เรื่องที่ติดต่อ

(n=111)

ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	ใช่ (ร้อยละ)	ไม่ใช่ (ร้อยละ)		
1. จัดกิจกรรมประจำปี ตามประเพณีเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	38 (34.2)	73 (65.8)	1.34	.477
2. ประสานงานในการซ่อมแซม กรณีที่พบว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุชำรุดเสียหาย	58 (52.3)	53 (47.7)	1.52	.502
3. อบรมเรื่องการอนุรักษ์ คู่มือรักษา คู่มือรองและตรวจสอบโบราณสถาน โบราณวัตถุ	41 (36.9)	70 (63.1)	1.37	.485
4. ตรวจสอบโบราณสถาน โบราณวัตถุเพื่อขึ้นทะเบียน	30 (27.0)	81 (73.0)	1.27	.446
5. พัฒนาพื้นที่รอบบริเวณโบราณสถาน โบราณวัตถุ	78 (70.3)	33 (29.7)	1.70	.459
6. จัดทำทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ	26 (23.4)	85 (76.6)	1.23	.425
7. ป้องกันการขุดทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุ	51 (45.9)	60 (54.1)	1.46	.501

ค่าเฉลี่ย เรื่องที่ติดต่อในภาพรวม=1.41

การติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก พบว่า พระสงฆ์มีการติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกมีค่าเฉลี่ยการติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก ในภาพรวมมากกว่า 1.00 มีจำนวน 43 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.7 พระสงฆ์ที่มีการติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกน้อยมีจำนวน 68 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.3 ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์ที่มีการติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก

การติดต่อ	จำนวน	ร้อยละ
น้อย	68	61.3
มาก	43	38.7
รวม	111	100.0

การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ

การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ที่พระสงฆ์รับรู้มากที่สุด แยกเป็นรายข้อพบว่าข่าวสารที่พระสงฆ์รับรู้มากที่สุดคือ ข่าวสารเกี่ยวกับวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ คิดเป็นร้อยละ 78.4 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.78 ข่าวสารที่พระสงฆ์รองลงมาคือ การบูรณะโบราณสถานโบราณวัตถุคิดเป็นร้อยละ 72.1 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.72 ข่าวสารที่พระสงฆ์รู้น้อยที่สุดคือ การสร้างโบราณสถานโบราณวัตถุจำลอง คิดเป็นร้อยละ 38.7 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.39

ตารางที่ 9 การรับรู้ข่าวสาร

(n=111)				
ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	ใช่ (ร้อยละ)	ไม่ใช่ (ร้อยละ)		
1. วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทาง โบราณสถาน โบราณวัตถุ	87 (78.4)	24 (21.6)	1.78	.414
2. จัดหาทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	52 (46.8)	59 (53.2)	1.47	.501

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	ใช่	ไม่ใช่		
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)		
3. การสร้างโบราณสถาน โบราณวัตถุจำลอง	43 (38.7)	68 (61.3)	1.39	.489
4. การบูรณะโบราณสถาน โบราณวัตถุ	80 (72.1)	31 (27.9)	1.72	.451
5. การนำเทคนิคสมัยใหม่มาใช้เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงแข็งแรงแก่โบราณสถาน โบราณวัตถุ	49 (44.1)	62 (55.9)	1.44	.499
6. การป้องกันความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ	74 (66.7)	37 (33.3)	1.67	.474
7. การขุดค้นพบโบราณสถาน โบราณวัตถุ	56 (50.5)	55 (49.5)	1.50	.502
8. การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ	47 (42.3)	64 (57.7)	1.42	.496
ค่าเฉลี่ยการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ในภาพรวม = 1.54				

ส่วนสื่อที่พระสงฆ์รู้มากที่สุดคือ สื่อโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 71.2 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.71 ส่วนสื่อที่พระสงฆ์รู้รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์และวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 70.3 สื่อที่พระสงฆ์รู้น้อยที่สุดคือ เสียงตามสาย คิดเป็นร้อยละ 28.8 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.29 ดังแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 สื่อบ

(n=111)				
ข้อความ	คำตอบ (จำนวน)		ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	เคย	ไม่เคย		
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)		
1. หนังสือพิมพ์	78 (70.3)	33 (29.7)	1.70	.459
2. วารสาร/นิตยสาร	72 (64.9)	39 (35.1)	1.65	.480
3. เอกสารเผยแพร่	59 (53.2)	52 (46.8)	1.53	.501
4. วิทยุ	78 (70.3)	33 (29.7)	1.70	.459
5. โทรทัศน์	79 (71.2)	32 (28.8)	1.71	.455
6. ภาพยนตร์	34 (30.6)	77 (69.4)	1.31	.463
7. อินเทอร์เน็ต	33 (29.7)	78 (70.3)	1.30	.459
8. เสียงตามสาย	32 (28.8)	79 (71.2)	1.29	.455

ค่าเฉลี่ยจากสื่อต่าง ๆ ในภาพรวม = 1.52

การรับรู้ข่าวสาร พบว่าพระสงฆ์มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุมีค่าเฉลี่ยการรับรู้ข่าวสาร จากสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุในภาพรวมมากกว่า 1.00 มีจำนวน 53 รูป คิดเป็นร้อยละ 47.7 พระสงฆ์ที่มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุน้อยมีจำนวน 58 รูป คิดเป็นร้อยละ 52.3 ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละ ของพระสงฆ์ที่มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

การรับรู้ข่าวสาร	จำนวน	ร้อยละ
น้อย	58	47.7
มาก	53	52.3
รวม	111	100.0

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

บทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุด แยกเป็นรายชื่อพบว่า ข้อที่ปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ การดูแลความสะอาดโบราณสถานและโบราณวัตถุคิดเป็นร้อยละ 88.3 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.88 ข้อปฏิบัติมารองลงมาคือ การสำรวจและตรวจสอบดูความเสียหาย ของโบราณสถานและโบราณวัตถุอยู่ภายในวัดเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 77.5 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.77 และข้อปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การแจกแผ่นพับ ใบปลิว ไปสเตอร์ที่เกี่ยวกับการป้องกันและอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว และผู้สนใจคิดเป็นร้อยละ 11.7 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.12 สำหรับค่าเฉลี่ยบทบาทต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุเท่ากับ 1.49 ดังแสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

(n = 111)

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	ทำ	ไม่ทำ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	จำนวน/ ร้อยละ	จำนวน/ ร้อยละ		
1. พุทธคุณ เชิญชวนให้พระลูกวัดรูปอื่น ๆ ซ่อมแซมปรับปรุง โบราณสถานและ โบราณวัตถุ	77 (69.4)	34 (30.6)	1.69	.463
2. ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์มา เป็นแนวทางในการให้ความรู้และการ อบรมสั่งสอนประชาชนที่เข้าชม โบราณสถานและโบราณวัตถุ	66 (59.5)	45 (40.5)	1.59	.493
3. มีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ภายในวัดเพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ	35 (31.5)	76 (68.5)	1.32	.467
4. ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน เผยแพร่สิ่งพิมพ์เกี่ยวกับโบราณสถาน และโบราณวัตถุเพื่อเป็นสาธารณะ ประโยชน์แก่ชุมชน	34 (30.6)	77 (69.4)	1.31	.463
5. สำรวจและตรวจสอบดูแลความเสียหาย ของโบราณสถานและโบราณวัตถุที่อยู่ ภายในวัดเป็นประจำ	86 (77.5)	25 (22.5)	1.77	.420
6. จัดเจ้าหน้าที่คอยให้ความรู้และ คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว	29 (26.1)	82 (73.9)	1.26	.441

ตารางที่ 12 (ต่อ)

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ			(n = 111)	
	ทำ	ไม่ทำ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	จำนวน/ ร้อยละ	จำนวน/ ร้อยละ		
7. จัดหาทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมภายในวัด	32 (28.8)	79 (71.2)	1.29	.455
8. จัดเก็บรักษาโบราณสถานและ โบราณวัตถุไว้ในที่ปลอดภัยจากความ เสียหายหรือสูญหาย	71 (64.0)	40 (36.0)	1.64	.482
9. จัดทำบัญชีและตรวจสอบบัญชี โบราณสถานและโบราณวัตถุ	34 (30.6)	77 (69.4)	1.31	.463
10. ช่วยป้องกันการขุดทำลาย โบราณสถานและโบราณวัตถุ	80 (72.1)	31 (27.9)	1.72	.451
11. การดูแลทำความสะอาดโบราณสถาน และโบราณวัตถุ	98 (88.3)	13 (11.7)	1.88	.323
12. สนับสนุนให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการ ดูแลรักษาป้องกันโบราณสถานและ โบราณวัตถุในท้องถิ่น	83 (74.8)	28 (25.2)	1.75	.436
13. ชักชวนประชาชนและผู้มีจิตศรัทธาติด หลักธรรมหรือบทความเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ภายในวัดเป็นประจำ	49 (44.1)	62 (55.9)	1.44	.499

ตารางที่ 12 (ต่อ)

(n = 111)				
บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	ทำ	ไม่ทำ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน SD
	จำนวน/ ร้อยละ	จำนวน/ ร้อยละ		
14. มีการแจกแผ่นพับใบปลิว โปสเตอร์ที่ เกี่ยวกับการป้องกันและการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวผู้สนใจ	13 (11.7)	98 (88.3)	1.12	.323
15. ขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวใน การรักษากฎเกณฑ์และข้อห้ามในการ เข้าชมโบราณสถานและโบราณวัตถุ อย่างเคร่งครัด	44 (39.6)	67 (60.4)	1.40	.491
ค่าเฉลี่ยบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุในภาพรวม = 1.49				

จำนวนพระสงฆ์ที่มีบทบาทต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุมาก มีค่าเฉลี่ยบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุในภาพรวม มากกว่า 1.00 คิดเป็นร้อยละ 35.1 จำนวนพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาทต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุน้อยคิดเป็นร้อยละ 64.9 ดังแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของพระสงฆ์จำแนกตามบทบาทต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

บทบาทต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทาง โบราณสถานโบราณวัตถุ	จำนวน	ร้อยละ
น้อย	72	64.9
มาก	39	35.1
รวม	111	100.0

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐาน

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้จำนวน 9 ข้อ ผลการทดสอบสมมติฐานปรากฏดังนี้คือ

สมมติฐานที่ 1 ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ จากการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันพบว่า มีค่า r เท่ากับ .080 โดยมีค่าเฉลี่ยของความรู้เท่ากับ 16.32 ค่าเฉลี่ยของบทบาท 22.51 และมีค่า p เท่ากับ .406 พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

เรื่อง	n	$\bar{X}$	SD	r	P
ความรู้	111	16.32	3.177	.080	.406
บทบาท	111	22.51	4.022		

สมมติฐานที่ 2 ประสิทธิภาพในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ ของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพในด้านอื่น ๆ กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ จากการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยมีค่า r เท่ากับ .669 ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพเท่ากับ 14.12 ค่าเฉลี่ยบทบาทเท่ากับ 22.51 และมีค่า p .669 พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ ดังแสดงในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ด้านอื่น ๆ ของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

เรื่อง	n	$\bar{X}$	SD	r	P
ประสิทธิภาพ	111	14.12	2.543	.669	.000
บทบาท	111	22.51	4.022		

สมมติฐานที่ 3 อายุของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอายุของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุจากการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยมีค่า r เท่ากับ .046 ค่าเฉลี่ยอายุเท่ากับ 44.66 ค่าเฉลี่ยบทบาทเท่ากับ 22.51 และมีค่า p เท่ากับ .628 พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ ดังแสดงในตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

เรื่อง	n	$\bar{X}$	SD	r	P
อายุ	111	44.66	19.300	.046	.628
บทบาท	111	22.51	4.022		

สมมติฐานที่ 4 อายุพรรษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษาของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ จากการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยมีค่า r .245 ค่าเฉลี่ยอายุพรรษาเท่ากับ 15.51 ค่าเฉลี่ยบทบาทเท่ากับ 22.51 และมีค่า p เท่ากับ .007 พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ ดังแสดงในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษากับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

เรื่อง	n	$\bar{X}$	SD	r	P
อายุพรรษา	111	15.51	15.035	.254	.007
บทบาท	111	22.51	4.022		

สมมติฐานที่ 5 การติดต่อเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุจากการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยมีค่า r เท่ากับ .605 มีค่าเฉลี่ยการติดต่อเท่ากับ 11.33 ค่าเฉลี่ยบทบาทเท่ากับ 22.51 มีค่า p เท่ากับ .000 พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ ดังแสดงในตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกกับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

เรื่อง	n	$\bar{X}$	SD	r	P
การติดต่อ	111	11.33	2.399	.605	.000
บทบาท	111	22.51	4.022		

สมมติฐานที่ 6 การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ จากการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยมีค่า r เท่ากับ .248 มีค่าเฉลี่ยการรับรู้เท่ากับ 12.40 ค่าเฉลี่ยบทบาทเท่ากับ 22.51 และมีค่า p เท่ากับ .009 พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ ดังแสดงในตารางที่ 19

ตารางที่ 19 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

เรื่อง	n	$\bar{X}$	SD	r	P
ข่าวสาร	111	12.40	2.465	.248	.009
บทบาท	111	22.51	4.022		

สมมติฐานที่ 7 ตำแหน่งของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

จากการทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งกับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ จากการทดสอบค่าไคสแควร์พบว่ามีค่าไคสแควร์เท่ากับ 2.027 มีค่า P เท่ากับ .155 พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ดังแสดงในตารางที่ 20

ตารางที่ 20 ความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

(n = 111)

ตำแหน่ง	บทบาทในการอนุรักษ์		รวม	
	น้อย	มาก		
เจ้าอาวาส	8 (25.0)	24 (75.0)	32 (100)	$\chi^2 = 2.027$
พระลูกวัด	31 (39.2)	48 (60.8)	79 (100)	P = .155

สมมติฐานที่ 8 ระดับการศึกษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

การทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุของพระสงฆ์ จากการทดสอบค่าไคสแควร์พบว่าค่าไคสแควร์เท่ากับ .004 มีค่า P เท่ากับ .951 พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ดังแสดงในตารางที่ 21

ตารางที่ 21 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

(n=111)

ระดับการศึกษา	บทบาทในการอนุรักษ์		รวม	
	น้อย	มาก		
มาก	49(52.1)	45(47.9)	94(100.00)	$\chi^2 = .004$
น้อย	9(52.9)	8(47.1)	17(100.00)	P = .951

สมมติฐานที่ 9 ภูมิฐานะของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

การทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิฐานะกับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุของพระสงฆ์ จากการทดสอบค่าไคสแควร์มีค่าไคสแควร์เท่ากับ .817 มีค่า P เท่ากับ .366 พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ดังแสดงในตารางที่ 22

ตารางที่ 22 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิฐานะของพระสงฆ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

ภูมิฐานะ	บทบาทในการอนุรักษ์		รวม	
	น้อย	มาก		
นครศรีธรรมราช	31 (33.3)	62(66.7)	93(100)	$\chi^2 = .817$
จังหวัดอื่น ๆ	8(44.4)	10(55.6)	18(100)	P = .366

ตารางที่ 23 ผลการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5
ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	
ประสบการณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านอื่นๆ	*
อายุ	
อายุพรรษา	*
ตำแหน่งทางการบริหารฝ่ายสงฆ์	

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ	มีนัยสำคัญทาง	สถิติที่ระดับ 0.5
ระดับการศึกษา		
ภูมิสำเนา		
การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และ บุคคลภายนอก		*
การรับรู้ข่าวสารและสื่อต่าง ๆ		*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ . 05

ตอนที่ 4 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะ

สภาพปัญหา

จากการศึกษาพบว่าปัญหาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุของพระสงฆ์ที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจากการสัมภาษณ์เรียงจากระดับปัญหาที่พบมากที่สุดไปถึงปัญหาที่พบน้อยที่สุดคือ

1. เรื่องงบประมาณที่มาสสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมและดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการจ้างงานและซื้อวัสดุอุปกรณ์มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์มักจะขาดแคลนเสมอทางวัดจึงหาทางออกโดยการจัดสร้างวัตถุมงคล จัดงานบุญ เพื่อหารายได้
2. มีการโจรกรรมบ่อยครั้งมีวัดที่ถูกโจรกรรมโบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุ 5 วัดจากวัดทั้งหมด 19 วัดทั้งจากบุคคลภายในและบุคคลภายนอกที่แฝงตัวมากับนักท่องเที่ยวและมีการถ่ายรูปแล้วกลับมาโจรกรรมตามใบสั่งโบราณวัตถุ และศิลปะวัตถุที่ถูกลักขโมยไม่สามารถติดตามคืนมาได้

3. พระสงฆ์ส่วนใหญ่ขาดความรู้ความชำนาญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุและขาดความเข้าใจในการอนุรักษ์ เช่น มีการจัดทำความสะอาดพระพุทธรูปและสิ่งสำคัญภายในโบราณสถานและโบราณวัตถุอย่างผิดวิธี

4. เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรกับทางวัดมักมีความขัดแย้งและมีปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกันและบางครั้งเกิดการประสานงานที่ผิดพลาดนำไปสู่ความไม่เข้าใจและการเข้าใจผิดในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

5. วัดกับประชาชนรอบ ๆ วัดไม่มีความร่วมมือกันเท่าที่ควร

6. พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการแต่ส่วนใหญ่รู้ว่าโบราณสถานโบราณวัตถุเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม

7. ขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ความจำเป็นในการอนุรักษ์รวมไปถึงขาดบุคลากรในการประชาสัมพันธ์ด้วย

8. การขาดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของพระสงฆ์ที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากความเข้าใจผิด เช่น กรณีที่เชื่อว่าเจ้าหน้าที่ตรวจสอบแล้วขึ้นทะเบียนหลังจากนั้นจะนำเอาโบราณวัตถุไปเป็นสมบัติส่วนตัว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 111 รูปมีดังนี้

1. ควรให้ความสำคัญของเรื่องบุคลากรที่ดำเนินการและรวมถึงงบประมาณในการดำเนินการด้วย

2. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ควรเป็นหน้าที่ของทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

3. การขอความร่วมมือ และการดำเนินการอนุรักษ์ ควรมีเวลาที่รวดเร็วเพราะบางครั้งการรอดำเนินการนานเกินไปอาจจะนำไปสู่การชำรุดที่เพิ่มมากขึ้น ของโบราณสถานโบราณวัตถุ
- 4 ส่งเสริมและการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย
5. สร้างค่านิยมและความรู้สึกหวงแหนทรัพย์สินสมบัติของแผ่นดินและการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าโบราณสถานโบราณวัตถุ
6. กิจกรรมที่ส่งผลเสียหายต่อโบราณสถานโบราณวัตถุ ไม่ควรจัดภายในวัดที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุ

ข้อวิจารณ์

ในการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

ส่วนที่ 2 ข้อวิจารณ์ตามสมมติฐาน

ส่วนที่ 1 ข้อวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

จากการศึกษาข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม และจากข้อมูลที่ได้จากพระสงฆ์โดยการสัมภาษณ์ ประกอบกับสิ่งที่ได้จากเอกสารที่ศึกษา พบว่าในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ กรมศิลปากรมีหน้าที่ในการดูแลรักษาและควบคุมการบูรณะและขึ้นทะเบียนโบราณสถานและโบราณวัตถุ ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน แต่จำนวนโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีมากในประเทศไทย ทำให้กรมศิลปากรไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึงเนื่องจากประเด็นทางด้านของงบประมาณ บุคลากร และวิธีบูรณะ ถึงแม้ประเทศไทยจะมีผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการบูรณะปฏิสังขรณ์จนสามารถเปิดสอนเทคนิคและวิธีการบูรณะโบราณสถานและโบราณวัตถุ แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ

นอกจากนี้สภาพแวดล้อมก็มีส่วนในการดำเนินการอนุรักษ์ล้ำค่า ทั้งภัยธรรมชาติ และภัยจากมนุษย์ ภัยที่เกิดจากสภาวะแวดล้อมธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ที่ขึ้นปกคลุมโบราณสถาน การกัดเซาะของน้ำฝน แผ่นดินไหว น้ำท่วม แสงแดด และจากสัตว์ต่างๆ เช่น นก หนู ปลวก แมลง ค้างคาว และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมต่างๆ ภัยจากมนุษย์ ได้แก่ การเผากิ่งไม้ ทิ้งก้นบุหรี่จนเกิดไฟไหม้ การโจรกรรม การดำเนินกิจกรรมทางศาสนา เช่น งานศพ งานบวช หรืองานประเพณีประจำปีที่มีการแสดงมหรสพประชาชนที่ไม่ให้ความสนใจมักจะขีดเขียน ปีนป่าย ดอกตะปู ดินป้ายโฆษณา รวมถึงการไม่ได้รับการปลูกฝังเรื่องค่านิยมและความรับผิดชอบต่อสมบัติของชาติ การขุดหาของเก่า พระเครื่องเก่าจากแหล่งโบราณสถานโบราณวัตถุของพวกมิจฉาชีพที่แฝงตัวอยู่กับวัด

บางครั้งพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ ไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับขั้นตอนการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ เพียงแต่ได้รับการถ่ายทอดหรือฟังจากคำบอกเล่าของพระสงฆ์ที่จำพรรษา ก่อน หรือเคยปฏิบัติมาก่อนจนกลายเป็นความเชื่อ เมื่อมีวิธีอนุรักษ์สมัยใหม่เข้ามาที่รับไม่ได้จนเกิดการขัดแย้งและนำไปสู่ความไม่ลงรอยกันระหว่างพระสงฆ์กับเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร เมื่อกรมศิลปากรจะบูรณะปฏิสังขรณ์ พระสงฆ์ไม่ให้บูรณะปฏิสังขรณ์เมื่อเวลาผ่านไปหลายวัน หลายเดือน หลายปี โดยปัญหา ยังไม่ได้รับการแก้ไขโบราณสถานและโบราณวัตถุก็ชำรุดเสียหาย จนยากที่บูรณะปฏิสังขรณ์ได้

การเสื่อมสภาพของโบราณสถานโบราณวัตถุ บางที่เกิดจากตัวพระสงฆ์เอง เนื่องจากการไม่เห็นคุณค่า การมีแนวคิดในการพัฒนาโดยใช้รูปแบบศิลปกรรมสมัยใหม่ที่เน้นเรื่องความสะดวกและการสร้างรายได้ให้กับทางวัดจนขาดความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะและความเป็นมาของโบราณสถาน และโบราณวัตถุ เช่น การสร้างวัดมุงกลเลียนแบบโบราณสถานและโบราณวัตถุ ประชาชนหรือผู้สนใจรู้แต่เพียงว่าวัดมุงกลที่สร้างมีอันสงฆ์และคุณประโยชน์ด้านใดบ้างแต่ไม่รู้ ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ การสร้างสิ่งก่อสร้างขึ้นใหม่แทนของเก่าที่ชำรุด โดยใช้ศิลปะสมัยใหม่โดยมิได้คำนึงถึงโบราณสถานโบราณวัตถุเก่าที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงว่าจะได้รับความเสียหาย

จากเหตุผลดังกล่าวถ้าพิจารณาในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท ในส่วนบทบาทของพระสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติสงฆ์ที่ระบุถึงบทบาทของพระสงฆ์ว่ามีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว พระสงฆ์ยังเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสถาบันศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย นอกจากนี้ สถาบันกษัตริย์ สถาบันชาติ พระสงฆ์เปรียบเหมือนศูนย์รวมจิตใจของคนไทยบทบาทของพระสงฆ์ จึงเปรียบเสมือนแบบอย่างของวัฒนธรรม ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและ โบราณวัตถุ พระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับโบราณสถานและ โบราณวัตถุต่างก็มีบทบาทในเรื่องการอนุรักษ์ไปควบคู่กับการพัฒนาเพราะนครศรีธรรมราช เป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธศาสนามาตั้งแต่อดีตกาล ประเพณีวัฒนธรรมหลายอย่าง เกี่ยวพันกับพุทธศาสนา กระบวนการอนุรักษ์จึงมีความเกี่ยวพันกับพระสงฆ์เพราะโบราณสถาน โบราณวัตถุส่วนใหญ่อยู่ภายในวัดจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า บทบาท ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่พระสงฆ์ส่วนมากปฏิบัติคือ ดูแล ทำความสะอาดโบราณสถานและโบราณวัตถุ สำรวจตรวจสอบดูความเสียหาย สนับสนุนให้เยาวชน มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป้องกัน ช่วยป้องกันการขุดทำลาย พุทธศุขเชิญชวนให้พระลูกวัด ซ่อมแซม ปรับปรุง จัดเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย นำแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์มาเป็นแนวทาง ในการให้ความรู้และการอบรมสั่งสอนประชาชนที่มาเข้าชม ชักชวนประชาชนและผู้มีจิตศรัทธา คิดหลักธรรมหรือบทความเกี่ยวกับการอนุรักษ์ตามต้นไม้และพื้นที่บริเวณวัดเป็นประจำ ขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวในการรักษากฎเกณฑ์และข้อห้ามที่มีในการเข้าชมมีส่วน ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ภายในวัดเพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ จัดทำบัญชีและตรวจสอบบัญชี ร่วมมือ กับหน่วยงานของรัฐและเอกชนเผยแพร่สิ่งพิมพ์ เพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์แก่ชุมชน จัดหาทุน เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในวัด จัดเจ้าหน้าที่คอยให้ความรู้และคำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่มีการแจกแผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ที่เกี่ยวกับการป้องกันและการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวผู้สนใจ

เมื่อพิจารณาบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ค้นพบจากการศึกษาพบว่า บทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุดคือ การดูแลทำความสะอาดโบราณสถานและโบราณวัตถุ บทบาทที่ปฏิบัติกันมากที่สุดคือ การแจกแผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ที่เกี่ยวกับการป้องกันและการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวผู้สนใจ โดยมีค่าเฉลี่ยของบทบาทในภาพรวมเท่ากับ 1.49 จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีบทบาทในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและ โบราณวัตถุในระดับปานกลางหรือทั่วไป การดำเนินการของพระสงฆ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยทั่วไปเป็นวิธีการแบบธรรมดาที่ถ่ายทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่น

โดยไม่ยึดหลักตามวิชาการ เนื่องจากเข้าใจว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้องเพราะปฏิบัติต่อ ๆ กันมานานแล้ว โบราณสถานและโบราณวัตถุยังอยู่ในสภาพดี

ส่วนที่ 2 ข้อวิจารณ์ตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 ความรู้ความเข้าใจ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุของพระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุของพระสงฆ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ทั้งนี้ความรู้ความเข้าใจที่พระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชปฏิบัติอยู่ส่วนใหญ่เป็นความรู้ความเข้าใจที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นการอนุรักษ์ในขั้นพื้นฐาน พระสงฆ์ทุกรูปสามารถปฏิบัติได้ เช่น การดูแลทำความสะอาด การตรวจตราดูแลความเสียหาย สนับสนุนให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาการป้องกันการขุดทำลาย ซึ่งเป็นการดูแลในระดับเริ่มต้นไม่ใช่การบูรณะปฏิสังขรณ์ขนาดใหญ่

สมมติฐานที่ 2 ประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ด้านอื่น ๆ ของพระสงฆ์ที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ด้านอื่น ๆ ของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เพราะประสิทธิภาพและบทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติ เช่น มีการเทศนาสั่งสอน ศาสนิกชนเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นพื้นฐานของความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ด้านอื่น ๆ และสามารถเชื่อมโยงไปสู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุได้และพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโบราณสถานโบราณวัตถุเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมเมื่อมีประสิทธิผลในการอนุรักษ์ด้านอื่น ๆ จึงส่งผลถึงการมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุด้วย

สมมติฐานที่ 3 อายุของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า อายุของพระสงฆ์ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ สืบเนื่องจากพระสงฆ์ที่เข้ามาจำพรรษาหรืออุปสมบทแม้จะมีอายุน้อยแต่บางรูปก็ได้มีการศึกษาในทางสายสามัญมาบ้างแล้วและอาจเคยทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ก่อนที่จะอุปสมบท เมื่ออุปสมบทขึ้นสามารถแสดงความรู้ความสามารถในการอนุรักษ์ได้เหมือนพระสงฆ์ที่มีอายุมากเพียงแต่กรรมวิธีการอนุรักษ์อาจจะแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 อายุพรรษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า อายุพรรษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ เนื่องจากพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามากบางรูปเคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับวิธีการอนุรักษ์หรือเคยอบรมพระสังฆาธิการมาก่อนซึ่งการอบรมพระสังฆาธิการมีเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุด้วยและบางรูปที่มีอายุพรรษามากจำพรรษาอยู่ภายในวัดที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุมาหลายพรรษาได้พบและติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์นำไปสู่การมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

สมมติฐานที่ 5 ตำแหน่งของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ตำแหน่งของพระสงฆ์ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้แม้ว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จะให้อำนาจการปกครองสงฆ์ภายในวัดแก่เจ้าอาวาส เนื่องจากสังคมไทยยังยึดระบบอาวุโส คือผู้น้อยต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ แม้จะมีตำแหน่งที่สูงกว่าก็ยังแสดงความเคารพและความเกรงใจ การดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ก็เหมือนกันคือ พระที่มีตำแหน่งหรือพระชั้นผู้ใหญ่จะเป็นผู้เริ่มดำเนินการแล้วพระลูกวัดหรือพระที่ไม่มีตำแหน่งทางสงฆ์จะให้ความร่วมมือในการดำเนินการโดยไม่ต้องออกคำสั่งทั้งพระที่มีตำแหน่งและไม่มีตำแหน่งจึงสามารถทำงานอนุรักษ์ร่วมกันได้

สมมติฐานที่ 6 ระดับการศึกษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ระดับการศึกษาของพระสงฆ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ เพราะการดำเนินการอนุรักษ์ของพระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นการใช้วิธีการที่สืบทอดกันมาและเป็นวิธีการขั้นพื้นฐานระดับการศึกษาจึงไม่มีผลต่อการอนุรักษ์มากนัก เนื่องจากสังคมไทยยังเชื่อในเรื่องวิธีการและระบบแบบแผนที่ปฏิบัติกันจนเป็นค่านิยม

สมมติฐานที่ 7 ภูมิภานาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ภูมิภานาของพระสงฆ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ อาจจะเป็นเพราะว่าโบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเหมือนเครื่องแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นสมบัติของแผ่นดิน ที่ทุกคนเป็นเจ้าของดังนั้นพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดไม่ว่าจะมีภูมิภานาอยู่ที่ไหนต่างก็มีความผูกพันและหวงแหนเปรียบเสมือนของตัวเองการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุของพระสงฆ์จึงมีบทบาทร่วมกันไม่ว่าจะมีภูมิภานาอยู่ที่ไหน

สมมติฐานที่ 8 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุเป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ เนื่องจากการติดต่อประสานงานนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างวัดกับหน่วยงานในรูปแบบต่างๆ ทั้งการตรวจสอบ การขึ้นทะเบียน การซ่อมแซม รวมถึงการจัดกิจกรรมประจำปี ทำให้บทบาทของพระสงฆ์กับหน่วยงานต่างๆ มีความเกี่ยวข้องกันนำไปสู่บทบาทที่สัมพันธ์กัน

สมมติฐานที่ 9 การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ ของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ ของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ เพราะการรับรู้ข่าวสารทำให้พระสงฆ์ได้ทราบข้อมูล รายละเอียดและข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานโบราณวัตถุ พระสงฆ์จึงสามารถนำมาเป็นแบบอย่าง และประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ได้ เพราะปัจจุบันการรับรู้ข่าวสารสามารถทำได้สะดวกขึ้น บทบาทต่างๆ จึงถูกเผยแพร่รวดเร็ว

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ไม่เป็นวัดร้างและขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุต่อกรมศิลปากร ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 19 วัด เป็นพระสงฆ์ทั้งสิ้น 111 รูป ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของแบบสัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้นประสบการณ์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ส่วนที่ 3 บทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ ส่วนที่ 4 เป็นปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าไคสแควร์ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน เพื่อทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

วัดที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนต่อกรมศิลปากรที่อยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชวัดที่อยู่ในตัวอำเภอและวัดที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน เช่น วัดพระมหาธาตุ วัดประดู่ วัดหน้าพระลาน วัดท้าวโคตร วัดท่าโพธิ์ วัดเสมาเมือง วัดชายนา วัดจันทาราม วัดวังตะวันตก จะได้รับการดูแลที่แตกต่างวัดที่อยู่ในพื้นที่ก้นดงและห่างไกล เช่น วัดควนชะลิด วัดภูเขาหลัก วัดวังไทร วัดท่าพญา วัดสรรเสริม วัดเขาลำปะ วัดพัทธสีมา วัดเขาขุนพนม สืบเนื่องจากปัจจัยประกอบ เช่น เรื่องงบประมาณ เรื่องจำนวนการจำพรรษาของพระสงฆ์ จำนวนการเข้าชมของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจซึ่งเกี่ยวข้องกับรายได้ของวัดด้วย แต่ละวัดจะมีโบราณวัตถุและโบราณสถานที่อยู่ในสภาพดี และผุพังทรุดโทรมแตกต่างกันออกไป บางแห่งได้รับการบูรณะในรูปแบบศิลปะสมัยใหม่แบบไม่เหลือเค้าโครงของเดิมอยู่เลย และบางแห่งอยู่ระหว่างดำเนินการบูรณะ

และในหลาย ๆ วัดยังขาดงบประมาณและอยู่ระหว่างการประสานงานกับกรมศิลปากร ในการดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์

ข้อมูลทั่วไป

1. อายุ พบว่า พระสงฆ์ที่ศึกษามีอายุเฉลี่ย 44.66 ปี มีอายุที่อยู่ในช่วง 21 -30 ปี มีจำนวนถึงร้อยละ 37.8 อายุน้อยที่สุดคือ 21 มีอายุมากที่สุดคือ 88 ปี
2. อายุพรรษา พบว่า กลุ่มที่มีอายุพรรษาในช่วง 1-10 พรรษา มีจำนวนมากที่สุดคิดเป็น ร้อยละ 55.0 รองลงมาคือ กลุ่มที่มีอายุพรรษาอยู่ในช่วง 11-20 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 18.9 และ กลุ่มอายุพรรษาในช่วง 21-30 และมากกว่า 41 พรรษามีจำนวนน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 18.98 และ กลุ่มอายุพรรษาในช่วง 21-30 และมากกว่า 41 พรรษามีจำนวนน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 6.3 อายุพรรษาน้อยที่สุดคือ 1 พรรษา อายุพรรษามากที่สุดคือ 65 พรรษา อายุพรรษาเฉลี่ยเท่ากับ 15.51 พรรษา
3. ตำแหน่งทางสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสมีร้อยละ 12.6 เป็นพระลูกวัดร้อยละ 87.4
4. ระดับการศึกษา พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ มีการศึกษาทางปริยัติธรรมอยู่ในระดับ นักธรรมเอก คิดเป็นร้อยละ 63.96 รองลงมาคือ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับนักธรรมตรี คิดเป็นร้อยละ 12.61
5. ภูมิลำเนา พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช คิดเป็น ร้อยละ 83.8 และมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 16.2
6. ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ พบว่า พระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุมาก มีร้อยละ 58.6 และที่มีความรู้และความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุน้อยคิดเป็นร้อยละ 41.4

7. ประสิทธิภาพในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ พบว่า พระสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ มากมีร้อยละ 16.2 และที่มีประสิทธิภาพในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ น้อยคิดเป็นร้อยละ 83.8

8. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกพบว่าพระสงฆ์มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกมากมีร้อยละ 38.7 และที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกน้อยมีร้อยละ 61.3

9. การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ พระสงฆ์ที่มีการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ มากมีร้อยละ 47.7 และพระสงฆ์ที่มีการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ น้อยมีร้อยละ 52.3

บทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุมากคิดเป็นร้อยละ 64.9 มีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุน้อยคิดเป็นร้อยละ 35.1 กิจกรรมที่พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุดคือ การดูแลทำความสะอาดโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่มีอยู่ภายในวัดเป็นประจำ 77.5 และบทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติน้อยที่สุดคือการแจกแผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ ที่เกี่ยวกับการป้องกันและการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวผู้สนใจ คิดเป็นร้อยละ 11.7

การทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ 9 ข้อ ปรากฏผลดังนี้

ในการทดสอบสมมติฐานพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ เป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ กล่าวคือพระสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ อายุพรรษา การติดต่อกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ส่วนความรู้

ความเข้าใจ อายุ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ภูมิฐานะ ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัญหาและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่าง

ปัญหาของพระสงฆ์ในการดำเนินบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่พบมากที่สุดขาดคือ งบประมาณในการดำเนินการ ปัญหารองลงมาคือ ปัญหาการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรในการดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและปัญหาด้านบุคลากรที่เชี่ยวชาญที่มีความรู้ รวมถึงขาดความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

ข้อเสนอแนะที่พระสงฆ์เสนอแนะมากที่สุดคือ เรื่องงบประมาณโดยต้องการให้กรมศิลปากรจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนให้วัด เพื่อดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และรองลงมาคือ ต้องการให้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นหน้าที่ของทุกฝ่าย ทั้งพระสงฆ์ ประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์และสนับสนุนบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ ประสบการณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ จึงมีความเป็นไปได้ว่าความรู้ความเข้าใจที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อมารุ่นต่อรุ่นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญมาก ซึ่งความรู้ความเข้าใจที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสามารถมา

ประยุกต์ใช้กับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้และปัจจัยในเรื่องความรู้ความเข้าใจ อายุ อายุพรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ภูมิฐานะ แม้จะไม่มีความสัมพันธ์กัน แต่จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันแม้จะเล็กน้อยก็ตาม

ข้อมูลในเรื่องบทบาทจากการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์มีค่าเฉลี่ยบทบาทรวมเท่ากับ 1.49 และบทบาทส่วนใหญ่เป็นบทบาทที่พระสงฆ์โดยทั่วไปสามารถปฏิบัติได้ เช่น การดูแลทำความสะอาดโบรณสถานและโบรณวัตถุ การสำรวจและตรวจสอบความเสียหาย แต่ถ้าเป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องทางวิชาการ หรือการบูรณะปฏิสังขรณ์รวมถึงการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องใช้งบประมาณและบุคลากรที่มีความชำนาญเฉพาะด้านเป็นหน้าที่ของภาครัฐหรือกรมศิลปากรโดยตรง ส่วนปัญหาอุปสรรคที่พบมากที่สุดเป็นเรื่องของงบประมาณที่ใช้ในดำเนินกิจกรรมบูรณปฏิสังขรณ์รวมถึงการเก็บรักษาโบรณสถานและโบรณวัตถุ บางวัดไม่มีที่เก็บรักษาโบรณวัตถุที่ปลอดภัยจึงนำวัตถุโบรณวัตถุที่มีค่าเก็บไว้ตามกุฏิของเจ้าอาวาส ซึ่งหลายวัดได้ถูกโจรกรรมศิลปวัตถุหรือโบรณวัตถุที่มีค่าไปจากกุฏิเจ้าอาวาสการขาดการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการบูรณะ เนื่องจากทางวัดกลัวว่าเมื่อประสานงานไปแล้วจะทำให้โบรณวัตถุมีค่าต่าง ๆ ถูกนำออกจากวัด ไปเก็บไว้ตามพิพิธภัณฑสถาน และเจ้าหน้าที่ยกยอกสิ่งมีค่าเหล่านั้นไปเป็นสมบัติส่วนตัว และปัญหาที่พบต่อมาอีกคือ ปัญหาทางด้านแนวความคิดเนื่องจากเจ้าอาวาสบางรูปที่มีอายุมาก หรืออายุพรรษามาก มองว่ากรมศิลปากรจ้างช่างมาบูรณปฏิสังขรณ์ใช้งบประมาณจำนวนมากแตกต่างจากทางวัดที่ใช้ช่างท้องถิ่นที่มีค่าแรงถูกกว่า ซึ่งเป็นความแตกต่างทางแนวความคิดจึงต้องสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เจ้าอาวาสเหล่านั้นเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมทางโบรณสถานและโบรณวัตถุ ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ด้านงบประมาณ ภาครัฐและภาคเอกชนควรสนับสนุนและให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมทางโบรณสถานและโบรณวัตถุเพราะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในการพัฒนาเพราะภาครัฐและภาคเอกชน ต่างก็ใช้ประโยชน์จากโบรณสถานและ โบรณวัตถุ ดังนั้นควรสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ในการอนุรักษ์ทำนุบำรุง และบูรณปฏิสังขรณ์โบรณสถานและโบรณวัตถุ ให้เพียงพอซึ่งเปรียบเสมือนการลงทุนอีกอย่างหนึ่งซึ่งผลกำไรที่ได้คือ ประชาชนชาวไทยทั้งประเทศจะมีโบรณสถานและโบรณวัตถุอยู่ควบคู่กับชนชาติไทยไปอีกนาน

2. ภาคประชาชน ควรให้ความร่วมมือในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ความรัก และความรู้สึกที่หวงแหน พร้อมทั้งให้ความร่วมมือดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมโบราณสถานและโบราณวัตถุ

3. กรมศิลปากร ควรให้ความสำคัญและมีเจ้าหน้าที่ ไปให้คำแนะนำ และวิธีการอนุรักษ์ แก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปที่อยู่ใกล้ชิดกับโบราณสถาน โบราณวัตถุหรือสถานที่สำคัญ ที่มี โบราณสถานและโบราณวัตถุตั้งอยู่ แม้ขณะที่ไม่มีการบูรณะรวมถึงการจัดอบรมพระสงฆ์ที่จำ พรรษาอยู่ในวัดที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความรู้ความเข้าใจถูกต้องตามหลักวิชาการ ในการอนุรักษ์และสร้างความรู้สึกรักในการเป็นเจ้าของ ในโบราณสถานและโบราณวัตถุแก่พระสงฆ์

4. โบราณสถานและโบราณวัตถุที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติและภัยจากมนุษย์ ควรมี ระบบป้องกันภัยที่พร้อมตลอดเวลาเช่นบางวัดที่อยู่ติดกับแม่น้ำก็ควรมีกำแพงหรือคันกั้นป้องกัน น้ำไหลเข้าท่วมโบราณสถาน รวมถึงการจัดเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบดูแลความปลอดภัยของ โบราณวัตถุ ให้ปลอดภัยจากการโจรกรรม เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิด การเพิ่มแสงสว่าง รวมการ จ้างลอกแบบ ไว้ให้ประชาชนทั่วไปชม ส่วนของจริงเก็บไว้ในตู้นิรภัยที่ปลอดภัย

5. ด้านนโยบาย การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ควรคำนึงถึงประสบการณ์และความรู้ด้านอื่น ๆ ของพระสงฆ์เพราะโดยทั่วไปต่างคิดว่า ความรู้ความเข้าใจของตนเป็นความรู้ ความใจที่ถูกต้อง เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ สัมฤทธิ์ผลจึงต้องสร้างนโยบาย ที่ให้ความสำคัญกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องคือพระสงฆ์ด้วย

6. การให้บริการด้านข้อมูลทางวิชาการ เน้นการนำเสนอข้อมูลทางวิชาการแก่สาธารณชน เพื่อความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมถึงการนำชมโบราณสถาน และการจัดทำป้ายสื่อความหมาย ต่างๆ การนำเสนอข้อมูลทางวิชาการแก่สาธารณชนจะต้องอยู่พื้นฐานแห่งความถูกต้องไม่ขัดแย้ง กับข้อมูลที่เป็นทางการของกรมศิลปากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของโบราณสถานจะต้องมีการ รับรองจากกรมศิลปากรเท่านั้น การจัดทำป้ายสื่อความหมาย จะต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนด ไว้ในแผนแม่บทการอนุรักษ์โบราณสถานนั้นๆ หากไม่มีแผนการดำเนินการ ควรเร่งรัดให้มีการ กำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ การจัดทำป้ายสื่อความหมายนอกจากจะต้องมีใจความที่ถูกต้อง อ่านเข้าใจง่ายและสื่อสารได้ชัดเจนแล้ว ยังจะต้องพิจารณาในเรื่องรูปแบบของป้าย ขนาดของป้าย และตำแหน่งที่ตั้ง ที่จะมีความเหมาะสม แตกต่างกันไปในแต่ละแห่งที่จะต้องพิจารณาเป็นกรณีไป

ทั้งนี้จะต้องอยู่ในหลักการที่จะไม่สร้างปัญหาเกิดขวาง หรือบดบังทัศนียภาพของโบราณสถานควร ให้ความกลมกลืนโดยภาพรวมไม่เด่นชัดโบราณสถาน ไม่ตั้งอยู่บนแนวแกนสำคัญ หรือสร้าง ทับลงบนซากโบราณสถาน คอยควบคุมไม่ให้เกิดการติดตั้งป้ายที่เกินความจำเป็น ชำช้อน อันจะ เป็นเหตุให้เกิดความรุกรัง กีดขวางทัศนียภาพทึ่งดงาม และอาจให้ข้อมูลที่ขัดแย้งกัน เมื่อมีการ ปรับปรุงข้อมูล จัดทำป้ายข้อมูล จัดทำป้ายใหม่ให้ถอดถอนป้ายเดิมออกทุกครั้ง และควรออกแบบ ป้ายสื่อความหมายให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย และที่ตั้งของป้ายเพื่อประโยชน์สูงสุดในการ บริการด้านข้อมูล ข่าวสาร

7. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ข่าวสารกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่า เกิดความรู้สึกรักหวงแหนและร่วมกันอนุรักษ์ตลอดจนให้รับทราบและ เข้าใจการทำงานอนุรักษ์ เหตุผลความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงต่อ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่อาจจะเกิดขึ้น ควรมีการสนับสนุนให้มีการประสานงานซึ่งกันและกันในหน่วยงานองค์กรและ บุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

8. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกได้แก่ การก่อสร้างและบริหารจัดการดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะให้ มีขึ้นตามความเหมาะสมกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ แต่ละแหล่ง เช่น อาคารศูนย์ข้อมูล ร้านค้าของที่ระลึก สุขา รวมทั้งการปรับปรุงภูมิทัศน์ การจัดแต่งบริเวณ สวนไม้ประดับ ทางเท้าหรือ ทางสัญจรอื่นๆ เพื่อความสะดวกในการเยี่ยมชม การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในพื้นที่โบราณสถานไม่ว่าจะเป็นอาคารศูนย์ข้อมูล ศาลาพักผ่อน ร้านค้าของที่ระลึก สุขา ระบบ สาธารณูปโภค สาธารณูปการใดๆ จะต้องทำแบบ เพื่อขออนุมัติก่อนทั้งสิ้น ในการที่ยังไม่มีกำหนดนโยบายที่แน่ชัดในเรื่องของการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่โบราณสถานนั้น ๆ ควรเร่งรัดให้มีการจัดทำแผนขึ้นเพื่อจะได้มีการวางแผน จัดการอย่างรัดกุม และเป็นประโยชน์ต่อโบราณสถาน ในการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และงานระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ควรยึดหลักการของความเพียงพอต่อการใช้สอย เท่าที่มีความจำเป็นเท่านั้น และไม่มีผลกระทบสร้างปัญหาเกิดขวาง บดบังทัศนียภาพหรือทำลาย บรรยากาศโดยรวมของโบราณสถาน ซึ่งระดับความเคร่งครัดของการดำเนินการให้พิจารณาจาก คุณค่าของโบราณสถานนั้น ๆ เป็นสำคัญ จะต้องนึกถึงการดูแลรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้อยู่สภาพดีสะอาดเรียบร้อยสนองต่อประโยชน์ใช้สอยได้เป็นอย่างดี การตกแต่งบริเวณด้วย สวนไม้ดอกไม้ประดับ ให้จำกัดพื้นที่เฉพาะในบริเวณที่เป็นส่วนบริการนั้น ในบริเวณโดยรอบ โบราณสถานการรักษาบรรยากาศที่เป็นไปตามธรรมชาติ มิใช่การปรับปรุงตกแต่ง นอกจากใน

กรณีของโบราณสถานประเภทภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ในบางกรณี เช่น สวนโบราณซึ่งอาจทำการรื้อฟื้นบรรยากาศ การตกแต่งตามแบบอย่าง หรือสร้างอาคาร ตามลักษณะของสวนในอดีตได้ ซึ่งในการดำเนินจะต้องมีข้อมูลทางวิชาการรองรับเช่นเดียวกันกับมาตรฐานแบบอนุรักษ์โบราณสถาน การปลูกต้นไม้ล้อมรอบอาคาร หรือฐานโบราณสถานเป็นสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง เพราะนอกจากจะทำลายบรรยากาศของโบราณสถานแล้ว ยังเป็นการสะสมความชื้น ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการเสื่อมสภาพของโบราณสถานอีกด้วย

การทำถนนเข้ามาในบริเวณโบราณสถาน นอกจากในแง่ของทัศนียภาพที่จะไม่งดงามแล้ว ยังให้คำนึงถึงผลจากความสั่นสะเทือนของการจราจรที่กระทบต่อความมั่นคงของโบราณสถานด้วย จึงควรเว้นระยะเพื่อรักษาบรรยากาศของโบราณสถานและให้มีความปลอดภัยจากผลกระทบดังกล่าวให้เพียงพอ หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ให้พิจารณาใช้วัสดุพื้นผิวถนนที่มีความกลมกลืนตามสภาพของเหล่านั้นๆ การขุดดินในบริเวณพื้นที่โบราณสถานจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังเนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งมีโอกาสพบหลักฐานทางโบราณคดีได้ และเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานไปจากเดิม การดำเนินการจึงมีความจำเป็นต้องอยู่ในความดูแลของนักโบราณคดี และจะต้องขออนุญาตก่อนการดำเนินการทุกครั้งการถมดินในบริเวณพื้นที่โบราณสถานถือเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานเช่นกัน และอาจมีผลกระทบโดยตรงต่อโบราณสถานได้ โดยหากถมดินชิดกับฐานโบราณสถานโดยรอบจะเป็นการบดบังรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถาน มีผลให้สัดส่วนผิดไปจากที่เป็น ดินถมยังช่วยสะสมความชื้น และในบางกรณียังไปอุดช่องระบายอากาศดั้งเดิมของอาคารให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเหมือนในอดีตได้ ทำให้อาคารโบราณต้องเสื่อมสภาพจากความชื้น การถมดินจึงจะต้องมีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนและดำเนินการเฉพาะในบริเวณที่จะไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถานเท่านั้น และจะต้องขออนุญาตก่อนการดำเนินการเช่นเดียวกัน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทลานจอดรถ ทางเดินเท้าหรือทางสัญจรอื่น ๆ ควรมีการจัดระบบการระบายน้ำควบคู่กันไปด้วย โดยระวังไม่ให้เกิดพื้นที่น้ำท่วมขังที่ตัวโบราณสถาน และในบริเวณโดยรอบ

9. การจัดกิจกรรมทางด้านการศึกษาอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม ปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทย หมายถึงกิจกรรมเสริมหลักสูตรการศึกษาการสนับสนุนงานด้านพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่โบราณสถาน นอกจากจะมุ่งให้เกิดการส่งเสริมให้มีความรักความหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมแล้ว ควรจะต้องพิจารณาด้วยว่ากิจกรรมนั้น ๆ จะสร้างความเสียหายให้กับโบราณสถาน

หรือไม่ เช่น การจุดพลุ จุดดอกไม้ไฟ หรือเทคนิคพิเศษบางอย่างในกิจกรรมการแสดงแสง เสียง ที่ทำให้เกิดความร้อนและเขม่าไฟ หรือกิจกรรมที่ทำให้โบราณสถานต้องแบกรับน้ำหนักจำนวน มากที่จะมีผลต่อความมั่นคงแข็งแรงโดยตรง การจัดกิจกรรมยังควรที่จะคำนึงถึงปริมาณของ คนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมควรมีปริมาณที่เหมาะสมที่โบราณสถานพร้อมจะรองรับได้ การที่มี คนเข้าไปในบริเวณโบราณสถานมากจนเกินไปย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย แก่โบราณสถานได้

กิจกรรมที่สืบเนื่องมาจากความเสื่อมในศรัทธา เช่น การจุดรูปเทียนการปิดทอง สิ่งศักดิ์สิทธิ์การพันผ้า การพรมน้ำอบเครื่องหอม การจุดประทัด ฯลฯ อาจเป็นการสร้างปัญหา ให้กับโบราณสถานได้ทั้งที่เป็นตัวเร่งการเสื่อมสภาพของวัสดุหรือบดบังรูปแบบศิลปกรรมที่งดงาม ของโบราณสถาน จึงควรมีมาตรการเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ด้วยการจัดหาที่ที่เหมาะสมยังคงอนุญาต ให้ประกอบกิจกรรมดังกล่าวได้ โดยอาจใช้การจำลองแบบ หรือแยกบริเวณออกไปต่างหาก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั่วไป
2. ควรศึกษาถึงบทบาทในเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มองค์กรทางศาสนากับกลุ่มทาง สังคมอื่น ๆ เช่น กลุ่มผู้นำชาวบ้าน
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของ พระสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมการศาสนา. 2541. รายงานการศาสนา ประจำปี 2539. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมศิลปากร. 2537ก. คู่มือถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการ ในการดูแลรักษามรดกไทยทาง
ศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

_____. 2547ข. ทะเบียนโบราณสถาน- โบราณวัตถุ. (เอกสารอัดสำเนา)

กองโบราณคดี. 2533. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ การอนุรักษ์อนุสรณ์สถานแหล่งโบราณคดี.
กรุงเทพฯ: กองโบราณคดี กรมศิลปากร.

เกษม จันทร์แก้ว. 2545. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ.:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ไชแสง สุขะวัฒนะ. 2528. การอนุรักษ์โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทาง
วัฒนธรรม. เอกสารประกอบการบรรยายสัมมนา. ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. 2525. ประวัติและแนวความคิดทางสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์.

ประภาส ศิลปธรรม. 2529. รายงานวิจัยเรื่องบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของ
คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) ในการ
สนับสนุนการปฏิบัติงานของสภาตำบลในทัศนะของกรรมการสภาตำบล. กรุงเทพฯ:
กองวิจัยและประเมินผลการพัฒนาชุมชน.

ประสพสุข พันธูปะบุร. 2535. บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2547. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: แฮสส์ออฟเคอร์มีคัลท์.

พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต. 2523. บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน: พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวัชร.

_____. 2527. พระสงฆ์: ผู้นำระดับท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชนบท. (อัคราณา)

ภัททิรา นวลปลอด. 2533. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน-โบราณวัตถุ: กรณีศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนในจังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สงวนศรี วิรัชชัย. 2527. จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศึกษาพร.

สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา. 2533. บทบาทของสำนักงานพัฒนาชุมชนเขตในการสนับสนุนงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอ : ศึกษาจากทัศนคติของพัฒนากรจังหวัดและพัฒนากรอำเภอ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุกิจ แพวิเศษ. 2535. ความรู้และความคิดเห็นในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระภิกษุในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุนิสา ฐานพรอนันต์. 2540. ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ลัญญา ลัญญาวิวัฒน์. 2538. ทฤษฎีสังคมวิทยาเนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สันติรัตน์ ทอนสามแก้ว. 2537. บทบาทพระธรรมยุตที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัด
สกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อนุวิทย์ เจริญสุขกุล. 2530. แนวความคิดในการอนุรักษ์โบราณสถานในประเทศไทย. เอกสาร
ประกอบการบรรยายสัมมนา. ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อรัศธรรม ดีระดอม. 2527. บทบาทของพระสงฆ์มหานิกายในการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณี
สงฆ์จีนิกายและอนัมนิกายในภาคกลางของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Broom, L. and P. Selznick. 1997. **Sociology**. New York: Harper & Raw Publishers, Inc.

Levinson, D.J. 1964. Role Personality and Social Structure. New York: The Maemill.

Young, K. and R.W. Mack. 1959. Sociology and Social life. New York: American.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

ศธ 0513.11601/440

วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตู้ ปณ.1049 ปณ.ฝ.เกษตรศาสตร์ กทม 10903

16 พฤษภาคม 2549

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งที่แนบมาด้วย รายชื่อวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 19 วัด

ด้วยนางสาวสาตี แก้วดาทิพย์ นิสิตปริญญาโทสาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวคนธ์ สุดสวาสดี เป็นประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์อรรถิพล ราศรีเกรียงไกร เป็นกรรมการวิชาเอก และรองศาสตราจารย์ สุเชาวน์พลอยขุมเป็นกรรมการวิชาการโดยใช้ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดในจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 19 วัด ตามรายชื่อ ที่แนบมา

วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม ขอขอบความอนุเคราะห์ให้ นางสาวสาตี แก้วดาทิพย์ ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อประกอบการศึกษาวิจัยด้วย

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอน้อมส่งด้วยความเคารพ

(ศาสตราจารย์เกษม จันทรแก้ว)

รักษาการคณบดีวิทยาลัยสิ่งแวดล้อม

(คุณหญิง)
นางสาวสาตี แก้วดาทิพย์

โทรศัพท์ 0-2579-2116 ต่อ 101 โทรสาร 0-2579-3473 # 103

ภาคผนวก ข
รายชื่อวัดกลุ่มตัวอย่าง

รายชื่อวัดกลุ่มตัวอย่าง

<u>ชื่อวัด</u>	<u>อำเภอ</u>	<u>จำนวน(รูป)</u>	<u>จำนวนที่สัมภาษณ์(รูป)</u>	<u>%</u>
1. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	เมือง	47	20	(42.55)
2. วัดหน้าพระลาน	เมือง	7	5	(71.42)
3. วัดประดู่พัฒนาราม	เมือง	7	7	(100.00)
4. วัดท่าโคตร	เมือง	9	5	(55.55)
5. วัดท่าโพธิ์วรวิหาร	เมือง	15	12	(80.00)
6. วัดวังตะวันตก	เมือง	17	14	(82.35)
7. วัดจันทาราม	เมือง	7	7	(100.00)
8. วัดเสมาเมือง	เมือง	9	6	(66.66)
9. วัดชายนา	เมือง	8	5	(62.50)
10. วัดโมคคัลลาน	ท่าศาลา	2	2	(100.00)
11. วัดกวระชะลิค	หัวไทร	2	2	(100.00)
12. วัดพัทธสีมา	หัวไทร	5	3	(60.00)
13. วัดกุเฆาหลัก	ทุ่งใหญ่	3	3	(100.00)
14. วัดวังไทร	ลานสกา	3	3	(100.00)
15. วัดสรรเสริม	ลานสกา	2	1	(50.00)
16. วัดเขาลำปะ	ชะอวด	2	1	(50.00)
17. วัดเขาขุนพนม	พรหมคีรี	5	5	(100.00)
18. วัดท่าพญา	ปากพนัง	3	3	(100.00)
19. วัดแจ้งวรวิหาร	เมือง	7	7	(100.00)
รวม		160	111	

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เลขที่แบบสอบถาม
เลขที่บรรทัด

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน

โบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ชื่อวัด

วันที่สัมภาษณ์

เวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประสพการณ์ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การติดต่อเจ้าหน้าที่และ บุคคลภายนอก การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ

ส่วนที่ 3 บทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ส่วนที่ 4 ปัญหา ข้อเสนอแนะ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ.....สกุล.....ชื่อนายา.....

2. ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี อายุพรรษา.....พรรษา

3. ท่านสำเร็จการศึกษาระดับใด

ทางธรรม

(.....) นักธรรมตรี

(.....) นักธรรมโท

(.....) นักธรรมเอก

(.....) อื่น ๆ (ระบุ)

ทางบาลี

(.....) เปรี๊ยญ 1

(.....) เปรี๊ยญ 2

(.....) เปรี๊ยญ 3

(.....) เปรี๊ยญ 4

(.....) เปรี๊ยญ 5

(.....) เปรี๊ยญ 6

(.....) เปรี๊ยญ 7

(.....) เปรี๊ยญ 8

(.....) เปรี๊ยญ 9

ทางสายสามัญ

(.....)ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า

(.....) มัธยมศึกษา

(.....)อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

(.....) ปริญญาตรี

(.....)ปริญญาโท

(.....) ปริญญาเอก

4. ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งใดในการบริหารฝ่ายสงฆ์

(.....)เจ้าอาวาส

(.....)ไม่มีตำแหน่งบริหาร(เป็นพระลูกวัด)

(.....) ตำแหน่งอื่น ๆ

5. ภูมิลำเนาของท่านอยู่ที่

(.....) จังหวัดนครศรีธรรมราช

(.....) จังหวัดอื่น โปรดระบุชื่อจังหวัด

ส่วนที่ 2

2.1 ความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1. สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคมที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมนุษย์ได้ทำขึ้น		
2. การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลรักษา ป้องกันหรือฟื้นฟู เพื่อไม่ให้เสื่อมโทรม		
3. โบราณสถาน หมายถึง สิ่งที่ตั้งอยู่กับพื้นดินและมีขนาดใหญ่ มีอายุมากหรือลักษณะแห่งการก่อสร้างให้ประโยชน์เกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี		
4. โบราณวัตถุ หมายถึง สัมหาริมทรัพย์ที่เก่าแก่ มีค่าและหายาก		
5. ศิลปะวัตถุและสิ่งก่อสร้างทุกอย่างในวัดเรียกว่า โบราณสถาน โบราณวัตถุ		
6. การดูแลรักษา บำรุง ปกป้องคุ้มครองเพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่าตามหลักวิธีการที่ถูกต้องเป็นวิธีการอนุรักษ์		
7. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ทรุดโทรม ผุพัง วัดสามารถรื้อเพื่อที่จะสร้างใหม่ได้		
8. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนแล้วเมื่อจะมีการซ่อมแซม ไม่ต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร		
9. ดินไม้และพืชที่เจริญเติบโตบนโบราณสถาน โบราณวัตถุควรรักษาไว้ ทำให้ทัศนียภาพดูน่าสนใจขึ้น		
10. โบราณวัตถุ เช่น ภาชนะต่าง ๆ เครื่องใช้เก่าแก่ หากมีลึซึดจางควรทาสีใหม่อยู่เสมอ		
11. การปลูกสร้างต่าง ๆ ภายในเขตที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนจะกระทำได้อาจได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรม		

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
12. เส้นทางจราจรทางบกที่ใกล้กับอุโบสถ เจดีย์ สถูปที่เป็นโบราณสถานและสิ่งของต่าง ๆ ที่เป็นโบราณวัตถุ ควรกำหนดน้ำหนักของรถที่วิ่งผ่านเพราะความสั่นสะเทือนอาจทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุชำรุดได้ 13. การวางผังเมือง มีส่วนทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุเสียคุณค่าและความสง่างาม 14. ไม่ควรสร้างสนามบิน ใกล้กับพื้นที่อนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ เพราะเสียงเครื่องบินขึ้นลง ก่อให้เกิดความสั่นสะเทือนทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุชำรุดได้ 15. การป้องกันการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ กระทำได้โดยการควบคุม อุณหภูมิ ความชื้น แสงสว่างและความสั่นสะเทือน 16. การชำรุด และการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ส่วนใหญ่เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติมากกว่าการกระทำโดยมนุษย์ 19. การจัดงานแสดงมหรสพภายในวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของวัด 20. ประโยชน์ที่ได้จากโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวเป็นหลัก 21. การเยี่ยมชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ ของนักท่องเที่ยวเป็นการสร้างรายได้ให้กับทางวัด 22. โบราณสถาน โบราณวัตถุ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยสามารถศึกษาประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น และความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้ 23. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่อยู่ในวัดเป็นสิ่งยืนยันความรุ่งเรือง และความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น		

2.2 ท่านเคยมีประสบการณ์ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่

ข้อความ	เคย	ไม่เคย
1. เข้ารับการอบรมหรือได้รับรู้ รวมถึงการสัมมนาในเรื่องการป้องกันผลกระทบจากภัยพิบัติธรรมชาติต่อสิ่งแวดล้อม 2. ได้รับความรู้เรื่องการคัดแยกขยะจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ชำนาญการ 3. ได้รับการแนะนำถ่ายทอด ปลุกฝัง เรื่องวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางสิ่งแวดล้อม 4. ให้ความร่วมมือกับทางวัดในการประสานงานกับชุมชนเพื่อการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ 5. ร่วมก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 6. ออกกฎ ระเบียบ มาตรการ คุ่มครองป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่นร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น 7. ให้การสนับสนุนเจ้าหน้าที่ที่มาทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ให้ที่พัก ให้ใช้สถานที่ เครื่องมือ ช่วยด้านบุคลากรด้านอาหาร ด้านการเงิน 8. เข้าร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการรณรงค์ป้องกันและลดมลพิษทางอากาศ เสี่ยง ขยะ และน้ำเสีย 9. เป็นวิทยากรให้ความรู้ ความเข้าใจ แก่กลุ่มผู้สนใจงานด้านสิ่งแวดล้อม 10. ได้มีการเทศนาสั่งสอนแก่ศาสนิกชนเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม		

2.3 ในรอบปีที่ผ่านมาท่านเคยพบ / ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลเหล่านี้หรือไม่

ข้อความ	เคย	ไม่เคย
1. องค์กรเอกชน 2. นักวิชาการ 3. โบราณคดีเขต 4. กรมศิลปากร 5. ผู้อาวุโสในท้องถิ่น 6. กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน 7. สถาบันการศึกษา 8. สื่อมวลชน 9. อื่น ๆ ระบุ		

ถ้าหากว่าเคย ท่านติดต่อเรื่องใดบ้าง

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1. จัดกิจกรรมประจำปีตามประเพณีเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ 2. ประสานงานในการซ่อมแซมกรณีที่พบว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุชำรุดเสียหาย 3. อบรมเรื่องการอนุรักษ์ คู่มือรักษา คู่มือครอง และตรวจสอบโบราณสถาน โบราณวัตถุ 4. ตรวจสอบ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อขึ้นทะเบียน 5. พัฒนาพื้นที่รอบบริเวณ โบราณสถาน โบราณวัตถุ 6. จัดทำทะเบียน โบราณสถาน โบราณวัตถุ 7. ป้องกันการขุดทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุ 8. อื่น ๆ ระบุ		

2.4 ท่านเคยได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ จากสื่อเหล่านี้หรือไม่

ข้อความ	เคย	ไม่เคย
1. หนังสือพิมพ์ 2. วารสาร/นิตยสาร 3. เอกสารเผยแพร่ 4. วิทยุ 5. โทรทัศน์ 6. ภาพยนตร์ 7. อินเทอร์เน็ต 8. เสียงตามสาย 9. อื่น ๆ ระบุ		

ถ้าหากว่าเคย ท่านได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1. วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ 2. จัดหาทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางด้าน โบราณสถานโบราณวัตถุ 3. การสร้างโบราณสถาน โบราณวัตถุ จำลอง 4. การบูรณะโบราณสถาน โบราณวัตถุ 5. การนำเทคนิคสมัยใหม่มาใช้เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงแข็งแรง แก่โบราณสถาน โบราณวัตถุ 6. การป้องกันความเสียหายจากภัยธรรมชาติต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ 7. การขุดค้นพบโบราณสถาน โบราณวัตถุ 8. การขึ้นทะเบียน โบราณสถาน โบราณวัตถุ 9. อื่น ๆ ระบุ		

ส่วนที่ 3

3.1 ภายใน 5 ปี ที่ผ่านมามีท่านเคยดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่

ข้อความ	ทำ	ไม่ทำ
1. พุทธศุข เชิญชวนให้พระภิกษุรูปอื่น ๆ ซ่อมแซม ปรับปรุง โบราณสถาน โบราณวัตถุ 2. ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์มาเป็นแนวทางในการให้ ความรู้และ การอบรมสั่งสอนประชาชนที่เข้าชม โบราณสถาน โบราณวัตถุ 3. มีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ภายในวัดเพื่อเก็บรักษา โบราณวัตถุ 4. ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนเผยแพร่สิ่งพิมพ์ เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อเป็นสาธารณะ ประโยชน์แก่ชุมชน 5. สำรวจและตรวจสอบความเสียหายของโบราณสถาน โบราณวัตถุที่อยู่ภายในวัดเป็นประจำ 6. จัดเจ้าหน้าที่คอยให้ความรู้และคำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว 7. จัดหาทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในวัด 8. จัดเก็บรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ไว้ในที่ปลอดภัยจาก ความเสียหายหรือสูญหาย 9. จัดทำบัญชีและตรวจสอบบัญชีโบราณสถาน โบราณวัตถุ 10. ช่วยป้องกันการขุดทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุ 11. ดูแลทำความสะอาด โบราณสถาน โบราณวัตถุ 12. สนับสนุนให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป้องกัน โบราณสถาน โบราณวัตถุในท้องถิ่น 13. ชักชวนประชาชนและผู้มีจิตศรัทธาติดหลักธรรมหรือ บทความเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ตามต้นไม้ และพื้นที่บริเวณ วัดเป็นประจำ		

ข้อความ	ทำ	ไม่ทำ
14. มีการแจกแผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ที่เกี่ยวกับการป้องกัน และการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวผู้สนใจ		
15. ขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวในการรักษากฎเกณฑ์และ ข้อห้ามใน การเข้าชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ อย่าง เคร่งครัด		

ส่วนที่ 4

ท่านมีปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ
ในเรื่องใดบ้างโปรดระบุ

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

ขอบพระคุณค่ะ

ภาคผนวก ง

ข้อมูลเกี่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในวัดที่ขึ้นทะเบียนต่อกรมศิลปากร

ชื่อโบราณสถาน วัดเขาขุนพนม

ที่ตั้ง

ตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. ถ้ำ
๒. พระอุโบสถและพระพุทธรูปภายในพระอุโบสถ
๓. โบราณวัตถุภายในถ้ำ ได้แก่ พระพุทธรูปรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง
๔. กำแพงก่ออิฐ ยอดใบเสมา
๕. เตาเผาเครื่องปั้นดินเผา

ประวัติ

มีเรื่องเล่าของชาวนครศรีธรรมราชเชื่อกันว่าในตอนปลายสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ตามประวัติบันทึกว่า พระองค์ทรงพระวิกลจริตสำคัญว่าทรงบรรลุนิศาบัน จึงทรงบังคับพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ให้กราบไหว้พระองค์เป็นการใหญ่ บ้านเมืองจึงเกิดความวุ่นวายไปทั่วจนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกครั้งดำรงตำแหน่งสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกทรงสำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี แล้วทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ต่อมาจากเหตุการณ์ตอนนี้ มีผู้สันนิษฐานและอ้างหลักฐานประกอบต่างกันไปว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมิได้ถูกสำเร็จโทษตามพงสาวดาร หากแต่มีการสลับเปลี่ยนตัว โดยเอาพระญาติหรือทหารที่มีลักษณะคล้ายพระองค์ไปแทน แล้วพาพระองค์ลงเรือหนีไปเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อถึงเมืองนครศรีธรรมราช แล้วเสด็จประทับที่วัดเขาขุนพนม ทรงเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนสวรรคต เมื่อสวรรคตแล้วพระอัฐิของพระองค์ถูกนำไปฝังไว้ ณ ฮวงซุ้ยทางด้านเหนือของเมืองนคร บ้างก็ว่าบรรจุไว้ในเจดีย์นอกระเบียงคด ข้างวิหารธรรมศาลาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

เล่ากันว่าตอนที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีประทับที่วัดเขาขุนพนมนั้น มีการเตรียมหาทางหนีที่ไล่ไว้พร้อม โดยทำเป็นป้อมวงกลมที่ชะง่อนหินหน้าถ้ำทางด้านขวามือด้านหน้าป้อมมีช่องสันนิษฐานว่าสำหรับตั้งปืนใหญ่มีทหารไว้รักษาสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีอยู่ตลอดเวลา ส่วนด้านหน้าถ้ำด้านซ้ายมือมีอาคารก่ออิฐหลังหนึ่ง มีผู้บอกเล่าว่าเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

อย่างไรก็ดีบางท่านสันนิษฐานว่าเหตุที่วัดเขาขุนพนมมีโบราณสถานแตกต่างกันไปจากวัดอื่น ๆ ถึงขนาดมีป้อมปราการคั่นกันอย่างแข็งแรงนั้น หาได้เป็นเพราะสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จมาประทับไม่ หากแต่เป็นเพราะในสมัยที่พระยาตรังภูมาภิบาลเป็นเจ้าเมืองนครนั้น (ตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) ท่านมักไปพักตากอากาศที่นั่นบ่อย ในสมัยของท่านนั้นเรียกเขาขุนพนมว่า วิบูลย์สิงขร ดังนั้นที่ทางและป้อมปราการเหล่านั้นคงสร้างขึ้นในสมัยที่ท่านพระยาตรังภูมาภิบาลเป็นเจ้าเมืองนั่นเอง

ส่วนโบราณวัตถุอันได้แก่พระพุทธรูปนั้น ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปสำริด ศิลปะสมัยอยุธยา – รัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ – ๒๓

รูปแบบศิลปกรรม

ภาพรวมของวัดเขาขุนพนมน่าจะเป็นวัดเก่าแก่มากแต่สมัยอยุธยา จากการศึกษาภาพถ่ายเก่าของพระอุโบสถวัดเขาขุนพนมก่อนการบูรณะเป็นพระอุโบสถสมัยอยุธยา ลักษณะลวดลายของใบเสมาหินทรายสีแดงน่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ – ๒๓ ส่วนโบราณวัตถุจำพวกพระพุทธรูปนั้นเป็นศิลปกรรมสมัยอยุธยา และหลายองค์เป็นฝีมือช่างพื้นเมือง

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดเขาขุนพนม

การใช้งานในปัจจุบัน

เป็นวัดในพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ จากการศึกษาสภาพภูมิประเทศและการพบเครื่องมือขวานหินขัดในบริเวณพื้นที่ราบเชิงเขาแห่งนี้ สันนิษฐานได้ว่าอาจเป็นแหล่งชุมชนโบราณที่มีอายุเก่าไปถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่

สภาพปัจจุบัน

เขาขุนพนมเป็นภูเขาตามธรรมชาติ มีถ้ำต่าง ๆ หลายถ้ำ เช่น ถ้ำพระเจ้าตาก ถ้ำตากฟ้า ถ้ำนางชี ถ้ำเจดีย์ ถ้ำพระ ฯลฯ ประมาณ ๕ ถ้ำ ถ้ำวัดตั้งอยู่เชิงเขา มีการปลูกเสนาสนะ โบสถ์ ศาลา กุฏิอยู่ทั่วไป บนเขาขุนพนมได้มีการตัดแปลงถ้ำที่มีขนาดใหญ่มีสภาพเหมาะสม คือ ถ้ำพระเจ้าตากเป็นที่ปฏิบัติธรรมได้มีการเทพื้นปูหินอ่อนบริเวณพื้นถ้ำ ก่อสร้างซุ้มพระกำแพงก่ออิฐถือปูนยอดใบเสมา ที่เสากำแพงก่อยอดเป็นองค์ระฆัง มีประติมากรรมปูนปั้นรูปยักษ์ รูปราหู และพระพุทธรูป

ประวัติการอนุรักษ์

วัดเขาขุนพนมได้เคยร้างมาครั้งหนึ่ง จนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงได้มีการบูรณะสิ่งก่อสร้างในวัดขึ้นมาใหม่ และมีพระสงฆ์จำพรรษตั้งแต่นั้นตลอดมา

การบูรณปฏิสังขรณ์ที่ผ่านมา

- ปีงบประมาณ ๒๕๒๕ บูรณะพระอุโบสถ งบประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท
- ปีงบประมาณ ๒๕๓๓ บูรณะบันไดนาคขึ้นถ้ำพระเจ้าตากและบูรณะกำแพงแก้วรอบพระอุโบสถพร้อมจัดสภาพภูมิทัศน์ งบประมาณ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

ที่มาของข้อมูล

- สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑๑ นครศรีธรรมราช แหล่งโบราณคดีเขาขุนพนมและเขาโพร่งเสือ ๒๕๓๘

ชื่อโบราณสถาน ตีกรัตนรัช วัดท่าโพธิ์วรวิหาร

ที่ตั้ง

วัดท่าโพธิ์วรวิหารตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

ตีกรัตนรัช

ประวัติ

วัดท่าโพธิ์เป็นวัดโบราณที่สร้างขึ้นในสองยุคสมัย คือวัดท่าโพธิ์เดิมสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา บริเวณชุมชนท่าโพธิ์ (เป็นท่าน้ำมีต้นโพธิ์ขึ้นอยู่) เมื่อปีพ.ศ. ๒๑๘๑ ในสมัยที่พระรามราชทำนาคำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้มีโจรสลัดที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ เกาะสิงคโปร์ยกพวกเข้าปล้นเมืองนคร พระรามราชทำนาคได้ต่อสู้ป้องกันเมืองอย่างเข้มแข็ง จนตัวเองเสียชีวิต โจรสลัดเข้าถึงวัดโพธิ์ และเผาทำลายบ้านเรือนราษฎรตลอดจนวัดเสียหายทั้งหมด ปัจจุบันบริเวณวัดท่าโพธิ์เก่าเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเทศบาลวัดท่าโพธิ์ ด้านหน้าโรงเรียนยังมีร่องรอยของวัดเดิมคือซากพระอุโบสถก่อด้วยอิฐ ๑ หลัง ภายในมีพระพุทธรูปประธานปูนปั้นปางมารวิชัย ๑ องค์ และเศียรพระพุทธรูปศิลาทรายขาว สมัยอยุธยา ๓ เศียร

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัก) ได้ย้ายไปสร้างวังใหม่ในเขตกำแพงเมือง (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งศาลากลางและศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช) และอุทิศที่ตั้งวังเดิมถวายวัดสร้างพระอารามวัดท่าโพธิ์ขึ้นใหม่แทนของเดิมที่ปรักหักพังแต่ไม่มีหลักฐานแน่นอนว่าปีใด สันนิษฐานว่าประมาณ พ.ศ. ๒๓๒๗ หรือหลังจากนี้ไม่นานนัก เพราะเป็นช่วงเวลาที่ท่านได้รับสถาปนาเป็น พระยานครศรีธรรมราช บริเวณที่ตั้งวัดท่าโพธิ์ใหม่นี้เดิมเรียกว่า ท่าวังเพราะเป็นย่านมีท่าเรือใกล้วังเจ้าเมือง ปัจจุบันเรียกว่าตำบลท่าวัง วัดท่าโพธิ์ใหม่อยู่ห่างจากวัดเดิมไปทางทิศเหนือประมาณ ๔๐ เมตร ทางวัดได้ปลูกต้นโพธิ์ไว้ที่ริมคลองท่าวังบริเวณหน้าวัดเพื่อเป็นสัญลักษณ์ ของวัดดังเช่นเดิม

วัดท่าโพธิ์เจริญรุ่งเรืองมากที่สุดที่สุดในสมัย พระรัตนธัชมุนี (พระมหาม่วง สิริรัตน) เป็นเจ้าอาวาสระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๗ – ๒๔๗๗ ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์และสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในพระอารามขนานใหญ่ โรงเรียนช่างถมและ ปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วัดท่าโพธิ์ได้รับการยกฐานะหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร มีชื่อทางราชการว่า วัดท่าโพธิ์วรวิหาร

ตึกรัตนธัชมุนีเป็นตึกก่อด้วยอิฐถือปูน พระรัตนธัชมุนี (ม่วง) ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระธรรมโกศาจารย์ ได้ใช้ช่างก่อสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ด้วยทุนส่วนตัว สร้างตามแบบจากรูปถ่ายบ้านพักของผู้สำเร็จราชการรัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย เมื่อครั้งพระรัตนธัชมุนี (ม่วง) ไปตรวจการศึกษามณฑลภูเก็ต พระธรรมปาจารย์ (เอี่ยม) เจ้าคณะมณฑลภูเก็ตได้นิมนต์พระรัตนธัชมุนีไปเยี่ยมคณะสงฆ์ไทยในรัฐปีนัง พระยารัฐฐานประคิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตเป็นผู้จัดเรือพาหนะและอำนวยความสะดวกในการเดินทางไปและกลับ พระรัตนธัชมุนี (ม่วง) พอใจในแบบบ้านพักผู้สำเร็จราชการรัฐปีนังเป็นอันมากจึงได้ให้ช่างถ่ายภาพไว้แล้วนำมาก่อสร้างขึ้นในวัดท่าโพธิ์

รูปแบบศิลปกรรม

เป็นอาคารทรงตึก ๒ ชั้นก่ออิฐถือปูนโดยมีมุขยื่นออกมาทางด้านหน้ามีเฉลียงอยู่ภายในตัวอาคารทางด้านหน้าและด้านข้าง (บางส่วน) โดยมีลูกกรงกันเป็นช่องรูปวงรี แพนผังอาคารจะแบ่งออกเป็นห้องโดยห้องกลางจะมีเนื้อที่มากที่สุด ด้านหลังทำเป็นห้องที่มุมทั้ง ๒ ข้าง มีบันไดทางขึ้นชั้นบนทางทิศใต้ บริเวณระหว่างเสา (เฉลียง) ด้านนอกตัวอาคารจะตกแต่งเป็นรูปวงโค้ง (ARCH) บานประตูและหน้าต่างทำด้วยไม้ช่องลมเหนือหน้าต่างทำด้วยไม้ฉลุเพื่อยกถ่ายเทให้อากาศเข้าได้ ช่องทางด้านทิศใต้ (บริเวณบันไดทางขึ้นชั้นบน) ทำเป็นช่องกากบาทก่อด้วยอิฐ ลักษณะของอาคารจะมีความคล้ายคลึงกับสถาปัตยกรรมในปีนังและรูปแบบของอาคารดังกล่าวปรากฏมากในประเทศไทยที่จังหวัดภูเก็ต ซึ่งก็คงได้รับอิทธิพลทางด้านก่อสร้างมาจากปีนังนั่นเอง สถาปัตยกรรมที่นิยมกันในปีนังในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นรูปแบบผสมระหว่างจีนกับยุโรป (สถาปนิกรุ่นใหม่ให้ชื่อรูปแบบการก่อสร้างในลักษณะนี้ว่า แบบซิโน – โปรตุเกสสตัลคือ แบบผสมระหว่างสถาปัตยกรรมของจีนกับสถาปัตยกรรมโปรตุเกส) อาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีแปลนอาคารแบ่งออกเป็นช่อง ๆ แต่ละช่องมีช่อง “สกายไลท์” หรือช่องแสงสว่างตามธรรมชาติที่สามารถส่งลงมาได้ โครงสร้างส่วนใหญ่เป็นตึกก่ออิฐหรือเทคอนกรีตตามแบบยุโรป มีหน้าต่าง

หรือเกลี้ยงหรือบัญชียื่นออกมาจากตัวหน้าบ้านแบบยุโรป ตลอดจนมีการแกะสลักไม้หรือไม้ลวดตกแต่งอย่างสวยงาม

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดท่าโพธิ์วรวิหาร

การใช้งานปัจจุบัน

อยู่ในระหว่างดำเนินการจัดตั้งอนุสรณ์สถานและจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงเรื่องราวของพระรัตนธัชมุนี (ม่วง สิริวิมล) อดีตเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นประโยชน์ทางการศึกษา ประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญและท้องถิ่นสืบไป

สภาพปัจจุบัน

ได้รับการบูรณะซ่อมแซมจนอยู่ในสภาพดี

การประกาศขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๔ ตอนที่ ๒๔๖ วันที่ ๑ ธันวาคม ๑๕๓๐ เนื้อที่ประมาณ ๑-๓-๘๐

ประวัติการอนุรักษ์

กรมศิลปากรได้จัดสรรงบประมาณบูรณะซ่อมแซมตึกรัตนธัช ในปีงบประมาณ ๒๕๓๖ – ๒๕๓๗ ดังนี้

- ระยะแรก ปีงบประมาณ ๒๕๓๖ ในวงเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท บูรณะส่วนหลังคาและพื้นที่ชั้นที่ ๒

- ระยะที่สอง ปีงบประมาณ ๒๕๓๗ ในวงเงิน ๘๑๕,๐๐๐ บาท บูรณะส่วนของอาคารที่ชำรุดวัสดุเสื่อมสภาพ หลุคร่ำ และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์

ที่มาของข้อมูล

๑. กรมศิลปากร ประวัติวัดท่าโพธิ์วิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช. ๒๕๓๖
๒. เอกสารหน่วยศิลปากรที่ ๘ นครศรีธรรมราช

ชื่อโบราณสถาน วัดท่าโคตร

ที่ตั้ง

ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. เจดีย์
๒. อุโบสถ
๓. เนินโบราณสถานด้านหน้าองค์เจดีย์ (วิหาร?)

ประวัติ

วัดนี้สร้างแต่เมื่อใดไม่ปรากฏประวัติแน่ชัดเข้าใจว่าเดิมบริเวณนี้มีวัดตั้งอยู่หลายวัด คือ ๑. วัด ประตู่ทอง ๒. วัดธาราวดี (วัดไฟไหม้) ๓. วัดวา ๔. วัดศพเดิม ๕. วัดท่าโคตร ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นวัดร้าง มีผู้สันนิษฐานว่าในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ คงได้มีการรวบรวมวัดเหล่านี้เข้าด้วยกัน เรียกว่า วัดท่าโคตรและทางราชการได้ออก สค. ๑ เพื่อเป็นหลักฐานแสดงสิทธิของการถือครอง

คำว่า “วัดท้าวโคตร” สันนิษฐานว่าเป็นชื่อที่ประชาชนเรียกกันเองโดยเชื่อว่าพญาศรีธรรมโศกราชที่ ๑ กษัตริย์พระองค์แรกแห่งเมืองนครเป็นผู้สร้าง ส่วนชื่อ “วัดศพ” นั้นคงสืบเนื่องมาจากการถวายพระเพลิงศพพญาศรีธรรมโศกราชที่ ๑ ชื่อของพญาศรีธรรมโศกรานั้นเป็นชื่อของกษัตริย์ที่สร้างเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งปรากฏอยู่ในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

สำหรับ “วัดศพเดิม” นั้นจากตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช มีข้อความที่อาจจะมีความเกี่ยวข้องกับชื่อนี้ว่า “.....อยู่มายังมีพระมหาเถรองค์หนึ่งชื่อ สัจจานุเทพอยู่เมืองนครปามหาม รือญาติโยมมาอยู่เมืองนครศรีธรรมราชด้วย พระยามหาเถรพรหมสุโทขอที่ตั้งเขตอารามปลูกพระศรีมหาโพธิ์ ก่อพระเจดีย์ก่อกำแพงไว้ให้ญาติโยมรักษาอยู่ตามพระญาอุทิศถวายไว้ นั่นได้ชื่อว่า วัดศพเดิม...” และอีกตอนหนึ่งว่า “....อยู่มาพระศรีมหาราชาถึงแก่กรรมศักราช ๑๘๖๑ ปีโปรดให้ข้าหลวงออกมาเป็นศรีมหาราชา แต่พระธรรมศาลา ทำเบียงล้อมพระธาตุ และก่อพระเจดีย์วัดศพมีพระบัญชาให้พระศรีมหาราชาไปปรับเมือง ลานตาก ศรีราชาถึงแก่กรรมเอาศพมาไว้วัดศพ แล้วเอามาก่อเจดีย์ไว้ในพระเดิม ๕ ยอด”

ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๔ ได้เล่าความเป็นมาของ “วัดท้าวโคตร” ดังนี้ “....พญาศรีธรรมโศกราชที่ ๑ หรือชาวบ้านเรียกกันในฐานะกษัตริย์ ซึ่งทรงสร้างเมืองนครศรีธรรมราชเป็นพระองค์แรกว่า “ท้าวโคตร” ได้ขุดกำแพงดินและคูน้ำล้อมรอบเมือง มุมกำแพงทุกมุมให้ตั้งคูน้ำใหญ่ใต้น้ำให้เต็มคูน้ำอยู่มิได้ขาดกับข้าวยากหมากแพง ฟังหลักเมืองไว้ในบริเวณดังกล่าว สำหรับเทวสถาน และเทวาลัยได้สร้างขึ้นไว้ ณ สถานที่แห่งหนึ่ง ตรงที่เรียกว่า วัดท้าวโคตรปัจจุบันไว้สำหรับประกอบศาสนกิจ ตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ เทวาลัยที่ท้าวโคตรสร้างขึ้นนี้มีรูปพรรณสัณฐานคล้ายปล้องกลม ก่อด้วยอิฐโดยรอบ เส้นผ่าศูนย์กลางยาวประมาณ ๕ วา สูง ๘ วา ตอนบนสุดไม่มียอด แต่มีฐานแยกขึ้นเป็นแท่น ทางตะวันออกสูงประมาณ ๒ ศอก ยาวประมาณ ๑ ศอก ตรงกลางขุดเป็นแอ่งสำหรับรองรับน้ำฝน ซึ่งถือกันว่าเป็นน้ำที่พระพรหมบนสวรรค์ประทานลงมา ตรงกลางปล้องมีช่องลมเล็กขึ้นไปจากฐาน มีบันไดอิฐจากฐานขึ้นถึงลานข้างบน ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๒๖ ตารางวา ส่วนเหลือจากที่ทำเป็นแท่นกลายเป็นที่ว่างต่อมาใช้เป็นที่ถวายพระเพลิงพระศพของท้าวโคตร เทวาลัยดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นเมื่อถวายพระเพลิงแล้วบริเวณแห่งนั้นก็ค่อย ๆ กลายเป็นที่รกร้าง มีสภาพเป็นป่า ประชาชนส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่รอบ ๆ ตัวเมือง แต่ไม่กล้าเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสถานที่สำคัญ เพียงแต่เว้นเป็นหนทางเดินเข้าออกที่จะไปประกอบพิธีบนเทวาลัยเท่านั้น

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ศาสนาพราหมณ์เสื่อมลง ศาสนาพุทธจึงเข้ามาแทนที่ เทวสถานที่ไม่สำคัญก็ถูกชาวบ้านบุกรุกที่ทำกิน เทวาลัยที่สำคัญ ๆ ชาวบ้านไม่กล้าแตะต้อง ดังนั้น ศาสนาพุทธที่กำลังขยายตัวอย่างแรงกล้าก็เข้าสวมแทนที่ ตามตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงนางเลือดขาว ผู้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการสร้างกุฏิ วิหาร โรงธรรม อุโบสถ เทวสถาน ที่ทำด้วยอิฐรูปเป็นปล้องสูงยังเหลือสภาพให้เห็นจนบัดนี้ส่วนที่ตั้งเป็นวัดท้าวโคตรก็อยู่ในวงแคบ คืออยู่ตรงบริเวณตอนหน้า และตอนหลังของเทวาลัยที่เป็นปล้องสูง ส่วนบริเวณโดยรอบซึ่งเป็น ส่วนของเทวสถานพราหมณ์มาก่อน ชาวพุทธก็เข้ามาตั้งวัดอีกหลายวัด คือ วัดประตู่ทองอยู่ด้าน หลังสุด วัดธาราวดีอยู่เหนือสุด ที่ดินที่เหลืออยู่ซึ่งเป็นที่ตั้งเทวาลัยกับบริเวณทางทิศเหนือเทวาลัย รวมกันเป็นวัดศพนเดิม ไร่ที่ว่างตอนหลังเทวาลัย ไปทางทิศตะวันตกเป็นที่ตั้งวังของนางเลือดขาว เจ้าแม่หัวเมือง แต่ประชาชนทั่วไปเรียก วัดศพน (สืบเนื่องมาตั้งแต่มีการถวายพระเพลิงพระยาสุริย ธรรมโศกราชที่ ๑) เมื่อนางเลือดขาวได้สร้างวัดเสร็จ นางก็ลาจากวัดศพนไปเพื่อสร้างวัดและ สาธารณสถานในที่อื่นอีก ก่อนออกจากเมืองนครศรีธรรมราช นางให้รวมที่ตั้งวัดกับบริเวณวัง เข้าเป็นสถานที่แห่งเดียวกันแล้วตั้งชื่อว่า “วัดท้าวโคตร” เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่กษัตริย์ปฐมวงศ์ คือ พระยาสุริยธรรมโศกราชที่ ๑”

รูปแบบศิลปกรรม

สมัยอยุธยา – รัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร. ๔)

การยึดครองที่ดินหรือผู้ดูแล

เป็นของวัดท้าวโคตร

การใช้งานในปัจจุบัน

เป็นโบราณสถาน สำหรับพระอุโบสถยังใช้งานตามกิจของสงฆ์อยู่

สภาพปัจจุบัน

๑. เจดีย์ เป็นเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยม ด้านทิศตะวันออกมีมุขยื่นออกมา มีขนาดของฐานกว้าง ๑๓.๓๐ เมตร ยาว ๑๗.๓๐ เมตร ส่วนฐานมีการขอมุมทุกด้านทางด้านมุขหน้ามีการขอมุมแล้ว ตัดตรง มีการพังทลายขององค์เจดีย์ในส่วนผิวนอกค่อนข้างมาก

๒. อุโบสถ เป็นอาคารทรงไทย ขนาด ๑ ห้อง มีเสารายภายใน ๕ คู่ ด้านหน้า ๒ ห้อง เป็นพะไลผนังก่ออิฐถือปูนสูงประมาณ ๒ เมตร ช่อบนเป็นเสาขึ้นรับเชิงชาย ระหว่างเสาเปิดผนังเป็นช่อง มีบานเหล็กไม้กันเป็นช่องลม หลังคามุงกระเบื้องดินเผาปลายแหลมด้านหน้ามีประตู ๒ บาน สร้างซุ้มประตูเป็นทรงโค้งครึ่งวงกลมมีเสาประดับกรอบประตู คล้ายประตูกำแพง ด้านหลังพระประธานไม่มีประตูก่อนเป็นผนังทึบไปถึงระดับเชิงชายชั้นบน

ในบริเวณพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมเขียนบนไม้กระดานคอสองโดยเป็นภาพเขียนสีฝุ่นบนไม้ เป็นภาพพุทธประวัติและทศชาติชาดก อายุประมาณสมัยรัชกาลที่ ๔ ลงมา

ทางด้านนอกของอุโบสถมีใบเสมาตั้งอยู่บนฐานทั้ง ๘ ทิศ ใบเสมาสูง ๑๔๐ เซนติเมตร นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าเป็นใบเสมาสมัยอุทอง

สิ่งที่น่าสังเกตคือ บริเวณฐานของพระอุโบสถมีอิฐบางส่วนที่พ้นออกจากอาคาร เป็นไปได้ว่าอาจมีการสร้างทับซ้อนอยู่บนฐานอาคารเดิม

๓. เนินโบราณสถานด้านหน้าองค์เจดีย์ (วิหาร?) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเจดีย์ ไม่ทราบขนาดแน่นอน ปัจจุบันได้สร้างอาคารขนาดเล็ก ขนาด ๔.๑๐ x ๕ เมตร ภายในมีพระพุทธรูปประทับที่นั่น ๓ องค์

สำหรับกำแพงวัดท้าวโคตร กล่าวกันว่าเดิมบริเวณวัดท้าวโคตรจะมีกำแพงอิฐอยู่ทางด้านหน้าอุโบสถและวิหาร ตกแต่งเป็นรูปหัวช้างโผล่ออกมาจากซุ้มต่อมาได้รื้อกำแพงดังกล่าวลงแล้วก่อใหม่ดังกำแพงในปัจจุบัน

การประกาศขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๖ ตอนที่ ๑๔๕ ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๒
การระวางแนวเขต

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๖ ตอนที่ ๑๔๕ ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๒
เนื้อที่ ๒-๒๓๖ ไร่

ประวัติการอนุรักษ์

๑. หน่วยศิลปากรที่ ๘ กองโบราณคดีกรมศิลปากร ได้ดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเจดีย์
วัดท้าวโคตรเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ – ๒๕๓๑ โดยเสริมความมั่นคงแข็งแรงในส่วนรากฐานและ
องค์เจดีย์ ตลอดจนก่ออิฐเสริมในส่วนที่ชำรุดหลุดร่วงให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์

๒. ปีงบประมาณ ๒๕๓๕ บูรณะปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ งบประมาณ ๘๑๐,๐๐๐ บาท
(แปดแสนหนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

๓. ปีงบประมาณ ๒๕๓๘ บูรณะฝ้าเพดานพระอุโบสถ งบประมาณ ๘๗,๐๐๐ บาท
(แปดหมื่นเจ็ดพันบาทถ้วน)

ที่มาของข้อมูล

๑. หน่วยศิลปากรที่ ๘ โบราณสถานอำเภอเมือง อำเภอท่าศาลาและอำเภอลิขิต จังหวัด
นครศรีธรรมราช ไม่ระบุปีที่พิมพ์

๒. สรานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๔ สถาบันทักษิณคดีศึกษา. ๒๕๓๕ เจดีย์วัดท้าว
โคตร

ชื่อโบราณสถาน วัดแจ้ง

ที่ตั้ง

ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. เก๋งจีน (สุสานเจ้าพระยานครศรีธรรมราชหนู)

๒. เจดีย์หรือบัวบรรจุอัฐิตระกูล ณ นคร อยู่ในเก๋งจีน

ประวัติ

วัดแจ้งเป็นวัดเก่าแก่ ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองทางด้านเหนือของคลองท่าวัง มีประวัติเล่าว่า พี่สาวของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัก) ชื่อ ชี เป็นผู้สร้างเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๒๗ – ๒๓๓๐ บริเวณที่ก่อสร้างวัดเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของเจ้าพระยามาแต่โบราณ ต่อมาได้ย้ายที่อยู่ไปตั้งใหม่ในเขตกำแพงเมือง จึงยกที่ดินให้เป็นที่สร้างวัด ทำนองเดียวกันกับที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัก) ยกวังให้เป็นที่สร้างวัดท่าโพธิ์ (ใหม่)

โบราณสถานที่สำคัญภายในวัด คือ เก๋งจีน เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนมุงกระเบื้องหันหน้าไปทางทิศใต้ภายในเก๋งจีนเป็นที่บรรจุอัฐิของพระเจ้าขัติยราชนิคมสมมติมหาสุวรรค์ พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ชาวนครเรียกกันว่า แต้ฮ้อง โดยอัฐิบรรจุอยู่ในบัวองค์ตะวันออก บัวในที่นี้มีรูปแบบคล้ายเจดีย์แบบหนึ่งย่อมุมไม้สิบสอง ยอดเป็นรูปดอกบัวตูม จึงเป็นที่มาของชื่อเรียกสถาปัตยกรรมแบบนี้ว่า “บัว” สร้างไว้สำหรับบรรจุอัฐิ นิยมสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนบัวองค์ตะวันตกภายในเก๋งบรรจุอัฐิหม่อมทองenty ขาวยาเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (หนู) ภายนอกเก๋ง มีบวราย (เจดีย์ราย) บรรจุอัฐิของวงศ์ญาติเรียงกันเป็นลำดับ

บัวที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบก็คือ บัวในเก๋งจีนวัดแจ้งนี้เอง นอกจากนี้ยังมีที่วัดประดู่อีกแห่งหนึ่ง เป็นเจดีย์ฐาน ๓ ชั้น ย่อมุมไม้สิบสอง สูงประมาณ ๒ เมตรเศษ บัวก่ออิฐถือปูนโดยใช้ปูนขาวผสมน้ำอ้อยเรียกกันว่า ปูนเพชร ตกแต่งผิวนอกปูนฉาบด้วยลายปูนปั้นเป็นรูปกระจัง ดิกระจก

สี การปิดทองลาย ปิดลงไปบนเนื้อปูนไม่ลงรักก่อนจึงไม่ค่อยคงทนเท่าที่ควรที่พื้นทาสีแดงชาด ยอดเจดีย์เป็นบัวตูมมีก้านดอกสีแดงกลีบดอกปิดทองและประดับกระจกสี เพื่อให้เป็นที่สังเกต ระหว่างบัวบรรจุอิฐของผู้ชาย กับบัวบรรจุอิฐของผู้หญิง ดังนั้นบัวบรรจุอิฐผู้ชายจึงทำเป็นเจดีย์ทรงระฆังย่อมุมไม้สิบสองเครื่องยอดเป็นบัวกลุ่มเถาและปลียอด ส่วนบัวบรรจุอิฐผู้หญิงยอดทำเป็นรูปดอกบัวตูม

เมื่อถึงวันตรุษจีนของทุก ๆ ปี ญาติวงศ์ในตระกูล ณ นคร จะเตรียมเครื่องบูชาและอาหาร ไปทำบุญบูชาแบบงตึกเป็นประจำมิได้ขาด

รูปแบบศิลปกรรม

เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนหลังคาจั่วแบบจีน หน้าต่างหรือช่องระบายอากาศเป็นรูปวงกลม ภายในวงกลมทำเป็นซี่กรง ประตูทางเข้าเป็นเครื่องไม้แกะลายฉลุเป็นลายจีนส่งมาจากเมืองจีน ด้านหน้าแท่นมีซุ้มลายปูนปั้น ๒ ซุ้ม ลายชำรุดมาก ส่วนรูปแบบของบัวโดยเฉพาะบัวองค์ ตะวันออกที่ทำเป็นเจดีย์ทรงระฆังย่อมุมไม้สิบสองยอดเป็นบัวกลุ่มเถารับปลียอดนั้น เป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบไทยปนจีน

การถือครองที่ดิน หรือ ผู้ดูแล

วัดแจ้ง

การใช้งานปัจจุบัน

เป็นโบราณสถานและสถานที่บรรจุอัฐิเจ้าพระยาณครศรีธรรมราช (หนู) และญาติวงศ์ ในตระกูล ณ นคร

สภาพปัจจุบัน

ตัวอาคารแท่นหินสภาพทรุดโทรมมาก กำแพงรั้วแท่นหินแตกร้าว ประตูรั้วกำแพงผุพัง เครื่องไม้บริเวณด้านหน้าแท่นเก่า เนื้อไม้ผุพัง สภาพภูมิทัศน์โดยทั่วไปเสื่อมโทรม

การประกาศขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ ตอนที่ ๓๔ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๕

การระวางแนวเขต

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม – ตอนที่ – วันที่ –

ประวัติการอนุรักษ์ที่มาของข้อมูล

๑. วิเชียร ณ นคร และคณะ นครศรีธรรมราช. โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. กรุงเทพฯ. ๒๕๒๑

ชื่อโบราณสถาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระบรมธาตุ

ที่ตั้ง

ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัด
นครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในพิพิธภัณฑฯ

ประวัติ

มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวนครศรีธรรมราชและชาวปักษ์ใต้
อันหนึ่งคือประเพณีการนำสิ่งของมีค่าไปถวายเป็นเครื่องสักการบูชาพระบรมธาตุ ถือว่าเป็น
สิริมงคลอันประเสริฐ สิ่งของต่าง ๆ ที่นำมาบูชานี้ล้วนเป็นของมีค่า หายาก เช่น ต้นไม้เงิน
ต้นไม้ทอง ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง (สิ่งประดิษฐ์) รูปจำลองต่าง ๆ ได้แก่ เรือสำเภา เรือกลไฟ
รูปจำลองพระเจ้าสุทโธทนะ พระสีหัตถกุมาร เครื่องบูชาจำพวกพระพุทธรูป เจดีย์ สถูปจำลอง

พระพิมพ์พระพุทธรูปเหมือนของปวงชนนิยบุคคล พระคำภีร์ ตำรายา เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ
ถนิมพิมพ์ภาพต่าง ๆ ได้แก่ ถ้วย โอ ชาม ไห ช้อน หม้อทองเหลือง ชันน้ำพานรอง ตลับ ตะลุ่ม
ตะบันไฟ หีบ คันฉ่อง มีด กริช ขวาน ผ้าห่ม เสื้อ กระดุม เข็มขัด หมวก สร้อย คຸ່ມหู กำไล
ปิ่นปักผม ปิ่นแห่งจะปึง จี๋ห้อย เหรียญตรา เครื่องยศ ทองรูปพรรณบางอย่าง โบราณวัตถุ
ศิลปวัตถุ ฯลฯ

สิ่งของเหล่านี้ทางวัดได้นำมารวบรวมและจัดแสดงไว้ในวิหารเขียน บุคคลสำคัญที่คิด
สร้างพิพิธภัณฑสถานประจำวัดนี้ขึ้น คือ พระรัตนธัชมุนี (ม่วง) เจ้าคณะมณฑลในอดีตครั้ง
ท่านสิ้นบุญ พระรัตนธัชมุนี (คณะฐานาภิบาล – แบน) เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุในสมัยนั้น
ได้ดำเนินการประกาศเชิญชวนชาวเมืองให้นำของเก่ามาถวายพระบรมธาตุเจดีย์ แล้ววัดก็ตั้ง
กรรมการลงบัญชีรับไว้เป็นหลักฐาน จากนั้นก็นำออกวางแสดงในพิพิธภัณฑสถานของวัด

เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๕ มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการให้พิพิธภัณฑ
วัดพระมหาธาตุ เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระบรมธาตุ วิหารเขียนที่ใช้จัดแสดงเก็บรักษา
โบราณศิลปวัตถุก็คู่คืบคั่ง คับแคบ ขึ้นทุกวัน จนในที่สุดต้องขยายพิพิธภัณฑสถานออกไปใช้พื้นที่
ในวิหารโพธิ์ลังกา และวิหารสามจอม โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ นอกจากจะเป็นสิ่งของสักการะ
พระบรมธาตุแล้ว ยังมีโบราณวัตถุอื่น ๆ ที่ทางวัดเก็บรวบรวมไว้ เช่น ศิลปจารึก ได้แก่

๑. จารึก นศ. ๑ (หลักที่ ๒๕) พบที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จารึกอักษรทมิฬ ภาษา
สันสกฤต, ทมิฬ ไม่ระบุศักราช แต่วิเคราะห์จากรูปตัวอักษรสันนิษฐานว่าคงอยู่ในสมัยราชวงศ์
โจฬะ อายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๔ – ๑๗ ข้อความในจารึกแปลได้ดังนี้

สวัสดี ศรีศก..... ร้อย ห้า ล่วงแล้ว.....วันจันทร์.....ตรงกับ.....ธรรมเสนาบดี
.....ดังนี้ คือ พราหมณ์.....โดยคำสั่งธรรมเสนาบดี.....หนึ่ง ธรรม.....ถ้าผู้ใดทำอันตรายแก่
คงคา.....โคสีแดง.....ถูกฆ่าเสีย.....มารดา.....บาป.....เตลตาม.....คำลบเปิด.....

๒. จารึก น.ศ. ๒ พบที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จารึกอักษรมอญโบราณ ไม่ระบุ
ศักราช แต่สันนิษฐานจากการศึกษาและเปรียบเทียบกับลักษณะรูปอักษรน่าจะสร้างขึ้นในระหว่าง
พุทธศตวรรษที่ ๑๘ – ๑๙ (พ.ศ. ๑๗๗๕ – ๑๘๒๕) ข้อความในจารึกแปลได้ดังนี้

พญานาค ๒ ตัว ชูเศียรเล็กพองพาน มีเกล็ดสีแดงดั่งเปลวเพลิงเคลื่อนไหวไปมาดุจพัดใบตาลที่กำลังโบกสะบัดด้วยอากัปกริยาอันสง่างามและกล้าหาญมองดูเหมือนกับพญานาคทั้งสองนั้นกำลังเปล่งเสียงร้องคำราม ก้องป่า พร้อม ๆ กับเคลื่อนไหวไปอย่างเข้มแข็งเป็นภาพที่แสดงความเคารพนบถน้อมต่อพระอาทิตย์ตลอดกาลชั่วกับแห่งพญานาค

เบื้องซ้ายนั้น เป็นภาพเมืองของพวกเรา

๓. จารึก น.ศ. ๓ (หลักที่ ๒๘) พบที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จารึกอักษรปัลลวะ ภาษามอญโบราณ ไม่ระบุศักราช พิจารณาจากรูปอักษรที่ใช้สันนิษฐานว่าอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ข้อความในจารึกแปลได้ดังนี้

รูปจำลอง // พ่อมาษาแห่งหัวเมืองชั้นนอกผู้งามสว่างประจักษ์ถ่านไฟที่กำลังลุกโชน //

๔. จารึก น.ศ. ๔ พบที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จารึกอักษรไทย ภาษาไทย ระบุศักราช ๒๒๐๐ คำอ่านจารึกมีดังนี้

พุทธศกราได้ ๒๒๐๐ กับ ๔ พันสา

๕. จารึก น.ศ. ๕ เป็นจารึกบนระฆังสำริดได้มาจากชาวบ้านเขาแก้ววิเชียร อักษรขอม ภาษาไทย ข้อความมีว่า

พุทธศกราชได้ ๒๒๔๑ พระภณณา สกปีชาน สามริทธิสก วน ๕ ๒๑ ๘๘ คำสมภานเจ้าพระพรหมเทพ เปนพระทาน แล สงค ๒๔ แล ทายก หัง หลาย ช่วยอนุโมทนา สาธ รคง ถวาย ไวใน พร ศาสนา ส หรับ วดี เข้า ภิเชียน สีน จิ ผิด ๒๐ ชัง โทง ๒๐๐ ชง

จารึกทั้ง ๕ หลักปัจจุบันอยู่ที่วิหารโพธิ์ลังกาหนึ่งที่เก็บรักษาอยู่ในวิหารเขียน คือ เทวรูปพระวิษณุ ศิลา เดิมพบบริเวณที่ดินชาวบ้านใกล้วัดพระพร่ง ตำบลนาสาร กิ่งอำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช ประติมากรรมชิ้นนี้คล้ายกับพระวิษณุที่พบที่วัดศาลาทั้ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และพระวิษณุที่หอ พระนารายณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดเป็นกลุ่มพระวิษณุที่แสดงอิทธิพลศิลปะอินเดียที่เก่าที่สุดที่พบในภาคใต้ของไทย

พระหัตถ์ซ้ายทรงถือสังข์อยู่ข้างพระโสณี พระหัตถ์ขวาทรงถือสัญลักษณ์ ซึ่งถ้าไม่เป็นดอกบัวก็เป็นก้อนดิน ทรงสวมมงกุฎทรงสูง (หมวกทรงกระบอก) ทรงผ้าถุงชายด้านหน้า ตกเป็นรูปวงโค้ง อายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๐ ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๑

รูปแบบศิลปกรรม

ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ วิหารเขียน น่าจะสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา เดิมมีภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่ตามเสาและผนังวิหาร ภายในมีพระประธานปูนปั้นปางมารวิชัย ศิลปะอุทอง วิหารโพธิ์ลังกาอยู่ติดกับวิหารเขียนทางทิศเหนือ อาจสร้างขึ้นภายหลังและวิหารสามจอมภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นเรียกกันว่า พระเจ้าศรัทธมโศกราช เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ ฝีมือช่างสมัยอยุธยา

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

การใช้งานในปัจจุบัน

เปิดให้ประชาชนเข้าชมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุเป็นประจำทุกวัน

สภาพปัจจุบัน

ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ค่อนข้างอยู่ในสภาพดีแต่ลักษณะการจัดแสดงยังดูไม่เหมาะสมค่อนข้างรกรุงรัง ไม่เป็นระเบียบ ไม่มีคำบรรยาย คำอธิบาย สื่อความหมาย จัดวางโบราณวัตถุในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสมไม่โดดเด่น ไม่ดึงดูดความสนใจ ลักษณะการจัดแสดงเหมือนห้องเก็บของที่รวมเอาสิ่งของต่าง ๆ มาปน ๆ กันไว้

การประกาศขึ้นทะเบียน

ประกาศนาชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๘ ตอนที่ ๕๔ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๔

การระวางแนวเขต

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม – ตอนที่ - วันที่ -

ประวัติการอนุรักษ์ที่มาของข้อมูล

๑. บริษัทวิศวกรการช่าง จำกัด การบูรณะปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุ วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. ๒๕๓๕

๒. ประเสริฐ ฦ นคร. จารึกที่พบในนครศรีธรรมราช รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ ครั้งที่ ๑ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช. ๒๕๒๑

๓. พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๕ กรมศิลปากร จัดพิมพ์. ๒๕๒๓

๔. วิเชียร ฦ นคร และคณะ นครศรีธรรมราช โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ กรุงเทพฯ. ๒๕๒๑

ชื่อโบราณสถาน วัดวังไทร

ที่ตั้ง

หมู่ ๗ บ้านวังไทร ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. เจดีย์

ประวัติ

มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติวัดวังไทรไว้ว่า แต่เดิมแถบนี้เป็นป่าดง มีช้างอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทางพระเจ้าแผ่นดิน (ไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัด) จึงสั่งให้พระยาไทรบุรี - ยะรัง เป็นหัวหน้ามา ตั้งเพนียดจับช้างเพื่อส่งให้แก่เมืองหลวง บริเวณวัดในปัจจุบันนั้นแต่เดิมเป็นที่พักของเจ้าพระยาไทรบุรี - ยะรัง เรียกกันว่า วังพระยาไทร ต่อมาจึงเพี้ยนเป็น “วังไทร” อย่างไรก็ตามชื่อวังไทรนี้บ่งชี้ว่ามาจากชื่อต้นไทรใหญ่ที่อยู่ริมคลองในบริเวณวัดนี้

รูปแบบศิลปกรรม

เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุม สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

โบราณสถานปรากฏในบริเวณวัดได้แก่ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ๔ องค์ เรียงตามแนวทิศตะวันตก – ตะวันออก สภาพเสื่อมโทรมมาก มีรายละเอียดดังนี้

เจดีย์องค์ที่ ๑ ตั้งอยู่ในแนวทิศตะวันตกสุดเป็นลักษณะเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ฐานที่ปรากฏจากพื้นดิน (พื้นดินเป็นดินถมหลังจากเจดีย์สร้างเสร็จแล้ว) เริ่มด้วยฐานบัวย่อมุม กึ่งกลางฐานเจาะซุ้มทั้ง ๔ ด้าน ภายในซุ้มมีรูปช้างโผล่ออกมาครึ่งตัว ส่วนบริเวณมุมกลางของเจดีย์ ทำเป็นรูปยักษ์แบก ลวดลายตกแต่งทั้งหมดทำด้วยรูปปูนปั้นประดับกระจกลี ฐานชั้นที่สองเป็นฐานบัวย่อมุมลดขนาดจากชั้นแรก ส่วนยอดเจดีย์หักพังลงมาหมด ขนาดของเจดีย์กว้างด้านละ ๑.๖๐ เมตร สูง ๓.๕๐ เมตร

เจดีย์องค์ที่ ๒ อยู่ถัดจากเจดีย์องค์ที่ ๑ มาทางทิศตะวันออก ฐานที่ปรากฏพ้นจากผิวดิน เริ่มต้นด้วยฐานบัวย่อมุมไม้สิบสอง มุมทั้งสี่ด้านประดับด้วยปูนปั้นรูปครุฑแบกประดับด้วยกระจกลี ส่วนกลางของฐานตกแต่งด้วยปูนปั้นลายกระจัง ฐานชั้นถัดไปเป็นฐานบัวย่อมุมลดขนาดจากชั้นแรกประดับด้วยปูนปั้น ทำเป็นรูปเทพพนมยืนอยู่ในกรอบลายนกกทั้ง ๔ ด้าน ฐานชั้นถัดไปมีเค้าโครงว่าเป็นฐานบัวลดขนาดแต่พังทลายไปมาก เครื่องยอดหักพังลงมาหมด ขนาดของเจดีย์กว้างด้านละ ๑.๘๐ เมตร สูง ๓ เมตร

เจดีย์องค์ที่ ๓ อยู่ถัดจากเจดีย์องค์ที่ ๒ มาทางทิศตะวันออก เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองที่มุ่มแต่ละด้านประดับปูนปั้นรูปเทพพนมทั้งสี่ด้าน ตรงกลางแต่ละด้านทำเป็นซุ้มเล็กสูง ขอบบนมีลายเฟืองอุบะแต่ภายในซุ้มปัจจุบันไม่ปรากฏมีสิ่งใดอยู่ภายใน ถัดขึ้นไปเป็นฐานขององค์ระฆังที่ทำด้วยดินเผาและเป็นลายกลีบบัว เพื่อรองรับองค์ระฆัง องค์ระฆังและบัลลังก์ทำเป็นย่อมุมไม้สิบสองใบกปูน ฐานบัลลังก์ทำเป็นแข้งสิงห์ ส่วนยอดถัดขึ้นไปพังทลายหมดแล้ว ขนาดของเจดีย์กว้างด้านละ ๑.๓๐ เมตร สูง ๒.๕๐ เมตร

เจดีย์องค์ที่ ๔ อยู่ถัดจากเจดีย์องค์ที่ ๓ มาทางทิศตะวันออก ฐานเจดีย์องค์นี้เป็นฐานแปดเหลี่ยม มีซุ้มอยู่ทางด้านทิศเหนือ เจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยมสูง ส่วนบนพังทลายไปแล้ว ขนาดของเจดีย์กว้างด้านละ ๑.๓๐ เมตร สูง ๑.๑๐ เมตร

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดวังไทร

การใช้งานในปัจจุบัน

เป็นโบราณสถานและวัดในพุทธศาสนา

สภาพปัจจุบัน

โบราณสถานอยู่ในสภาพขาดการดูแลรักษาการนำทรายมาถมที่วัดทำให้ฐานชั้นล่างของเจดีย์จมลงไปดิน ยอดเจดีย์หักพังลงมาหมด เจดีย์ทุกองค์มีดินโคลนเชือกขึ้นปกคลุมอยู่เต็มไปหมด

ชื่อโบราณสถาน วัดควนชะลิก

๑. โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) กองโบราณคดี กรมศิลปากร ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๕

๒. สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑๑ นครศรีธรรมราช สํารวจ
โบราณสถานเพื่อการประกาศขึ้นทะเบียน ปีงบประมาณ ๒๕๓๕

ที่ตั้ง

บ้านควนชะลิก ตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. เจดีย์ทรงลังกา

๒. หอไตร

๓. พระอุโบสถ

ประวัติ

ตามประวัติเล่าว่าวัดนี้สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๒๓ ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (อยุธยา
ตอนกลาง) และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๓ ในสมัยสมเด็จพระนเรศวร
มหาราช ถ้านับถึงปัจจุบันก็จะมีอายุประมาณสี่ร้อยสิบหกปี

รูปแบบศิลปกรรม

- เจดีย์ทรงลังกา อยู่บนยอดเขาควนชะลิกเป็นเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานมีแนวกำแพงล้อมรอบรูป
สี่เหลี่ยมจัตุรัส มีช่องบันไดทางขึ้นลงด้านหน้าและทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ๑ ช่องทาง ตัวองค์เจดีย์
เลียนแบบการสร้างมาจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีอายุ ประมาณเกือบ ๑๐๐ ปี

- หอไตร อยู่ที่เชิงเขาเป็นอาคารเรือนไม้ทรงปั้นหยา ตั้งอยู่กลางสระน้ำแต่ปัจจุบันน้ำ
แห้งเกือบหมดแล้ว ตัวเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีฐานเรือนล้อมรอบประตูทางเข้าอยู่ด้านทิศใต้
บานประตูมีภาพเขียนสีด้านทิศเหนือมีหน้าต่าง ๒ บาน ส่วนทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก
มีหน้าต่างอย่างละ ๑ บาน

- พระอุโบสถ เป็นอาคารยกพื้นไม่มีผนังหลังคาจั่ว มีปีกนกรับ ๑ ชั้น มีภาพปูนปั้นฝีมือช่างท้องถิ่นบริเวณหน้าบันและรอยต่อของหลังคาที่ลดชั้นลงมาจับปีกนก ปูนปั้นส่วนของช่อฟ้าหางหงส์หักหายไปบางส่วน หัวเสามุมทั้งสี่ของตัวพระอุโบสถมีรูปแกะสลักไม่เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ภายในประดิษฐานพระประธานตั้งอยู่บนฐาน ๕ องค์

การถือครองที่ดินหรือผู้ดูแล

วัดควนชะลิก

การใช้งานในปัจจุบัน

เป็นวัดในพุทธศาสนา

สภาพปัจจุบัน

- เจดีย์ทรงลังกา สภาพทั่วไปยังสมบูรณ์แต่ตรงส่วนปล้องไฉนต่อปลียอดมีร่องรอยการเจาะเข้าใจว่าเป็นการเจาะหาสมบัติของมีค่า จึงทำให้เกิดเป็นรูและมีรอยร้าวทอดยาวลงมาตามปล้องไฉน

- หอไตร เป็นตัวอาคารที่ทำด้วยไม้ ชำรุดทึดโทรมมาก เสาคอนกรีตที่ตั้งแช่อยู่ในน้ำเป็นเวลานานผุกร่อนมาก บางต้นก็หักขาดไป

- พระอุโบสถ ค่อนข้างทรุดโทรม หางหงส์หักหายไปบางส่วน ฟ้าเพดาน หลังคา ด้านข้างผุและหลุดหายไปบางส่วน

ประวัติการอนุรักษ์ที่มาของข้อมูล

๑. สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑๑ นครศรีธรรมราช. สำรวจโบราณสถานเพื่อการประกาศขึ้นทะเบียนปีงบประมาณ ๒๕๓๕

ชื่อโบราณสถาน วัดเสมาเมือง

ที่ตั้ง

ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. ศิลารจกหลักที่ ๒๓ (นศ. ๕)
๒. หลวงพ่อเสมาชัย (พระพุทธรูปปูนปั้น)

ประวัติ

วัดเสมาเมืองตั้งอยู่ภายในเมืองโบราณนครศรีธรรมราช ได้พบจารึกหลักหนึ่ง เรียกว่า จารึกหลักที่ ๒๓ หรือ จารึก น.ศ. ๕ สลักบนหินทราย เป็นรูปใบเสมา เป็นจารึกที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะข้อความในจารึกระบุศักราชเก่าไปถึง พ.ศ. ๑๓๑๘ และมีข้อมูลกล่าวถึงพระเจ้ากรุงศรีวิชัย หากจารึกหลักนี้เป็นสมบัติของวัดเสมาเมืองมาแต่เดิม มิได้เคลื่อนย้ายมาจากที่ใด หรือมิได้สับสนในเรื่องที่มาของจารึกว่าสลับกับจารึกหลักที่ ๒๔ ที่พบที่วัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีดังที่หมื่นนักวิชาการเคยถกเถียงกันและยังมิยุติ อย่างไรก็ตามก็ดีในขณะที่ทะเบียนของจารึกยังระบุว่าพบที่วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จารึกหลักนี้จึงเป็นหลักฐานทางเอกสารที่สำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีของ นครศรีธรรมราช ที่มีระยะเวลาเก่าลงไปถึงช่วงอาณาจักรศรีวิชัย หรือกรุงศรีวิชัยในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ – ๑๖

เนื้อหาของเรื่องในศิลารจกบ่งบอกถึงความเจริญของอาณาจักรซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย จารึกโดย ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ แปลได้ดังนี้

คำแปลด้านที่ ๑ (พระเจ้ากรุงศรีวิชัย) พระองค์ทรงพระคุณประสิทธิจากแหล่งอันไม่รู้จัก
สิ้นสุด คือ วินัย คุณความประพฤติ เคารยคุณความสุภาพ ศรุตคุณ ความรู้ สมณคุณความทนกลมาคุณ
ความเพียร ไทรยคุณความกล้าหาญ ดยคคุณความบริจาค ทยุติคุณความสง่า มติคุณความฉลาด ทย

คุณความเมตตาจิต พระองค์ซึ่งประกอบด้วยคุณทั้งนั้นเป็นอาทิ มีพระเกียรติปราศจากเหตุอันตราย และเวลาแพร่หลาย.....(ต่างประเทศ).....บังเกิดความเลื่อมแห่งพระเกียรติของพระราชอื่น ๆ คุณ ดังแสดงความเลื่อมลงไปเมื่อพระจันทร์อุทัยเมื่อฤดูศรภาพ (คือระดูใบไม้ร่วง)

พระองค์ทรงคุณเป็นบ่อเกิด ไซ้แต่เท่านั้นในโลกนี้ พระองค์ยังเป็นที่พึ่งของสาธุชนอันมี ชื่อเสียงเลื่องลือ อันระกอบด้วยคุณที่ส่งแสงราวกับว่าแสงยอดเขาพระหิมาลัย อุปมาดังมหาสมุทร ซึ่งล้างความชั่ว มิใช่เป็นแต่บ่อเกิดแห่งแก้วมุกดา เพ็ชรพลอย ทั้งปวงเท่านั้นยังเป็นที่พึ่งของพวก นาคอันมีศรัทธาประดับด้วยแสงแก้ว

ผู้ใดมีใจร้อนรุ่มด้วยเปลวเพลิง คือความยากจน เข้ามาสู่พระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ เป็นที่พึ่งอุปมาดังช้างเวลาเคครื้อนไปสู่หนองอันมีน้ำใสเต็มไปด้วยเกสรดอกบัว

สาธุชนทั้งหลายมาจากทั่วทุกหนทุกแห่ง เมื่อได้เข้าสู่พระองค์ผู้ทรงพระคุณคล้ายกับ พระมุณี ก็ได้รับสิ่งอันประเสริฐ อุปมาดังบรรดาต้นไม้มีต้นมะม่วงแลต้นพิบูลเป็นอาทิเวลา ระดุมธัญมัยก็ได้รับสิ่งอันประเสริฐยิ่งนัก

พระเจ้ากรุงศรีวิชัยมีชัยชนะและพระสิริขาวพระองค์มีวาสนาอันร้อยด้วยเพลิงรัศมี ซึ่ง เกิดขึ้นจากพระราชแห่งประเทศใกล้เคียง พระองค์นี้พระพรหมได้อุตส่าห์บันดาลให้บังเกิดราวกับ ว่าทรงพระประสงค์ที่จะทำให้พระธรรมมั่นคงในอนาคตกาล

พระเจ้ากรุงศรีวิชัยผู้เป็นเจ้าของพระราทั้งหลายในโลกทั้งปวง ได้ทรงสร้างปราสาทอิฐ ทั้งสามนี้เป็นที่บูชาพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือดอกบัว (คือปทุมปาณี พระผู้ผจญพระยามาร และ พระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือวชิระ (คือวชิรปาณี)

ปราสาททั้งสามนี้งามราวกับเพชรในภูเขาอันเป็นมลทินของโลกทั้งปวง แลเป็นที่บังเกิด ความรุ่งเรืองแก่ไตรโลก พระองค์ได้ถวายแก่พระชินราช ประกอบด้วยพระสิ่งอันเลิศกว่าพระชินะ ทั้งหลายซึ่งสถิตอยู่ในทศทิศ

ภายหลังทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระราชสถวิระ ชยันตะ สร้างพระสถูปสามองค์

เมื่อ (ชยันตะ) ถึงมรณภาพแล้ว พระสทธีระอธิมุกติ ผู้เป็นศิษย์ได้สร้างพระเจดีย์สององค์
ใกล้ปราสาททั้งสาม

(มหาศักราช) ๖๕๗ ขึ้น ๑๑ ค่ำ มาฆมาส เดือน ๖ เมื่อเวลาพระอาทิตย์พร้อมกับพระสุริย
อุทัยในดาวกรกต พระเจ้ากรุงศรีวิชัย พระองค์มีรูปสัณฐานคล้ายกับเทวราช แลประกอบด้วยสิริ
อันประเสริฐยิ่งกว่าพระราชาอื่น ๆ พระองค์ส่งแสงรัศมีราวกับว่าแก้วจินดามณี ทรงเอาพระทัยใส่
ในไตรโลกได้สร้างพระสถูป

คำแปลด้านที่ ๒ พระองค์ผู้เป็นเจ้าแห่งพระราชาทั้งปวง ทรงเดชานุภาพคล้ายกับพระสงฆ์
ทรงบังคับความมืดมัวฝูงศัตรูของพระองค์ รูปสัณฐานของพระองค์งามราวกับว่าพระจันทร์อัน
ปราศจากมลทินเมื่อฤดูศราท หรือพระกามเมื่อเอาปฏิสนธิในโลกนี้ หรือพระนารายณ์.....ทรงเป็น
หัวหน้าแห่งไศเลนทรวงศ์ทรงพระนามศรีมหाराช

รูปแบบศิลปกรรม

ศิลาจารึกเป็นหินทรายแดงรูปใบเสมา กว้าง ๕๐ เซนติเมตร สูง ๑๐๖ เซนติเมตร หนา
๘.๕ เซนติเมตร จารึกอักษร ๒ ด้าน ด้วยรูปอักษรหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤต ระบุศักราช
๑๓๑๘

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดเสมาเมือง สำหรับศิลาจารึก กรมศิลปากร เป็นผู้เก็บรักษา

การใช้งานปัจจุบัน

วัดเสมาเมืองเป็นวัดในพุทธศาสนา ส่วนศิลาจารึกจัดแสดงอยู่ในหมู่พระวิมาน ห้องอุดรภิ
มุข ใน บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

สภาพปัจจุบัน

อาคารโบสถ์ วิหาร ภายในวัดล้วนเป็นของสร้างใหม่ทั้งสิ้น แม้ว่าประวัติของวัดจะเก่าลงไปถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ก็ไม่มีโบราณสถานที่เก่าแก่ถึงสมัยนั้นเหลืออยู่แล้ว

ที่มาของข้อมูล

๑. ประเสริฐ วัฒนกร, อักษร ภาษาและจารึกสมัยศรีวิชัย, ๒๕๒๕

ชื่อโบราณสถาน วัดโมคลาน

ที่ตั้ง

ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านนา จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. เนินซากโบราณสถานเก่า
๒. สระน้ำโบราณ

ประวัติ

บริเวณวัดโมคลานเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณพบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ เนินซากโบราณสถาน โบราณวัตถุจำพวกหลักหินอันเป็นส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมมาแต่เดิมฐานโยนิ พระพุทธรูปเศษภาชนะดินเผา ฯลฯ มีคำกลอนบอกเล่าเกี่ยวกับชุมชนนี้ว่า “ตั้งดิน ตั้งฟ้า ตั้งหญ้าเข้ดมอน โมคลานตั้งก่อนเมืองคอนตั้งหลัง” แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนโบราณเก่าแก่ที่มีมาก่อนการตั้งถิ่นฐานของเมืองนครศรีธรรมราช

แหล่งโบราณคดีที่วัดโมคลานนี้ค้นพบครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ พบโบราณวัตถุสถาน ดังนี้

๑. หลักหิน พบในลักษณะที่หลักหินทุก ๆ หลักถูกปักอยู่กับดินเป็นระยะห่างเท่า ๆ กัน เข้าใจว่าเป็นการปักแสดงหลักเขตของวัด แต่เมื่อพิจารณาหลักหินในรายละเอียดบางหลักมีการแกะสลักมีการแกะสลักลวดลายอายุเก่าลงไปถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ – ๑๘ จึงสันนิษฐานว่าหลักหินเหล่านี้เดิมคงเป็นชิ้นส่วนประกอบของโบราณสถาน เมื่ออาคารสถาปัตยกรรมเดิมพังลงจึงได้นำหลักหินมาปักเป็นแนวเขตศาสนสถานที่เกิดขึ้นภายหลัง

๒. ซากเจดีย์ สภาพเป็นเนินดินขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๒๐ เมตร ถูกกลบรอบขุดจนพุ่มไปหมด

๓. ซากเทวสถาน เป็นเนินดินอยู่ใกล้กับซากเจดีย์ ได้พบหินที่เป็นชิ้นส่วนของอาคารวางระกระระอยู่บนเนิน ทั้งธรณีประตู กรอบประตู เสาและฐานเสา

๔. ฐานโยนิ พบฐานโยนิในซากของเทวสถานหลายชิ้น ส่วนสลักนั้นมีความเห็นว่าเคยพบและมีพระภิกษุรูปหนึ่งได้เคลื่อนย้ายออกไปนอกชุมชนโบราณโมคลานจนบัดนี้ไม่ทราบว่าจะไปอยู่ที่ใด

๕. พระพุทธรูปปูนปั้น พบพระพุทธรูปปูนปั้นชำรุดขนาดสูงราว ๕๐ เซนติเมตร จำนวน ๑ องค์ ปัจจุบันไม่ทราบว่าถูกเคลื่อนย้ายไปที่แห่งใด และพบชิ้นส่วนของพระพุทธรูปมากมายทั้งบริเวณบนเนินโบราณสถาน และได้ค้นจันทร์ทางทิศเหนือของเนินปัจจุบันเศียรพระพุทธรูปจำนวนหนึ่งยังประดิษฐานอยู่ในวิหารของวัดโมคลาน

๖. เศษภาชนะดินเผาและโบราณวัตถุอื่น ๆ ได้พบเศษภาชนะดินเผาและโบราณวัตถุอื่น ๆ กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปบนเนินโบราณสถาน

๗. สระน้ำโบราณ ทางทิศตะวันออกของเนินโบราณสถาน มีสระน้ำโบราณอยู่ ๓ สระ สระน้ำโบราณสถานเหล่านี้มีขนาดใหญ่มาก ขุดเป็นแนวไปตามสันทรายสระแรกห่างจากเนินโบราณสถานราว ๕๐ เมตร และสระสุดท้ายซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุด มีเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๕๐ – ๐

เมตร สระน้ำโบราณเหล่านี้อาจจะขุดเพื่อพิธีกรรมและความเชื่อ เนื่องในศาสนาพราหมณ์หรือสำหรับบริโศกในชุมชนโบราณแห่งนี้

จากการขุดแต่งโบราณสถานโมคลานสรุปได้ว่า บริเวณนี้เป็นที่ตั้งชุมชนโบราณในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๖ ได้รับอิทธิพลศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไสวณิกายอย่างเด่นชัด คงจะมีการก่อสร้างเทวาลัย เทวสถานขึ้นเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา จากการขุดแต่งได้พบศิวิลิ่งค์ ๒ หลัก ต่อมาเมื่อศาสนาพราหมณ์เสื่อมลงชุมชนนี้คงถูกทิ้งร้างไประยะหนึ่ง จนกระทั่งถึงสมัยอยุธยาได้มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้อีกครั้งหนึ่งได้มีการสร้างศาสนสถานได้แก่ เจดีย์ วิหาร โดยการนำเอาวัสดุจากซากเทวสถานเดิมของพราหมณ์มาก่อสร้างใหม่ หลักหินที่พบปักอยู่รอบเขตโบราณสถานอาจเกิดขึ้นโดยคนในยุคนี้ หลังจากนั้นโบราณสถานแห่งนี้ก็ได้ร้างอีกครั้งหนึ่ง จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้มีพระสงฆ์มาสร้างสำนักสงฆ์ และต่อมาได้ยกฐานะเป็นวัดดังทุกวันนี้

รูปแบบศิลปกรรม

ซากอาคารที่เหลืออยู่ภายหลังการได้ขุดแต่งแล้วน่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างในสมัยอยุธยา เช่น เจดีย์ วิหาร กำแพงแก้วอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๓ อย่างไรก็ตามมีฐานรากอาคารก่ออิฐที่น่าจะเก่ากว่าสมัยอยุธยาอยู่ด้วย

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

เป็นของวัดโมคลาน

การใช้งานในปัจจุบัน

กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งบูรณะเพื่อให้คงสภาพความเป็นโบราณสถาน และเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมของอำเภอท่าศาลาต่อไป

สภาพปัจจุบัน

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนกันแนวเขตโบราณสถานไว้แล้ว ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ – ๒๕๓๖ หน่วยศิลปากรที่ ๘ ได้ขุดแต่งเนินซากโบราณสถานพบหลักฐานดังนี้

๑. วิหาร (โบราณสถานหมายเลข ๑) ลักษณะของผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๒ เมตร เหลือส่วนที่สูงที่สุดจากฐานเป็นผนังอาคารประมาณ ๗๐ เซนติเมตร ด้านทิศตะวันออกมีฐานยื่นออกมาประมาณ ๑.๕๐ เมตร พบชิ้นส่วนพระพุทธรูปจำนวนไม่มากนัก ปัจจุบันบูรณะเสร็จเรียบร้อยแล้วในปีงบประมาณ ๒๕๓๘

๒. เจดีย์ (โบราณสถานหมายเลข ๒) ลักษณะผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส อยู่ห่างจากวิหาร ประมาณ ๗๐ เซนติเมตร ขนาดประมาณ ๑๐ x ๑๐ เมตร ที่ฐานเจดีย์ตรงมุมด้านทิศตะวันออก – เหนือ และใต้ – ตะวันออก มีการใช้หินรองรับส่วนของฐานด้วย กำลังดำเนินการบูรณะอยู่ (งบประมาณ ๒๕๓๕)

๓. อาคาร (โบราณสถานหมายเลข ๓) ไม่สามารถที่จะบอกส่วนของผังได้เพราะสภาพไม่ชัดเจนนักอยู่ห่างจากโบราณสถานหมายเลข ๒ ประมาณ ๑ เมตร ปรากฏร่องรอยของฐานเสาหินอยู่บนแนวอิฐ ส่วนอื่นจะมีแนวอิฐปูนที่พื้น แต่ไม่เป็นระเบียบมากนักมีอยู่หลายจุด

๔. กำแพงแก้ว พบแนวกำแพงแก้วก่ออิฐในผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบกลุ่มโบราณสถานหมายเลข ๑, ๒, ๓, แบ่งเขตส่วนที่เป็นพุทธวาสและได้ขุดตรวจพบแนวกำแพงแก้ว ก่อยาวไปถึงอาคารเรียนโรงเรียนโมคคณาจารย์ราษฎร์ อยู่ในผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเช่นเดียวกัน ส่วนนี้อาจเป็นเขตสังฆวาสก็เป็นได้ กำแพงแก้วนี้ได้บูรณะไปแล้วบางส่วนในปีงบประมาณ ๒๕๓๘

การประกาศขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๒ ตอนที่ ๑๓๖ ลงวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๘

ชื่อโบราณสถาน วัดภูเขาหลัก

ที่ตั้ง

หมู่ ๕ ตำบลทุ่งสัง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. เจดีย์ศิลปะแบบสมัยศรีวิชัย

๒. พระอุโบสถ

ประวัติ

วัดภูเขาหลักเป็นวัดเก่าแก่ ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของแม่น้ำหลวง (แม่น้ำตาปี) สร้างขึ้นแต่ครั้งใด ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน อย่างไรก็ตามก็ปรากฏหลักฐานอันได้แก่ สถาปัตยกรรมหลักของวัดคือ เจดีย์ศิลปะแบบสมัยศรีวิชัย รูปทรงคล้ายเจดีย์พระบรมธาตุไชยา เมื่อพิจารณาสถานที่ตั้งวัดซึ่งรวมสายน้ำวัฒนธรรมเดียวกับกลุ่มบ้านคอน – ไชยา จึงไม่น่าประหลาดใจว่าสาเหตุใดจึงพบเจดีย์อิทธิพลศิลปะศรีวิชัยในพื้นที่อำเภอทุ่งใหญ่เจดีย์ศิลปะศรีวิชัยที่วัดภูเขาหลักคงสร้างเลียนแบบอย่างจากเจดีย์พระบรมธาตุไชยานั่นเอง ส่วนชื่อของวัดมาจากชื่อภูเขาที่อยู่บริเวณใกล้เคียงเป็นจุดเด่นและจุดสังเกตของวัด ชาวบ้านเรียกว่า ภูเขาหลัก

รูปแบบศิลปกรรม

- เจดีย์ศิลปะแบบสมัยศรีวิชัย เป็นเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยฐานเขียง ๑ ชั้นรองรับฐานบัวมีเจดีย์ขนาดเล็กประดับอยู่ข้างฐานด้านละ ๑ องค์ ฐานบัวมีท้องไม้สูง ด้านบนของฐาน (ฐานไพที) มีเจดีย์ทิศอยู่ที่มุมทั้ง ๔ ฐานบัวชั้นที่ ๒ ผนังด้านข้างยกเก็จเพิ่มมุมประดับด้วยพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรและรูปนาคค้ำช้าง เหนือขึ้นไปทำเป็นซุ้มราหูอมจันทร์ บนซุ้มมีเจดีย์ขนาดเล็กด้านละ ๑ องค์ ด้านบนของฐานบัวชั้นที่ ๒ มีเจดีย์ที่มุมทั้ง ๔ เหนือฐานชั้นนี้เป็นองค์ระฆังสี่เหลี่ยม ผนังด้านข้างขององค์ระฆังยกเก็จเพิ่มมุมทำเป็นซุ้ม ยอดซุ้มมีเจดีย์ขนาดเล็กด้านละ ๑ องค์ ถัดขึ้นไปเป็นบัลลังก์ ส่วนยอดทำเป็นแท่งกรวยสามเหลี่ยมไม่มีปล้องไฉนประดับตกแต่ง

ด้วยเครื่องถ้วยจนถึงปลายปลายคอบนสุดเป็นเม็ดน้ำค้าง โดยรอบองค์เจดีย์ทั้งส่วนฐาน และเจดีย์ ยอดล้วนประดับด้วยเครื่องถ้วยชามเต็มไปหมด สันนิษฐานว่าเจดีย์องค์นี้คงมีการซ่อมบูรณะ เปลี่ยนรูปแบบไปแล้วบางส่วน โดยเฉพาะส่วนยอดเจดีย์น่าจะเป็นของซ่อมใหม่ในราวสมัยรัชกาล ที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

- พระอุโบสถ เป็นพระอุโบสถก่ออิฐถือปูนหลังคาจั้วลดหลั่นกัน ๓ ชั้น ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ มุงด้วยกระเบื้องเคลือบดินเผาที่ผนังด้านสกัดทิศตะวันออกหน้าพระอุโบสถ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางประทานอภัยรอบพระอุโบสถเป็นเจดีย์รายขนาดเล็กแทนใบเสมา ทั้งพระอุโบสถและเจดีย์ศิลปะแบบศรีวิชัยก่อสร้างอยู่บนลานยกพื้นกำแพงแก้วล้อมรอบ

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดภูเขาหลัก

การใช้งานในปัจจุบัน

เป็นวัดในพุทธศาสนาและเป็นโบราณสถาน

สภาพปัจจุบัน

ได้รับการซ่อมแซมโดยวัดภูเขาหลักและกรมศิลปากร บูรณะเจดีย์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ โบราณสถานอยู่ในสภาพดี

ที่มาของข้อมูล

๑. สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑๑ นครศรีธรรมราช, ดำรวจ โบราณสถานเพื่อการประกาศขึ้นทะเบียนปีงบประมาณ ๒๕๓๕

ชื่อโบราณสถาน วัดควนชะลิก

ที่ตั้ง

บ้านควนชะลิก ตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. เจดีย์ทรงลังกา
๒. หอไตร
๓. พระอุโบสถ

ประวัติ

ตามประวัติเล่าว่าวัดนี้สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๒๓ ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (อยุธยาตอนกลาง) และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อพ.ศ. ๒๑๔๓ ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ถ้านับถึงปัจจุบัน ก็จะมีอายุประมาณสี่ร้อยสิบหกปี

รูปแบบศิลปกรรม

- เจดีย์ทรงลังกา อยู่บนยอดเขาควนชะลิกเป็นเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานมีแนวกำแพงล้อมรอบรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีช่องบันไดทางขึ้นลงด้านหน้าและทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ๑ ช่องทาง ตัวองค์เจดีย์เลียนแบบการสร้างมาจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีอายุ ประมาณเกือบ ๑๐๐ ปี

- หอไตร อยู่ที่เชิงเขาเป็นอาคารเรือนไม้ทรงปั้นหยา ตั้งอยู่กลางสระน้ำแต่ปัจจุบันน้ำแห้งเกือบหมดแล้ว ตัวเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมี軒เรือนล้อมรอบประตูทางเข้าอยู่ด้านทิศใต้ บานประตูมีภาพเขียนสีด้านทิศเหนือมีหน้าต่าง ๒ บาน ส่วนทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก มีหน้าต่างอย่างละ ๑ บาน

- พระอุโบสถ เป็นอาคารยกพื้น ไม่มีผนังหลังคาจั่ว มีปีกนกรับ ๑ ชั้น มีภาพปูนปั้นฝีมือช่างท้องถิ่นบริเวณหน้าบันและรอยต่อของหลังคาที่ลดชั้นลงมาจับปีกนก ปูนปั้นส่วนของช่อฟ้าหางหงส์หักหายไปบางส่วน หัวเสามุมทั้งสี่ของตัวพระอุโบสถมีรูปแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ภายในประดิษฐานพระประธานตั้งอยู่บนฐาน ๕ องค์

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดควนชะลิก

การใช้งานในปัจจุบัน

เป็นวัดในพุทธศาสนา

สภาพปัจจุบัน

- เจดีย์ทรงลังกา สภาพทั่วไปยังสมบูรณ์แต่ตรงส่วนปล้องไฉนค่อปลียอดมีร่องรอยการเจาะเข้าใจว่าเป็นการเจาะหาสมบัติของมีค่า จึงทำให้เกิดเป็นรูและมีรอยร้าวทอดยาวลงมาตามปล้องไฉน

- หอไตร เป็นตัวอาคารที่ทำด้วยไม้ ชำรุดทรุดโทรมมาก เสาคอนกรีตที่ตั้งแช่อยู่ในน้ำเป็นเวลานานผุกร่อนมาก บางต้นก็หักขาดไป

พระอุโบสถ ค่อนข้างทรุดโทรม หางหงส์ หักหายไปบางส่วน ฝ้าเพดาน หลังคา ด้านข้าง ผุ และหลุดหายไปบางส่วน

ประวัติการอนุรักษ์ที่มาของข้อมูล

๑. สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑๑ นครศรีธรรมราช. สำรวจโบราณสถานเพื่อการประกาศขึ้นทะเบียนปีงบประมาณ ๒๕๓๕

ชื่อโบราณสถาน วัดหน้าพระลาน

ที่ตั้ง

ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

สิ่งสำคัญ

๑. พระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย สำริด ๒ องค์
๒. พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด
๓. ฐานพระพุทธรูป มีจารึก พ.ศ. ๒๒๔๐
๔. ฐานพระพุทธรูปนั่ง มีจารึกศักราช ๑๐๗๒ (ตรงกับ พ.ศ. ๒๒๕๓)

ประวัติ

วัดนี้จะสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนแต่เป็นวัดที่เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ในวัดพระมหาธาตุมาแต่เดิม เนื่องจากวัดพระมหาธาตุเป็นวัดที่ไม่มีพระสงฆ์เพิ่งเริ่มมีการปลุกกุฏิให้พระในวัดพระมหาธาตุเมื่อต้นรัชกาลที่ ๖ นี้เอง วัดนี้เข้าใจว่าอาจสร้างในสมัยสุโขทัย แต่ต่อมาชำรุดทรุดโทรมลงในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงได้ซ่อมหรือสร้างใหม่ โบราณวัตถุที่สำคัญในวัดอยู่ที่หอสดมภ์มีพระพุทธรูปยืนปางประทานอภัยขนาดเท่าตัวคนอยู่ ๒ องค์ มีจารึกที่ฐานพระพุทธรูปว่าสร้างเมื่อพ.ศ. ๒๒๔๐ ตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา และจารึกศักราช ๑๐๗๒ ตรงกับ พ.ศ. ๒๒๕๓ ตรงกับแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระแห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวงสมัยอยุธยาตอนปลาย

รูปแบบศิลปกรรม

- พระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย สำริดศิลปะอยุธยา
- พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ฝีมือสกุลช่างนครศรีธรรมราช

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดหน้าพระลาน

การใช้งานในปัจจุบัน

อาคารสถาปัตยกรรมเป็นของที่สร้างใหม่ทั้งหมด ส่วนพระพุทธรูปเก็บรักษาไว้ในตู้ใส่
ลูกกรงเหล็กแข็งแรง

การประกาศขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ ตอนที่ ๓๔ วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๔๗๕

การระวางแนวเขต

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม - ตอนที่ - วันที่-

ประวัติการอนุรักษ์

ปีงบประมาณ ๒๕๓๔ มีการบูรณปฏิสังขรณ์กุฏิทรงไทยทั้งหลังเป็นเงินงบประมาณ
๑,๒๒๔,๔๖๕ บาท ในจำนวนนี้เป็นเงินงบประมาณของกรมศิลปากร ๘๐๐,๐๐๐ บาท และเงิน
บริจาคของนครศรีธรรมราช ๔๒๔,๔๖๕ บาท

ที่มาของข้อมูล

๑. หน่วยศิลปากรที่ ๘ รายงานข้อมูลรายละเอียดและรูปถ่ายโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน
แล้ว ไม่ระบุปีที่พิมพ์

ชื่อโบราณสถาน วัดประดู่พัฒนาราม

ที่ตั้ง

ตำบลท่าวัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. เก่งจีน (สุสานเจ้าพระยานครศรีธรรมราชพิศ)
๒. เจดีย์ หรือบัวบรรจุอัฐิเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พิศ) อยู่ในเก่งจีน

ประวัติ

วัดประดู่ตั้งอยู่คู่กับวัดแจ้ง ราวจะเป็นวัดเดียวกัน ชาวนครเรียกวัดนี้ว่า “วัดโค” เพราะคำว่า “โค” เป็นชื่อต้นไม้ซึ่งภาษากลางเรียกว่าประดู่ คำว่าวัดประดู่จึงมาจากคำว่า วัดโค ตามประวัติเล่ากันว่าวัดนี้ พี่สาวเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พิศ) ชื่อ หญิงเป็นผู้สร้าง

โบราณสถานที่สำคัญภายในวัดประดู่ คือ เก่งจีน สันนิษฐานว่าสร้างในราว พ.ศ. ๒๓๕๘ – ๒๓๖๐ ภายในเก่งจีนมีสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า “บัว” สำหรับบรรจุอัฐิเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พิศ) ภายนอกเก่งมีบัวหมู่ซึ่งบรรจุอัฐิวงศ์ญาติในตระกูล ณ นคร อยู่เป็นจำนวนมาก

รูปแบบศิลปกรรม

เก่งจีนเป็นเก่งขนาดเล็กทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างและยาวประมาณ ๖ เมตร ผนังก่ออิฐถือปูนหนาประมาณ ๔๕ เซนติเมตร เป็นผนังทึบทุกด้าน หลังคาทรงจั่วเรียบร้อยเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้อง ด้านหน้าของเก่งเป็นประดู่ไม้ลวดลายต่าง ๆ เป็นลวดลายแบบจีนมีรูปสัตว์ และลายพรรณพฤกษา ลายฉลุไม้เหล่านี้สันนิษฐานว่าสั่งมาจากเมืองจีน

ภายในแก่งประดิษฐานบัว ลักษณะคล้ายเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง แต่ส่วนยอดสุดเป็นรูปดอกบัว ฐานชั้นล่างสุดเป็นฐานสิงห์ มีฐานบัวซ้อนขึ้นไปอีก ๒ ชั้น ตกแต่งภายนอกด้วยลายปูนปั้นเป็นลายนกไทย ลายกระจังตาอ้อย รูปครุฑ รูปเทวดา ประดับด้วยกระจกสีฟ้า

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดประดู่

การใช้งานในปัจจุบัน

เป็นโบราณสถาน และสถานที่บรรจุอัฐิเจ้าพระยาบวรราชนครศรีธรรมราช (พัก) และญาติวงศ์ในตระกูล ณ นคร

สภาพปัจจุบัน

เงินอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมมากในด้านโครงสร้างหรือองค์ประกอบ ปูนฉาบผนังอาคารทั้งหมดเสื่อมสภาพ มีคราบตะไคร่น้ำและราดำเต็มไปหมด เครื่องไม้ลายฉลุทรุดโทรมไม่ได้รับการดูแล โครงหลังคาชำรุด กระเบื้องมุงหลังคาแตกเป็นรูโหว่หลายแห่ง น้ำฝนไหลชะเข้าไปภายในอาคาร

การประกาศขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ ตอนที่ ๓๔ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๕

การระวางแนวเขต

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม - ตอนที่ - วันที่ -

ที่มาของข้อมูล

๑. วิเชียร ณ นครและคณะ นครศรีธรรมราช. โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. กรุงเทพฯ. ๒๕๒๑

โบราณสถาน วัดขายน

ที่ตั้ง

ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

วัดขายนเดิมเป็นวัดร้าง ชาวเมืองนครราชสีมาใช้เป็นที่พักศพ จากหลักฐานสถาปัตยกรรมภายในวัดขายนที่หลงเหลือเก่าแก่ที่สุดคือ อุโบสถ ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของพื้นที่วัด เป็นหลักฐานแสดงว่าวัดนี้เป็นวัดเก่าแก่มากมีมาแต่ครั้งอยุธยา ร่วมสมัยกับวัดใกล้เคียงที่ปรากฏหลักฐานว่าเป็นวัดโบราณในสมัยอยุธยา ได้แก่ วัดท้าวโคตร และวัดศพเดิม อุโบสถของวัดขายนยังมีรูปแบบคล้ายกับอุโบสถวัดเขาขุนพนม อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครราชสีมา ลักษณะเป็นโบสถ์มหาอุดศิลปะสมัยอยุธยา มีเพียง ๒ แห่ง ในจังหวัดนครราชสีมา อุโบสถวัดขายนหลังนี้ ชาวบ้านเรียกว่าโบสถ์หลวงพ่อบัว ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือพระประธานในโบสถ์แห่งนี้อย่างมาก ในสมัยโบราณหากมีคณะละคร หนังตะลุง คณะโนราห์ เดินทางผ่านจะต้องแสดงละครหรือรำถวายไม่เช่นนั้นเชื่อว่า บุคคลในคณะศิลปะนั้นจะไม่สบาย เช่น เป็นไข้ ปวดท้อง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้แสดงถึงความเชื่อของคนท้องถิ่นที่ผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง

รายงานการสำรวจโบราณสถาน

จากการสอบถามผู้รู้ในท้องถิ่นได้ให้ความเห็นและบอกเล่ากันว่า วัดขายนเคยเป็นวัดที่ดำรงสภาพ และฐานะสมบูรณ์แบบเหมือนกับวัดในพระพุทธศาสนาทั้งหลายในอดีตกาลของเมืองนครราชสีมา แต่ต่อมาเมื่อไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา จึงกลายเป็นวัดร้าง

อย่างไรก็ตามแม้จะถูกขึ้นทะเบียนบัญชีวัดร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ แต่ปรากฏว่าอาณาบริเวณวัดขายนได้ใช้ประโยชน์ในกิจกรรมทางศาสนาอยู่ตลอดมา ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้เปิดสำนักวิปัสสนาทำห้มีการสร้างเสนาสนะขึ้นมาใหม่ เช่น กุฏิ ศาลาการเปรียญ อาคารเอนกประสงค์และอุโบสถต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ กรมการศาสนาโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมจึงประกาศวัดขายนขึ้นเป็นวัดมีพระสงฆ์จำพรรษาดังแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ลักษณะและรูปแบบทางศิลปสถาปัตยกรรม

อุโบสถ เป็นอุโบสถขนาดเล็ก ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๐ เมตร มี ๕ ห้อง ตัวอาคาร ยกพื้นสูงทำเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไม่มีบันไดและประตูก้าวเข้า – ออก ด้านทิศตะวันออกทางเดียว อุโบสถหลังนี้ไม่มีหน้าต่าง แต่ใช้การเจาะช่องลมหรือช่องแสงสว่างเป็นรูปกากบาท ผนังอุโบสถ ที่เจาะช่องแสงสว่างหรือช่องลม ได้แก่ ผนังด้านสกัดทางทิศตะวันออกทั้ง ๒ ด้าน ข้างประตูและ ผนังด้านข้างห้องที่ ๒,๓ และ ๔ ทั้งสองด้าน ที่ผนังอุโบสถตกแต่งด้วยเสาหลอกหรือเสาติดผนัง แต่ทางด้านหน้ามีเสาค้ำเครื่องบนหลังคา ๒ เสา ประดับหัวเสาด้วยบัววงกล

หลังคาอุโบสถเป็นหลังคาจั่ว มีปีกนก ๑ ชั้น ไม่มีช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ มุงหลังคาด้วย กระเบื้องดินเผาเกล็ดปลา หน้าบันทำด้วยไม้ ตรงกลางหน้าบันด้านทิศตะวันออก มีลายปูนปั้นรูป ดอกไม้ เดิมมีเครื่องถ้วยประดับอยู่

ภายในอุโบสถประดิษฐานพระประธาน เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนปางมารวิชัย ขนาด ด้วยพระพุทธรูปปางมารวิชัยองค์เล็ก อีก ๒ องค์ เมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมาได้ลงรักปิดทอง พระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์ จนมีลักษณะสวยงามเช่นในปัจจุบัน ที่ผนังด้านหลังพระพุทธรูปเสาดัด ผนัง และผนังด้านข้างมีร่องรอยภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนัง แต่ลบเลือนไปมาก ภาพจิตรกรรม รูปเทวดา และสัตว์ในเทพนิยายส่วนผนังด้านทิศเหนือ และทิศใต้ ภาพจิตรกรรมเลือนรางมากไม่สามารถจำแนกได้ว่าเป็นภาพเล่าเรื่องใด

อุโบสถหลังนี้เดิมมีต้นโพธิ์ใหญ่งอกรากชอนไช ทำให้ผนังแยกเกือบจะพังทลายลงมา ต่อมากรมศิลปากรได้ทำการบูรณะขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ปัจจุบันอุโบสถยังใช้งานทาง ศาสนกิจ และ เป็นสถานที่เจริญวิปัสสนากัมมฐาน

สภาพปัจจุบัน

สภาพทั่วไปมั่นคงแข็งแรงดี ผนังอุโบสถเพิ่งได้รับการบูรณะปูนหินอ่อนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒

ลักษณะการใช้งานในปัจจุบัน

ใช้ในศาสนา และ เป็นที่เจริญวิปัสสนากัมมฐาน

โบราณสถาน วัดสระเจริญ

ที่ตั้ง

หมู่ ๓ ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

วัดสระเจริญ เดิมชื่อวัดสอ อยู่ใกล้กับบ้านสอ ซอเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง วัดสอจะสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่จากหลักฐานโบราณสถาน โบราณวัตถุ น่าจะมีอายุไม่ต่ำกว่าสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

วัดนี้มีความสัมพันธ์กับการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวถึงท่านพระครูเทพมุณี (ปาน) ได้เดินทางจากกรุงเทพฯ มายังเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อจะบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระบรมธาตุ ให้มีสภาพดีสมเป็นปูชนียสถานที่ควรกราบไหว้บูชา

ท่านปานรูปนี้ ได้เดินทางมาพบสถานที่ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นที่วัดร้าง เลือกล้อเอาที่ตรงนั้นเป็นที่พักอาศัย และเพื่อเป็นสถานที่ทดลองความสามารถของตนว่าจะทำการใหญ่ได้หรือไม่ ท่านปานได้เริ่มบูรณะวัดสอมีการขุดสระสร้างหอไตรปรากฏว่าท่านทำได้สำเร็จ หลังจากนั้นท่านปานจึงเตรียมไม้ไผ่มาถมผูกปิ่นแพที่วัดสอบนหาดทรายขาว แต่ในช่วงขณะนั้นในคลองมีน้ำไม่มากพอที่จะสามารถล่องแพได้ มีผู้คนที่เข้าร่วมงานครั้งนี้คัดค้านเป็นจำนวนมาก แต่ท่านปานก็สั่งให้ทำต่อไป เมื่อผูกแพแล้วเสร็จก็ปรากฏว่าเกิดน้ำหลากมาเป็นจำนวนมากแพที่ผูกเอาไว้ก็สามารถลอยไปตามกระแสน้ำได้ตามความคาดหมาย โดยไม่เสียหายแต่ประการใด และก็สามารถนำไม้ไผ่ไปปฏิสังขรณ์วัดพระบรมธาตุได้ดังเจตนา เหตุการณ์ครั้งนี้เกิดในช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๖ วัดสอได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดสระเจริญ ในสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์เป็นเจ้าเมือง

สิ่งสำคัญภายในวัดที่ปรากฏทุกวันนี้ก็คือ เจดีย์ สระน้ำ ศาลาการเปรียญ มีภาพนิทานชาดกและการพุทธประวัติ ใบพิศุขสีมาหินขัด พระพุทธรูปปูนปั้นในศาลาการเปรียญ เป็นต้น ลักษณะและรูปแบบทางศิลปะสถาปัตยกรรม

๑. เจดีย์ ลักษณะเป็นเจดีย์รายขนาดเล็ก ฐานสี่เหลี่ยมองค์ระฆังทรงกลมขนาดเล็กรับปล้องไฉนเรียบและปลียอด

๒. ศาลาการเปรียญ ลักษณะเป็นอาคารทรงไทย หลังคาจั่ว มีปีกนก ๑ ชั้น มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา เป็นศาลาโถงไม่มีผนังกัน ที่บริเวณคอสอง ภายในอาคารมีแผ่นไม้เขียนภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องนิทานชาดกและภาพพุทธประวัติ

๓. พระพุทธรูปปูนปั้น ลักษณะเป็นศิลปะพื้นบ้าน

สภาพปัจจุบัน

เจดีย์ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ ชำรุดทรุดโทรม

ลักษณะการใช้งานในปัจจุบัน

ใช้ในกิจการทางศาสนา

โบราณสถาน วัดท่าพญา

ที่ตั้ง

ตำบลบ้านเพิง อำเภอปานพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

ชุมชนแถบนี้เป็นชุมชนใหญ่ เดิมเกิดจากการอพยพหนีศึกกันมาหลายครั้งแล้ว รวมกลุ่มกันอาศัยเป็นกลุ่มใหญ่ ต่อมาภายหลังก็ได้ขยายขยายหมู่บ้านออกไปเรื่อย ๆ แยกกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ บ้าน (ท่าพญา) ก็เป็นหนึ่งในนั้น เหตุที่ชื่อบ้านท่าเพราะว่าเมื่อก่อนเป็นท่าเทียบเรือขายสินค้า โดยเฉพาะพ่อค้าที่มาจากต่างถิ่น ได้มาค้าขายอยู่เป็นประจำ คนจึงเรียกชุมชนนี้ว่าบ้านท่า เดิมแถบนี้ไม่มีวัด ชาวบ้านจึงคิดสร้างวัดขึ้นสักวัดหนึ่งประจวบกับในปลายกรุงศรีอยุธยา ก็ได้มีเจ้าพญา

องค์หนึ่งพร้อมด้วยข้าราชการเป็นจำนวนมากเดินทางผ่านมาจึงได้ขึ้นที่ท่า ตั้งค่ายพักแรม ณ บ้านท่านี้ ชาวบ้านได้ทราบข่าวว่ามีเจ้าพญามาตั้งค่ายพักแรม ก็พากันไปต้อนรับพร้อมด้วย นายบ้าน แล้วทักทายปราศรัยกันท่านเจ้าพญาได้ทราบข่าวบ้านกำลังจะสร้างวัด ด้วยอาศัยว่า เจ้าพญาองค์นั้นมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่ก่อนแล้ว จึงได้บอกกับนายบ้านว่า ท่านจะใช้ที่ตั้งค่ายแห่งนี้สร้างวัด เพราะเป็นทำเลที่เหมาะสมและเมื่อท่านเดินทางต่อไป ก็ได้ให้นาย ช่างที่ร่วมเดินทางมากับขบวนได้อยู่ช่วยชาวบ้าน ได้ตั้งชื่อว่า วัดท่าพญา หลังจากสร้างวัดเสร็จ ไม่นาน ท่านพญาก็ได้ส่งพระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร เนื้อโลหะผสมทองคำ จำนวน ๒ องค์ มาถวายให้เป็นสมบัติคู่กับวัดท่าพญาสืบมา

ลักษณะและรูปแบบทางศิลปะสถาปัตยกรรม

อาคารโบราณสถานที่สำคัญได้แก่ โบสถ์ ศาลาโรงธรรม หอไตร หอพระไตรปิฎก บ่อเก็บ น้ำ มีรายละเอียดดังนี้

๑. โบสถ์ มีลักษณะเป็นอาคารโถง ก่ออิฐถือปูน บนฐานเตี้ย ๆ มีลูกกรงโดยรอบ เสาก่อ ปูนรูปสี่เหลี่ยมลบมุมรองรับหลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้องเกล็ดเต่า (หางเหยี่ยว) ชายพับ ตัวอาคาร หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ด้านหลังอาคารก่อทึบ ส่วนท้ายอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้น ศิลปะท้องถิ่นภาคใต้ ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕ – ๒๖ พื้นอาคารบางส่วนเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก

๒. ศาลาโรงธรรม มีลักษณะเป็นอาคารโถง บนฐานเตี้ย ๆ ก่ออิฐถือปูน เสาก่อปูนรูป สี่เหลี่ยมลบมุมรองรับหลังคา เครื่องไม้มุงกระเบื้องเกล็ดเต่า (หางเหยี่ยว) ชายพับ เครื่องบนยึด ด้วยสลักไม้เกือบทั้งหมด เฉพาะด้านทิศใต้ยกพื้นขึ้นสูงกว่าระดับปกติเพื่อเป็นอาสนสงฆ์และต่อ ชายหลังคาขึ้นคลุมบริเวณอาสนสงฆ์อีกช่วงด้วย ตัวอาคารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทางท้าย อาคาร

๓. หอไตรกลางน้ำ (หอพระไตรปิฎก) มีลักษณะเป็นเรือนไม้เครื่องสับชั้นเดียว ยกพื้น ใต้ถุนสูงตั้งอยู่กลางสระน้ำ เครื่องบนปั้นเครื่องไม้มุงกระเบื้องเกล็ดเต่า (หางเหยี่ยว) ชายพับ สันหลังคาและสันหน้าบันปั้นปูนปิดรอยต่อ เจึงชายใช้กระเบื้องเกล็ดเต่าชายพับปิด โดยนำส่วนที่เป็นชายพับออกด้านนอกประสานด้วยปูน ทางเข้าตัวเรือนมีทางเดียวด้านทิศเหนือ ด้านทิศใต้ทำ ช่องหน้าต่างตรงข้ามกับช่องประตูอีกหนึ่งช่อง ด้านทิศเหนือมีระเบียงลดพื้นจากพื้นเรือนขึ้นออกมา

มีชายคาคลุม สัตว์ท้องถิ่นภาคใต้ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕ – ๒๖ ตัวเรือนมีสภาพชำรุดมากทั้งเสา เรือน ระเบียบและเครื่องบน

๔. บ่อเก็บน้ำมีลักษณะเป็นบ่อน้ำ วงกลมทรงกระบอกบนฐานหกเหลี่ยม ผนังด้านนอกของบ่อน้ำ ก่ออิฐถือปูนเป็นเสาคิดผนัง หกเสาแนวเดียวกับเสาก่ออิฐถือปูน บริเวณขอบบ่อรูปเสาสี่เหลี่ยมรองรับหลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้องจำนวนหกเสา ตอนกลางผนังด้านนอกเป็นเส้นลวดบัวลูกแก้วหูปหนึ่งเส้น เครื่องบนทำเป็นหลังคารูปหกเหลี่ยมกรวยคว่ำ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องเกล็ดเต่า (หางเหยี่ยว) ชายพับสันหลังคาขึ้นปูนปิดรอยต่อ เชิงชายใช้กระเบื้องเกล็ดเต่าชายพับกลับนำด้านชายพับออกประธานด้วยปูนเช่นเดียวกับหอพระไตรปิฎก อิฐที่ใช้ก่อมีขนาดประมาณ ๒๕.๕x๑๒.๕x๕.๕ ซม. อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕

สภาพปัจจุบัน

- อุโบสถ โครงสร้างทั่วไปยังแข็งแรงแต่หลังคาบางส่วนแตกและหลุดร่วง
- ศาลาโรงธรรม โครงสร้างทั่วไปยังแข็งแรง แต่หลังคาบางส่วนแตกและหลุดร่วง
- หอไตรกลางน้ำ สภาพชำรุดทรุดโทรมมาก โครงสร้างหลังคาไม้ผุพัง กระเบื้องมุงหลังคาหลุดเป็นแถบ เสาเรือนระเบียบชำรุดขาดความมั่นคงแข็งแรง
- บ่อเก็บน้ำ กระเบื้องมุงหลังคาหลุดร่วง เสาปูนกะเทาะ

ลักษณะการใช้งานในปัจจุบัน

อุโบสถ ศาลาโรงธรรม บ่อเก็บน้ำยังใช้ประโยชน์แต่หอไตรไม่ได้ใช้งานใดใดแล้ว

ชื่อโบราณสถาน เขาลำปะและวัดเขาลำปะ

ชื่อทางราชการ เขาพระ, เขากอย และวัดเขาลำปะ

ชื่อทั่วไป เขาลำปะ, วัดเขาลำปะ

ที่ตั้ง หมู่ ๒ ตำบลเขาพระทอง อำเภอยะงะหวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

พื้นที่โบราณสถานประมาณ ๒๑๕ ไร่ – งาน ๗๘ วา

อาณาเขต	ทิศเหนือ	จด	ที่ดินเอกชนและทางหลวงหมายเลข ๔๐๑๘
	ทิศใต้	จด	ถนนเลียบคลองลำปะ
	ทิศตะวันออก	จด	สวนยางพารา, วัดและโรงเรียนเขาลำปะ
	ทิศตะวันตก	จด	สวนยางพาราที่ดินของเอกชน

เจ้าของ/ผู้ครอบครองในปัจจุบัน พระครูบรรพตศีลคุณ

ความเป็นมาและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นศาสนสถานเนื่องในพุทธศาสนา
นิกายเถรวาทสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น

เป็นวัดในพุทธศาสนาอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนท้องถิ่นและผู้มีจิตศรัทธามาเป็น
เวลานาน

สิ่งสำคัญภายในโบราณสถาน

ถ้ำและเพิงผาประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณ

รูปแบบ/ลักษณะโบราณสถาน

บริเวณเขาลำปะและบริเวณใกล้เคียงมีโบราณศิลปวัตถุที่สำคัญดังนี้

๑. พระพุทธรูปบริเวณเพิงผา หลังวัดเขาลำปะ

๒. พระพุทธรูปและสถูป บริเวณเพิงผาเรียกว่า “ถ้ำพระบายศรี” อยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเขาลำปะ

๓. พระพุทธรูปปางไสยาสน์ อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของภูเขาและอยู่ห่างจากวัดไปทางทิศเหนือราว ๒๐๐ เมตร

พระพุทธรูปบริเวณหลังวัดเขาลำปะ

บริเวณที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นเขาหินปูนเป็นแนวติดต่อกัน ปรากฏเพิงผาอยู่หลายตอนและมีสภาพเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์โดยเฉพาะทางด้านทิศใต้ มีลำคลองลำปะไหลเลียบเชิงเขาอยู่ด้วย

เพิงผาด้านหลังวัดเขาลำปะ ประกอบด้วยเพิงผา ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ ๑๕ เมตร ขนาดของเพิงผายาว ๑๕ เมตร กว้าง ๘ เมตร ทางเข้าด้านหน้าเป็นช่องหินวงกลมสูงราว ๑.๘๐ เมตร กว้างราว ๑.๕๐ เมตร มีป้ายติดอยู่เขียนคำว่า “ถ้ำตันจันทร์” ภายในคูหาแรกนี้ มีพระพุทธรูปปางสมาธิ ประทับเรียงเป็นแถวยาว ๑ แถว จำนวน ๘ องค์ และมีเศียรพระพุทธรูปปูนปั้น วางอยู่ด้านทางออกของถ้ำแรก

ลักษณะของพระพุทธรูปในเพิงผานี้ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นเป็นปางสมาธิฝีมือช่างเป็นแบบพื้นเมือง พระพักต์เสียม พระโอษฐ์และลงคำ สังฆาฏิ เป็นเหลี่ยมพาพระอังสาถึงพระนาภี จัดสมาธิราบบนฐานเชิง

พระพุทธรูปองค์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดอยู่ทางด้านในสุดของคูหาประทับบนฐานเชิงที่ด้านหน้าฐานประดับปูนปั้นรูปบุคคลพนมมืออยู่สองข้างตรงกลางเป็นบุคคลยืนคล้ายยักษ์ ด้านหน้าเป็นรูปพระสาวกพนมมืออยู่สองข้าง

ถัดจากคูหาแรกเป็นลานโล่ง ไม่มีเพดาน อยู่ระหว่าง คูหาที่ ๑ และ ๒ ขนาดยาว ๒๔ เมตร กว้าง ๑๕ เมตร มีดินไผ่ย่นคั่นขึ้นอยู่

คูหาที่ ๒ มีพระพุทธรูป ลักษณะเดียวกับคูหาแรก จำนวน ๕ องค์ และพระสาวก ๒ องค์ เช่นเดียวกัน โดยปากถ้ำหันหน้าไปทางทิศตะวันออก หรือหันหน้าไปทางถ้ำคูหาที่ ๑ พุทธลักษณะของพระพุทธรูปปูนปั้นในถ้ำคูหาที่ ๒ นี้มีลักษณะเดียวกับถ้ำในคูหาแรก

พระพุทธรูปปางไสยาสน์

จากพื้นดินราว ๑๕ เมตร ปากถ้ำกว้าง ๑๓.๕๐ เมตร ลึก ๘ เมตร พระพุทธรูปนพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกเช่นเดียวกับเพิงผา พุทธลักษณะเป็นแบบพื้นเมือง มีความยาวจากเศียรจดพระบาท ๔.๓๐ เมตร ด้านหน้ามีพระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิลักษณะเดียวกับถ้ำหลังวัดประดิษฐานอยู่ ๑ องค์

พระพุทธรูปและสถูปถ้ำพระบายศรี

บริเวณเพิงผาพระบายศรีตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเขาลำปะมีบันไดทางขึ้นเทปูนอยู่ในระหว่างดำเนินการก่อสร้างยังไม่เสร็จเรียบร้อย เพิงผา อยู่สูงจากพื้นราว ๒๐ เมตร มีความยาวบริเวณลานหน้าเพิงผา ๑๖ เมตร ลึกราว ๕ เมตร ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิ ๘ องค์ และสถูปปูนปั้น ๑ องค์

ลักษณะของพระพุทธรูปเป็นปางสมาธิ บนฐานบัว บางองค์ตั้งอยู่บนฐานเขียง องค์ที่มีพุทธลักษณะงดงามที่สุดอยู่ทางด้านเหนือของสถูป มีการบันทึกโดยสันนิษฐานว่าคงเคยลงรักปิดทอง เปลวพระเกศาเป็นเปลวเพลิง ขมวดหน้าตักกว้าง ๑ เมตร ด้านล่างสุดประดับลวดลายแข้งสิงห์สันนิษฐานว่าพระพุทธรูปองค์นี้เป็นต้นแบบของพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ ภายในเพิงผา เนื่องจากว่าระดับฝีมือค่อนข้างต่างกันอย่างชัดเจน

สถูปทรงระฆังมีขนาดสูง ๑.๖๖ เมตร ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมกว้าง ๑.๔๐ เมตร ยาว ๑.๖๐ เมตร องค์สถูปตั้งอยู่บนฐานบัวถัดขึ้นไปเป็นองค์ระฆังสูง ๕๑ เซนติเมตร ถัดขึ้นไปเป็นบัลลังก์ก้านปล้องโถง และปล้องโถงสถูปองค์นี้มีลักษณะสมส่วนเข้าใจว่าน่าจะสร้างในคราวเดียวกับ

พระพุทธรูปองค์ที่มีคราบรักติดอยู่ สืบเกิดจากรูปทรงฝีมือและเนื้อปูน ตัวองค์ระฆังไม่เหมือนกับองค์ระฆังขององค์พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชนัก เนื่องจากส่วนฐานค่อนข้างคอดกว่าองค์ระฆังขององค์พระบรมธาตุ ตัวองค์ระฆังไปคล้ายกับองค์ระฆังเจดีย์วัดพะโคะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ปัจจุบันตัวองค์ระฆังได้ถูกเจาะทำลายเป็นรูวงกลม ๑ รู นอกจากนี้ได้พบเศษภาชนะดินเผาแบบเนื้อดิน (Earthen ware) ในบริเวณถ้ำด้วย

สภาพปัจจุบัน

ได้รับการดูแลจากพระสงฆ์วัดเขาถ้ำปะและชาวบ้าน

โบราณสถาน วัดพัทธสีมา

ที่ตั้ง ตำบลท่าซอม อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

บ้านพัทธสีมา สันนิษฐานว่าเป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีจดหมายเหตุปรากฏชื่อ เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งในอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านพัทธสีมาเป็นกลุ่มหมู่บ้านครอบคลุมหมู่บ้านเล็ก ๆ ไว้หลายหมู่บ้าน มีวัดพัทธสีมาเป็นศูนย์กลาง ตามตำนานกล่าวว่า มีพ่อค้าสำเภาใหญ่สองพี่น้องเป็นชาวเกาะลังกา เชื้อสายจีนชื่อ ท่านลิตี และท่านลิ้ม ได้ทราบข่าวว่าเจ้าพระยาศรีธรรมโศกราชแห่งเมืองนครศรีธรรมราช ได้สร้างพระบรมธาตุ แต่ปรากฏว่าพระบรมธาตุได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้ร่วมสร้างวิหารมหานิยมกรรม (วิหารพระทรงม้า) เมื่อร่วมสร้างเสร็จยังมีทรัพย์สมบัติเหลืออีกมากมาย เจ้าพระยาศรีธรรมโศกราชได้แนะนำให้ท่านทรัพย์สมบัติที่เหลือไปสร้างพระพุทธรูป ๒ องค์ ที่วัดเขาแก้ววิเชียร (ปัจจุบันตั้งอยู่บนเขาแก้ววิเชียร ตำบลเชียรใหญ่ อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช) เรียกว่าพระลิตีพระลิ้ม แต่ชาวบ้านเรียกว่าพระลิตีลิ้ม พ่อค้าทั้งสองเดินทางต่อไปจึงพบทำเลที่เหมาะสมมาก ปลายคลองพัทธสีมาจึงได้สร้างวัดขึ้นสามวัดคือ วัดพัทธสีมา แล่วัดบวรารอีกสองวัดคือ วัดเสาธงแล้ดโคกมราม (ปัจจุบันได้เป็นวัดร้าง) วัดทั้งสามนี้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลท่าซอม อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนสมบัติพ่อค้ายังไม่หมดจึงเดินทางต่อไปและหยุดสร้างพระพุทธรูปที่วัดกุฎาภิมุข (วัดหน้าถ้ำ) ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และพ่อค้าทั้งสองได้

เดินเรือกลับเกาะลังกา ตามข้อมูลทะเบียนวัดต่าง ๆ ในอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดพุทธสีมาตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๒๖๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐

ลักษณะและรูปแบบทางศิลปสถาปัตยกรรม

อาคารโบราณสถานที่สำคัญได้แก่ หอพระไตรปิฎก และศาลาเอนกประสงค์ มีรายละเอียดดังนี้

๑. หอไตรกลางน้ำ (หอพระไตรปิฎก) มีลักษณะเป็นเรือนไม้เครื่องสับชั้นเดียวยกพื้น ใต้ถุนสูง เข้าเคียวไม้ทั้งหลัง ตั้งอยู่กลางสระน้ำ มีระเบียงโดยรอบ ระเบียงมีหลังคาคลุม เครื่องบนเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้องเคลือบเตา (หางเหยี่ยว) ชายพับ บริเวณขอบสันหลังคาและหน้าบัน ปั้นปูนปิดรอยต่อ สันหลังคากระเบื้องทั้งสี่ด้าน ปั้นปูนรูปสัตว์ (สิง) นั่งบนสันหลังคา บริเวณขอบ สันหน้าบันปั้นปูนรูปดอกไม้ประดับด้วยเครื่องถ้วย ส่วนยอดของจั่วปั้นปูนเป็นรูปหน้าบุคคล ตัวเรือนมีทางเข้าทางเดียว ด้านทิศตะวันตก ชายคามีกระดิ่งโลหะแขวนไว้โดยรอบ ภายในตัวเรือน ทางวัดใช้เก็บโบราณวัตถุของวัด เช่น เครื่องปั้นดินเผา พระพุทธรูปทรงเครื่องปางห้ามสมุทร โลหะผสมศิลปะอยู่ชยาราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ – ๒๔ เป็นต้น หอพระไตรปิฎกสร้างขึ้นสมัย พระอริการหนู (ท่านขรัวหนู) อดีตเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๓๘๑ - ๒๔๒๘) ศิลปะท้องถิ่นภาคใต้

๒. ศาลา (เอนกประสงค์) มีลักษณะเป็นอาคารโถงเครื่องสับเข้าเคียวไม้ทั้งหลัง ชั้นเดียว ยกพื้นเสาอาคารวางตั้งอยู่บนฐานปูนไม่มีเครื่องยึด เครื่องบนเป็นหลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้องเคลือบเตา (หางเหยี่ยว) ชายพับ บริเวณหน้าบันด้านทิศตะวันตก สลักไม้ต้น ๆ ลายพันธุ์พฤกษา ด้านบนสลักลายเทพพนม ตอนกลางเป็นไม้แกะสลักรูปลิง (หนุมาน) ต่อสู้กับยักษ์เป็นงานคนละชิ้นกับ หน้าบันยึดกับส่วนหน้าบันด้วยเคียนไม้ มีร่องรอยการตกแต่งโดยการลงสี หน้าบันด้านทิศ ตะวันออกมีลักษณะเช่นเดียวกันกับด้านทิศตะวันตก แต่ภาพสลักตอนกลางหลุดร่วงไปแล้ว บันไดทางขึ้นอยู่เฉพาะทิศตะวันตก น่าจะสร้างขึ้นใหม่เป็นบันไดเดี่ยวยึดลูกบันไดด้วยตะปูเหล็ก ศิลปะท้องถิ่นภาคใต้ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

สภาพปัจจุบัน

หอไตรกลางน้ำ สภาพชำรุดทรุดโทรมมาก กระเบื้องมุงหลังคาแตกและหลุดร่วง โครงสร้างอาคารซึ่งเป็นไม้ผุและแตกร้าวเป็นบางส่วน ส่วนศาลา (อเนกประสงค์) ทางวัดได้บูรณะเรียบร้อยแล้ว

ลักษณะการใช้งานในปัจจุบัน

หอไตรใช้เป็นที่พักเก็บโบราณวัตถุของทางวัด เช่นเครื่องปั้นดินเผาพระพุทธรูป เป็นต้น ส่วนศาลา (อเนกประสงค์) เป็นศาลาพักผ่อน

โบราณสถาน วัดจันทาราม

ที่ตั้ง

ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติสังเขป

ตามประวัติวัดเล่าว่า วัดนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔๐ สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๐ โบราณสถานที่สำคัญในวัดได้แก่ กุฏิ ครึ่งตึกครึ่งไม้ด้วยลวดลายไม้ฉลุอย่างงดงามเป็นกุฏิที่สร้างขึ้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เสด็จประพาสเมืองนครศรีธรรมราช ได้มีการสมทบทุนสร้างกุฏิขึ้น ลักษณะเป็นอาคารทรงไทยปนฝรั่ง ซึ่งนิยมกันในสมัยนั้น ส่วนลวดลายไม้ฉลุเป็นลวดลายแบบที่เรียกว่า “ลายขนมปัง” โบราณวัตถุที่สำคัญภายในวัดได้แก่ ตู้พระธรรมลงรักปิดทอง จำนวน ๕ ใบ เขียนลวดลาย เรื่องรามเกียรติ์ และลายไทย

สิ่งสำคัญ ที่จะทำการขึ้นทะเบียน

๑. ภูมิ ๓ หลัง

ลักษณะการถือครองที่ดิน (หรือผู้ดูแล) เป็นที่ดินของวัดจันทารามมีหนังสือแสดงการครอบครองเป็นโฉนด เนื้อที่ ๕-๓-๓๐ ไร่

ลักษณะการใช้งานในปัจจุบัน

เป็นวัดในพุทธศาสนา

ที่มาของข้อมูล

๑. สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดจันทาราม เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๐

ลักษณะรูปแบบศิลปกรรมและรายงานการตรวจสอบ

๑. ภูมิ ๓ หลัง ได้แก่

ภูมิเจ้าอาวาส คือ ภูมิหลังกลางอีก ๒ หลัง ลักษณะเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้บันไดก่ออิฐถือปูนอยู่บริเวณมุม ๒ ข้างตัวภูมิจั๊นบนเป็นไม้แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ ส่วน คือ โถงกลางและปีกซ้าย-ขวา ด้านหน้าเป็นนอกชาน มราวะระเบียงแกะไม้เป็นลวดลายโค้ง ข้างในมีห้อง ๓ ห้องเป็นโถงกลาง ๑ ห้อง และห้องทางปีกซ้าย-ขวา อย่างละ ๑ ห้อง ที่ช่องลมภายตัวภูมิมีลวดลายแกะสลักเป็นรูปดอกไม้ ลายเทพพนม ลายมงกุฎ มีรูปสิงห์ ๒ ตัวอยู่ด้านข้าง ลวดลายขนมปังขิง ลายกนกต่างๆ ที่หน้าบันด้านทิศเหนือมีลายแกะไม้เป็นรูปพญานาคล้อมอยู่ในลายกนก ด้านล่างเขียนตัวอักษรว่า “พระพุทธศักราช ๒๔๕๕” คงเป็นปีที่สร้างภูมิจั๊นหลังนี้ บริเวณเชิงชายหน้าบันมีลวดลายแกะไม้เป็นลายขนมปังขิง ประดับอยู่ ส่วนกระเบื้องมุงหลังคาปัจจุบันเป็นกระเบื้องลอนคู่ ซึ่งเป็นของซ่อมใหม่ ของเดิมเป็นกระเบื้องดินเผาแบบกระเบื้องว่าว

กุฏิด้านทิศตะวันตก เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ชั้นล่างเป็นตึกก่ออิฐสอปูน มีบันไดทางขึ้น ๒ ข้างลักษณะคล้ายบันไดเวียน ด้านหน้าเป็นนอกชานด้านหน้า หลังคากุฏิเป็นทรงจั่ว หน้าจั่วด้านทิศเหนือเขียนตัวอักษรไม้ฉลุ “พระพุทธศักราช ๒๔๖๕ ปีจอ” คงเป็นปีที่สร้างกุฏิและสร้างจากกุฏิเจ้าอาวาส ๗ ปี ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๖ ลวดลายไม้ฉลุประดับตัวกุฏิเป็นลายขนมปังขิง ส่วนหลังปัจจุบันมุงด้วยกระเบื้องลอนคู่

กุฏิด้านทิศตะวันออก เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ มีบันไดทางขึ้นด้านทิศเหนือทางเดียว หน้าบันด้านทิศเหนือแกะลายไม้เป็นรูปเทพพนมอยู่นกลุ่มพรรณพฤกษา ภายในมีห้อง ๓ ห้อง ห้องโถงกลาง ๑ ห้อง ห้องที่ปีกซ้าย และขวา อย่างละ ๑ ห้อง หน้าห้องเป็นห้องโถง หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาประเภทกระเบื้องว่าว กุฏิหลังนี้น่าจะสร้างหลังสุด คือ อายุน้อยกว่ากุฏิอีก ๒ หลังที่กล่าวมาแล้ว

ชื่อโบราณสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ที่ตั้ง

ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิ่งสำคัญ

๑. พระบรมธาตุเจดีย์
๒. วิหารพระทรงม้า
๓. วิหารเขียน
๔. วิหารโพธิลังกา
๕. วิหารสามจอม
๖. วิหารพระแอด
๗. วิหารทับเกษตร
๘. วิหารคด
๙. วิหารธรรมศาลา
๑๐. วิหารหลวง

๑๑. วิหารโพธิพระเดิม

๑๒. พระอุโบสถ

๑๓. เจดีย์รายรอบพระบรมธาตุเจดีย์

๑๔. โบราณวัตถุภายในวัด

ประวัติ

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เดิมเรียกว่า วัดพระบรมธาตุ เป็นวัดใหญ่ ตั้งอยู่ภายในเขตกำแพงเมืองโบราณก่อนมาทางทิศใต้ เนื้อที่ ๒๕ ไร่ ๒ งาน มีถนนราชดำเนินตัดผ่านหน้าวัด เข้าใจว่าเดิมคงเป็นถนนโบราณ ประวัติการสร้างวัดไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดออกจากประวัติจากตำนานที่กล่าวถึงการก่อสร้างพระมหาธาตุ ซึ่งเป็นเอกสารที่เขียนขึ้นจากคำบอกเล่าภายหลังเหตุการณ์จริงเป็นเวลายาวนานมาก หลักฐานทางเอกสารที่ชัดเจนปรากฏขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวว่าวัดนี้เป็วัดที่ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้ายุคลพิฆัมพรกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ อุปราชปักษ์ใต้ทรงอาราธนาพระสงฆ์จากวัดเพชรจริกมาดูแลรักษาวัด และคราวที่รัชกาลที่ ๖ เสด็จประพาสเมืองนคร ได้โปรดพระราชทานนามวัดว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ประวัติจากตำนานที่เล่าเรื่องการก่อสร้างพระบรมธาตุมีหลายสำนวน สามารถประมวลเนื้อหาได้ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน เมืองต่างๆ ในแคว้นแคว้นชมพูทวีได้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุไปเก็บรักษษเคารพบูชา มีเมืองหนึ่งชื่อเมืองทนทบุรี ไคพระทันตธาตุมาเก็บรักษาไว้ ต่อมาเมื่อกษัตริย์จากเมืองอื่นยกทัพมาเพื่อขอแบ่งพระทันตธาตุ กษัตริย์สิงหาราชเจ้าเมืองทนทบุรีเห็นว่าจะรักษาเมืองไว้มิได้ จึงให้พระนางเหมชาลาและเจ้าชายทนต์กุมารพระธิดาและพระโอรสอัญเชิญพระทันตธาตุลงเรือหนีไปลังกาเพื่ออัญเชิญเรือกำปั่นถูกพายุพัด เรือแตก ทั้งสองพระองค์มาขึ้นฝั่ง ณ หาดทรายแล้ว แล้วฝังพระทันตธาตุไว้ เรื่องราวดำเนินต่อไปจนทั้งสองพระองค์มาขึ้นฝั่ง ณ หาดทรายแล้ว แล้วฝังพระทันตธาตุไว้ เรื่องราวดำเนินต่อไปจนทั้งสองพระองค์ได้กลับไปลังกาพร้อมนำพระทันตธาตุไปถวายกษัตริย์ลังกาโดยมีพระทันตธาตุส่วนหนึ่งยังฝังอยู่ที่หาดทรายแล้วต่อมาพระเจ้าศรีธรรมโศกราชได้มาพบพระทันตธาตุและโปรดให้สร้างพระบรมธาตุเจดีย์ ประดิษฐาน ซึ่งเชื่อกันว่าเดิมเป็นเจียแบบอิทธิพลศิลปะศรีวิชัย คือเป็นเจดีย์ทรงมณฑป มีหลังคาเป็นสอปห้ายอดคล้ายพระบรมธาตุเจดีย์ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยุธยาพุทธศตวรรษที่ ๑๓ – ๑๕ ต่อมาพระสอุปแบบศรีวิชัยทรุดโทรมลง จึงได้มีการสร้างเจดีย์

องค์ใหญ่ทรงลังกาซึ่งเป็นเจดีย์องค์ปัจจุบันครอบไว้ เชื่อกันว่าในขณะนั้นคือราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อิทธิพลพุทธศาสนาแบบลังกาในดินแดนนครศรีธรรมราชเข้มแข็งมากจนนครศรีธรรมราชจึงได้รับอิทธิพลทั้งศาสนาและศิลปกรรมจากลังกา ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงวินิจฉัยว่า พระบรมธาตุเจดีย์องค์ปัจจุบันมีลักษณะคล้ายเจดีย์ กิริเวเทระ ในเมืองโปโลนนารูวะ ประเทศศรีลังกา สร้างในสมัยพระเจ้าปรากรมพามหาราชราชวงศ์พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชก็ควรสร้างหลังมาจากนั้น

ส่วนสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ภายในวัดพระมหาธาตุฯ ล้วนเป็นของที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา เป็นส่วนใหญ่จะมีสิ่งก่อสร้างในสมัยธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้นอยู่บ้าง เช่น วิหารทับเกษตร วิหารพระแอด เป็นต้น

รูปแบบศิลปกรรม

ศิลปกรรมที่เก่าแก่ที่สุดในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร คือ พระบรมธาตุเจดีย์ทรงลังกา ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พระวิหารอื่นๆ เช่น พระวิหารหลวง พระวิหารเขียน วิหารพระทรงมา วิหารคด ฯลฯ สร้างในสมัยอยุธยา

การถือครองที่ดิน หรือผู้ดูแล

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

การใช้งานในปัจจุบัน

เป็นวัดหลวง (พระอารามหลวง) ชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร อาจกล่าวได้ว่าเป็นวัดที่สำคัญที่สุดวัดหนึ่งในพื้นที่ภาคใต้ มีโบราณวัตถุสถานที่สำคัญที่สุดคือ องค์พระบรมธาตุเจดีย์ ปิณฑทองคำ เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวใต้ตลอดมา

สภาพปัจจุบัน

องค์พระบรมธาตุเจดีย์ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาจากอดีต (ตั้งแต่สมัยอยุธยา) จนถึงปัจจุบัน โบราณสถานอื่น ๆ ได้รับการทำนุบำรุงดูแลรักษาจากวัดพระมหาธาตุฯ ตามสมควร

การประกาศขึ้นทะเบียน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ ตอนที่ ๓๔ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๕

การระวางแนวเขต

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม- ตอนที่- วันที่-

ที่มาของข้อมูล

๑. กรมศิลปากร. กองงานเฉพาะกิจบูรณปฏิสังขรณ์ปัลลียอดทองคำพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช สิ้นสุดครั้งแรกตามแผนงาน. กรุงเทพฯ. ๒๕๓๗
๒. กรมศิลปากร. ข้อมูลการบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์ วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม. ๒๕๓๕
๓. ปรีชา นุ่นสุขและวิรัตน์ ชีระกุล. พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชกับ ศิลปวัฒนธรรมและสังคมนครศรีธรรมราช. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๔. ๒๕๒๕
๔. วิเชียร ณ นครและคณะ นครศรีธรรมราช. โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. กรุงเทพฯ. ๒๕๒๑

ภาคผนวก จ
ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ตารางผนวกที่ จ1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครื่องซีและมอร์แกน

จำนวน ประชากร	จำนวน กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน ประชากร	จำนวน กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน ประชากร	จำนวน กลุ่มตัวอย่าง
10	10	220	140	1200	291
15	14	230	144	1300	297
20	19	240	148	1400	302
25	24	250	152	1500	306
30	28	260	155	1600	310
35	32	270	159	1700	313
40	36	280	162	1800	317
45	40	290	165	1900	320
50	44	300	169	2000	322
55	48	320	175	2200	327
60	52	340	181	2400	331
65	56	360	186	2600	335
70	59	380	191	2800	338
75	63	400	196	3000	341
80	66	420	201	3500	346
85	70	440	205	4000	351
90	73	460	210	4500	354
95	76	480	214	5000	357
100	80	500	217	6000	361
110	86	550	226	7000	364
120	92	600	234	8000	367
130	97	650	242	9000	368
140	103	700	248	10000	370
150	108	750	254	15000	375
160	113	800	260	20000	377
170	118	850	265	30000	379

ตารางผนวกที่ จ1 (ต่อ)

จำนวน ประชากร	จำนวน กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน ประชากร	จำนวน กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน ประชากร	จำนวน กลุ่มตัวอย่าง
180	123	900	269	40000	380
190	127	950	274	50000	381
200	132	1000	278	75000	382
210	136	1100	285	100000	384

ที่มา: Krejcie and Morgan (1970: 608)